

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra výtvarné výchovy

DIPLOMOVÁ PRÁCE

LIDOVÁ ARCHITEKTURA DNES

THE RURAL ARCHITECTURE NOWADAYS

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Věra Klimešová

Autor diplomové práce: Vendula Poláková

ČESKÉ BUDĚJOVICE 2008

Anotace

Cílem této práce je zmapovat a popsat vývoj některých památek lidové architektury v oblasti Podšumaví. Po stručném uvedení do tématu v první kapitole následuje podrobnější popis charakteru lidových staveb v jednotlivých regionech jižních Čech. Práce je však věnována zejména mikroregionu Volyňska a Vlachobřezska. Zde v druhé třetině 19.století působil zednický mistr Jakub Bursa, který velmi ovlivnil výraz zdejší lidové architektury. Pravidla zednického cechu, v kterém Bursa působil, jsou uvedena v předcházející třetí kapitole. Poslední a zásadní část představuje památkově chráněný soubor lidové architektury obce Zechovice. Zde je ilustrován vývoj jednotlivých objektů v různých obdobích své existence (v závislosti na dostupnosti dobových dokumentů) až po současný stav. Dále je řešeno zatím neprokázané autorství Jakuba Bursy u některých z uvedených staveb. V závěru této části jsou zmíněny okolnosti spojené s ochranou památek v obci.

Anotation

My diploma work purpose is to frame and describe the development of some monuments of rural architecture in region „Podšumaví“.

In the first chapter I briefly open the main topic of the work. More detailed description of typical features of rural buildings is presented in next part, concentrated on specific area - the South Bohemia. In this range I aimed the focus especially on mikroregion „Volyňsko“ and „Vlachobřezsko“.

Jakub Bursa, the bricklayer's master, worked in this area in the second third of the 19th century and influenced on the final figure of local architecture. The principles of the bricklayer's guild – J. Bursa was a member of it – are mentioned in the third chapter. The last and main part of this diploma work is presented by the state protected collection of rural architecture in the village „Zechovice“. In this place we can understand the development of particular buildings in various moments of its history up to now (it depends on the fact, if the period documents are reachable).

I also think about the possible, but not proved authorship of J. Bursa's work in the case of some mentioned buildings. At the end of this part I remind the consequences of the state protection of buildings in the village.

Děkuji předně paní Mgr. Klimešové za odborné vedení a cenné připomínky. Dále patří mé poděkování Národnímu památkovému ústavu v Českých Budějovicích za poskytnutí textového i obrazového materiálu, Městskému muzeu ve Volyni za totéž, Městskému úřadu ve Volyni za poskytnutí informací. Také majitelům některých památek v Zechovicích za poskytnutí rozhovoru, možnost nahlédnutí do interiérů objektů a pořízení fotodokumentace, panu Mgr. Romanovi Královi a Mgr. Petře Bílkové za jazykovou korekci.

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47 zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

.....
podpis

V Praze dne 4. dubna 2008

OBSAH

Úvod.....	8
1. Lidová architektura v Čechách.....	10
2. Charakteristika lidové architektury v jižních Čechách.....	13
2.1. Některé oblasti jižních Čech, oblast Podšumaví a Volyňsko	18
3. Zednický cech.....	35
4. Zednický mistr J. Bursa a charakteristika jeho díla.....	41
5. Bursův region, původní a dnešní stav.....	51
6. Zechovice	
6.1. Poloha, vývoj a charakter obce.....	76
6.2. J. Bursa v Zechovicích – otázka autorství.....	82
6.3. Jednotlivé památkově cenné stavby Zechovic.....	83
6.4. Rukopis J. Bursy v Zechovicích.....	113
6.5. Shrnutí	118
Závěr.....	122
Použitá literatura.....	123
Obrazová dokumentace (příloha na CD)	

ÚVOD

Tato práce je věnována vývoji lidové zděné architektury v konkrétních lokalitách jižních Čech, v kterých zmapuje, popíše a obrazově zdokumentuje dnešní stav. Zdejší ráz krajiny představoval vedle dalších určujících faktorů (apel na účelnost, hospodářská síla oblasti, rurální charakter, blízkost sousedních států a jejich vlivy...) jeden z estetizujících činitelů, který bezprostředně ovlivňoval vývoj lidové architektury celé oblasti.

Nejprve, pro lepší orientaci v tématu, stručně načrtnu vývoj lidové architektury na území České republiky, pokusím se ji vymezit od slohové architektury, s čímž souvisí i zmínění některých typických prvků, které tuto architekturu dělají lidovou

Z oblastí jižních Čech se zaměřuji zejména na Podšumaví a mikroregion Volyňska.

Oblast Podšumaví je velmi zajímavá jak svou historií, tak typem kopcovité krajiny, do níž jsou zasazeny malebné stavby místní lidové architektury. Lidové stavby zde velmi půvabně doplňovaly a někde dosud doplňují vzhled celé oblasti. Je možné zde narazit na opravdu unikátní solitérní kusy, ale i soubory lidových staveb, které se ještě přes své, dnes již malé využití dochovaly. Bohužel dnešní životní styl běžných obyvatel, a hlavně životní styl upřednostňovaný v době socialismu, nepřeje rozvoji těch hodnot, které jsou dlouhodobé, netendenční a nepřinášejí bezprostřední profit. Pravděpodobně z těchto důvodů nebyly a nejsou činěny kroky, které by vedly buď k zakonzervování vzácných památek, anebo k revitalizaci těchto domů a celých regionů tak, aby se do nich vrátil plnohodnotný život s nároky dnešního člověka a přitom byly zachovány ty nosné umělecké prvky lidové architektury, které vždy tak výrazně určovaly genia loci. Ale přesto se díky působení památkové péče můžeme setkat s alespoň dochovanými částmi jednotlivých stavení.

V oblasti Podšumaví vynikl z množství často anonymních zednických mistrů, kteří tu (v druhé třetině) v devatenáctém století působili, zedník Jakub Bursa. Bursa, pocházející z vesnice u Vlachova Březí, obce vzdálené cca 15km od Volyně, je autorem velkého množství stavení, která jsou rozsypana v celé zmiňované oblasti. Stavby vykazují, zejména na zdobených štítech, Bursův osobitý projev. Přímo na Volyňsku se nachází jen část nám známé Bursovy tvorby, a to převážně z raného období jeho činnosti.

Jakub Bursa byl silná individualita v zednickém řemesle tohoto regionu. Jeho práce, např. způsob výzdoby štítů, měla nepopíratelný vliv na vznik a vzhled dalších lidových objektů v širokém okolí, a to právě i v oblasti Volyňska. Neposledním důvodem, proč se

věnuji celé tvorbě Jakuba Bursy, je existence domněnky o jeho působení na konkrétních místech oblasti Volyňska v době, kdy o jeho činnosti již nemáme hmatatelné zprávy. Právě takovým místem mohou být Zechovice. Tato malá vesnička, asi dva km vzdálená od Volyně, je jedinečným souborem dochované zděné lidové architektury. Za zvláště cenné se považují zdobené štíty domů, sýpek a bran nad vjezdy, které vykazují velmi podobné prvky, někdy až totožné s těmi, které Jakub Bursa užíval. Avšak nikde dosud nebylo jeho autorství potvrzeno. Zechovice byly pro svou lidovou architekturu navrženy na památkovou rezervaci, ale staly se v roce 1995 pouze památkovou zónou. Tento jedinečný architektonický soubor bohužel není místními obyvateli dostatečně oceňovaný, žije v zapomnění. Z těchto uvedených důvodů se v další části této práce budu věnovat právě památkám Zechovic. Zmapování a dokumentace se tedy bude týkat především objektů postavených či přestavěných Jakubem Bursou a zechovického souboru.

1. LIDOVÁ ARCHITEKTURA V ČECHÁCH

Před bližším poznáváním lidové architektury by bylo vhodné si přiblížit, co vlastně lidová architektura je a jaké vlivy obecně určovaly její vývoj na našem území.

Lidové stavby vznikaly již od prvního osídlení země a vyvíjely se až do svého vrcholu v 19. století. Počátkem 20. století pod tíhou změny životního stylu většiny obyvatel začal jejich vývoj stagnovat, neboť postupně ztrácely svou funkci. Před polovinou dvacátého století pak společenská situace nabrala rychlé obrátky a přivedila tím téměř definitivní utnutí další živé existence lidové architektury.

Lidová architektura tedy vznikala a rozvíjela se ve velmi dlouhém časovém úseku, plném změn, které více či méně ovlivňovaly vývoj lidové kultury vůbec, které je lidová architektura nedílnou součástí.

To jakým způsobem vnikaly první přibytky, ze kterých se po staletí vyvíjely dokonalejší a dokonalejší lidové stavby, bylo dáno prvotně podnebnými a půdními podmínkami našeho území. Člověk nacházející se v mírném pásu, ve vnitrozemí s charakteristickým střídáním čtyř ročních období, z kterých je jen polovina teplejší, si musel vytvářet takovou střechu nad hlavou, která by mu zajistila podmínky pro život i v chladnější polovině roku.

Geografické podmínky určují i to, jaký materiál měl člověk k budování svého obydlí k dispozici. U nás obecně převažovalo dřevo, kámen a hlína (zděná architektura se na venkově objevuje převážně až od 19. století). V jaké míře se materiál vyskytoval, záleželo ještě konkrétněji na daném regionu území. Např. Šumava byla vždy bohatá na dřevo oproti např. jižní Moravě.

Typ krajiny, v které člověk žil, měl tedy nejen vliv na snadnější či náročnější získávání obživy, ale také právě na charakter jeho obydlí. Jiný život byl, např. v již zmíněném, nepříliš vlídném šumavském kraji a jiný v bohatém jihomoravském. Míra přívětivosti krajiny v různých oblastech naší země je tedy jeden z významných vlivů, které vytvářely regionální různorodost lidové architektury - jak z materiálové stránky, tak z vývojové stránky.

Dalším velkým vlivem jsou historicko-spoločenské souvislosti, které formovaly život většiny obyvatel, tzn. významné události, jako např. války, epidemie, vlády vyšších vrstev, které přiváděly zemi k rozkvětu či naopak, jejich uzákonění a reformy, náboženství a v neposlední řadě z právě vyjmenovaného vycházející míra vyspělosti země. Lidová

architektura a celkově kultura vůbec se týkala zejména středních a nižších vrstev obyvatel. Tito lidé sice toužili po pohodlnějším způsobu života, který by je přibližoval životu vrstvy privilegovaných, ale zároveň k němu neměli prostředky. Přizpůsobování si obydlí svým zvyšujícím se (zejména hospodářským a pak obytným) potřebám se tedy dělo velmi pozvolna. Tak tomu bylo s vývojem lidové architektury vůbec.

Vyšší vrstvy holdovaly slohovým architekturám, které vytvářeli stavitelé často pozvaní z ciziny, anebo čeští, kteří byli poučení znalostmi o cizokrajné slohové architektuře. Architektura lidová (i kultura) se tvořila v rámci zákonů tradice a zkušeností, jež se dědily z generace na generaci - při tom byl kladen důraz na funkčnost a usnadnění práce. Touha po lehčím životě „pánů“ se viditelně odrazila až v dobách větší prosperity venkova, např. v podobě užití některých architektonických prvků, pocházejících z uměleckých slohů, na lidových stavbách.

Takovou dobou bylo např. 19. století, kdy se rozvinula a rozšířila zděná lidová architektura (předcházelo jí dlouhé období lidových staveb ze dřeva, většinou roubených, případně s některými částmi z kamene). Na venkově se začaly objevovat výstavní lidové stavby majetnějších obyvatel. Bývaly v některých bohatších krajích doslova nahromaděny a v jiných se zase vyskytovaly minimálně. Tím se viditelně odkryla nerovnoměrnost společenského vývoje a také se tak více zviditelnila sociální nerovnost obyvatel v rámci jednotlivých obcí.

Moje práce se ale nezabývá tématem, jak byl vznik určitých typů staveb ovlivněn základními evropskými kulturami. Cílem není ani také podrobnější seznámení s typy lidové architektury ve všech jednotlivých oblastech našeho území. Proto k nim již jen malou zmínku.

Různorodost lidové zástavby v jednotlivých regionech je dnes (ještě) snadno viditelná. (Pro lepší orientaci uvádím velmi jednoduchou mapku, která je zhruba zobrazuje).¹

¹ LANGER, JIŘÍ a VAŘEKA, JOSEF: *Naše lidové stavby*. První vydání, Praha, Albatros, 1983, str. 258

Zajímavé je ale seznámení se s typy lidových staveb, jež se na našem území vyskytovaly ještě před vznikem zděné zástavby. Určitý obrázek si lze udělat z mapky,² která zachycuje oblasti lidového domu na území Čech a Moravy.

² MENCL, VÁCLAV: *Lidová architektura v Československu*. První vydání, Praha, Academia, 1980, str. 570

2. CHARAKTERISTIKA LIDOVÉ ARCHITEKTURY V JIŽNÍCH ČECHÁCH

Zděná lidová architektura je typickým kulturním bohatstvím jižních Čech. Výstavba zděných lidových staveb je záležitostí vyskytující se převážně až od druhé poloviny 18. a v dále v 19. století. V předchozím období převažovaly na venkově stavby ze spalného materiálu, většinou roubené.

V době osvícenství a zejména po roce 1781, kdy bylo zrušeno nevolnictví, se začaly postupně zlepšovat sociální i hospodářské podmínky pro vesnické obyvatelstvo. Z toho důvodu se začala na českém jihu objevovat kvalitnější zděná architektura. Protože se výstavba ukázkových objektů nového výtvarného ztvárnění týkala především majetnější vrstvy venkovských obyvatel, došlo k vzrůstu sociální diferenciace. To, že se nový typ zděné architektury objevoval více u větších statků než drobných usedlostí, trvalo jen několik počátečních desetiletí. Již od 20. let 19. století dochází téměř k plošné výstavbě a přestavbě dosavadních stavení v celém jihočeském kraji. Tento stav dosáhl vrcholu v průběhu čtyřicátých a padesátých let 19. století. Roubené stavby se zde dochovaly již jen poskrovnu, většinou ve výše položených oblastech, např. na Šumavě, kde byl k takové stavbě i dostatek materiálu.

Hospodářská prosperita venkova přilákala i zednické mistry z poddanských městeček, kteří přinesli do staveb zemědělských usedlostí prvky z městské a panské architektury. Takovými zednickými mistry byli například Bursa, Paták, Šoch nebo na Písecku Panovec.

S příchodem zděné architektury se mění i dispoziční skladba budov, která se stává volnější a nepravidelnější. Nepravidelnost také umožnila větší míra použití kleneb. S vynecháním některých výjimek³ lze říci, že je skladba jihočeského stavení převážně ve *třech pořadích*, tzn. trojstranného uspořádání. Výjimky mohou tvořit mladší stavení, která se více uzavřela a jsou tak čtyřstranná. Důvodem však mohly být i jiné okolní či místní vlivy. U trojstranného uspořádání usedlosti je typické, že průčelí usedlosti viditelné z návsi či cesty je složeno ze dvou hmot rozložených do stran parcely. Jednou touto hmotou bývá obytná část usedlosti a druhou hospodářská část. Obvykle jsou orientovány štítovou stranou směrem do vsi, ale vyskytují se i výjimky, kde jsou dům či sýpka podélně situovány. Zvláště od 70. let devatenáctého století se dům takto otáčí. Průčelí obou částí bývá typicky spojeno ohradní zdí, do které je vsazena brána, buďto s rovným překladem, nebo půlkruhově či segmentově

³ Výjimkou je mimo jiné také Podšumaví

zaklenutá. Zeď je jakýmsi stmelovacím prvkem, díky níž dosahuje průčelí tvořené z několika částí celistvého dojmu. Nezřídka k němu bývá připojena ještě předzahrádka umístěná obvykle před obytným domem. Dvouštítové průčelí bývá často jediná z venku viditelná část usedlosti. Stalo se však charakteristickým a základním kompozičním prvkem pro obraz jihočeské vesnice.

Základní části lidového stavení

Pro porozumění lidové architektury je dobré vědět, z jakých základních částí je složeno lidové stavení.

Skladba lidových staveb byla od pradávna přizpůsobena zejména zemědělské činnosti, jež byla základní obživou obyvatel. Proto je poměr velikosti hospodářské části v zemědělské usedlosti ku obytné výrazně vyšší.

U nejstarších staveních se v *obytném domě* setkávala jak funkce hospodářská tak i obytná, později v devatenáctém století lze mluvit o oddělení těchto funkcí. V celé oblasti jižních Čech je až na výjimky řešení obytného domu trojprostorové. Dům se tedy převážně skládal ze vstupní síně umístěné uprostřed, z obytné místnosti (světnice) nacházející se na té straně od síně, která byla v části štítu domu. Třetím prostorem, situovaným na protější straně přes síň, byla buďto komora, jež sloužila jako skladovací prostor, nebo chlév.

Podle třetího prostoru je dům nazýván komorový nebo chlěvní. Oba typy jsou na našem území rozšířeny, více však v příhraničních oblastech. Chlěvní dům k nám byl importován ze západní Evropy. Existuje však také jakýsi kompromis mezi těmito typy, a to je přechodný typ, jenž má zkrácenou komoru o chodbu vedoucí do chléva. (Takto byl například řešen dům č.p. 6 v Zechovicích, kterým se zabývám více v kapitole věnované památkám této obce).

V rohu světnice bylo standardně umístěno otopné zařízení,⁴ jež se ale obsluhovalo ze síně. Topeniště se však v průběhu devatenáctého století upravilo vznikem černé kuchyně. *Černá kuchyně*, jež přinesla do domu větší pohodlí, vznikla předělením prostoru síně. Bývala celá zděná, většinou zaklenutá. Nad klenutím byl vyzděný komín, do něhož přes prostor černé kuchyně volně odcházel kouř z pece. Později byla k peci ve světnici přistavována i kamna.

⁴ VODĚRA, SVATOPLUK a ŠKABRADA, JIŘÍ: *Jihočeská lidová architektura*. První vydání, České Budějovice, Jihočeské nakladatelství, 1986

V průběhu času také v domě přibývaly další obytné prostory. Jako každá osvědčená úprava, se tak dělo nejprve ve větších bohatších objektech, a teprve později i v drobných usedlostech. Většinou šlo v nových zděných domech o připojení další úzké místnosti, do které se vcházelo přes světnici. Tento nový obytný prostor zvaný *výměnek*,⁵ sloužil pro starší rodiče a byl zajištěním odděleného bydlení nejstarších členů rodiny. Rozšířením vnitřního prostoru domu se změnil i jeho vnější výraz. U novějších domů se změna ve vzhledu průčelí odrazila v rozšíření a v navýšení počtu oken o jedno. U starších stavení se rozhojnění obytných prostor řešilo dobudováním bočního přístavku, ale bez jakékoliv úpravy krovu či štítu. Dále se také objevovalo zmnožení komor. Druhá komora byla obvykle vytvořena za tou původní, nebo za síní.

Zvláštností některých oblastí jižních Čech, hlavně Horažďovicka, Prachaticka, Volyňska a Strakonicka je špýcharový dům. *Špýchar*⁶ není v takovém případě samostatnou hospodářskou budovou a zároveň součástí průčelí, ale je umístěn v patře obytného domu. Tento typ se vyskytoval i v jiných oblastech našeho území, ale v průběhu 18. století se již přestal stavět. Ve výše uvedených oblastech se přes novou skladbu zděné architektury udržel i nadále.

Po polovině 19. st. nároky obyvatel na obytnou část vzrůstají a z komory se začíná stávat další obytný prostor, čímž se zcela oddělila obytná část celé usedlosti od hospodářské.

Charakteristickými prvky *hospodářských částí* lidové architektury v jižních Čechách jsou chlévy a stáje. Z praktického hlediska byly chlévy umístěny zpravidla hned za obytným domem směrem do hloubky parcely. Staly se vývojově první zděnou částí z celé usedlosti, protože vlhkost, která se v chlévech držela, rychle narušovala dřevo, z kterého byly původně postaveny. Uprostřed délky chléva býval umístěný vchod a ve zdivu na téže straně zajišťovala osvětlení okna. V protější zdi, u které měla zvířata hlavu, se nacházely pouze větrací otvory. V první polovině 19. století bývaly chlévy smíšené. Jako první se začaly oddělovat prostory pro chov prasat a až později se začaly stáje specializovat. Pro chov dobytka tak (později) vznikly maštale pro koně a chlévy pro krávy. V jižních Čechách, kde se vyskytují poměrně hluboké parcely, navázaly stájové objekty svou polohou přímo za chlévy. V jiných případech se řadily přímo za sýpku v protilehlé ose usedlosti. Tím se dotvářela skladba částí usedlosti do tvaru „U.“ U některých chlévů se zachovaly tradiční rovné trámové stropy, ale u řady chlévů se vyskytuje strop zaklenutý. Některé chlévy byly zaklenuty v celém rozsahu. Sklenuté

⁵ také přístěnek, vejstupek

⁶ sýpka

stropy vykazovaly, oproti dřevěným, velkou výhodu v nepropustnosti vlhkosti do půdních prostor, kde se skladovala píce. Avšak vedlejším účinkem této výhody bylo nežádoucí srážení vlhkosti o chladné zdivo, jež způsobovalo nemocnost zvířat.

Do přibližně 90. let 18. století se objevuje sklenutí jednotlivých klenebních polí mezi obloukovými pasy českou plackou. Později se stala nejběžnější konstrukcí tzv. *pruská klenba* do pasů rozepnutých do podélných nosných stěn.⁷ Tato klenba byla převzata z panských staveb. Tlak na stěny způsobený zaklenutím do pasů byl řešen použitím velmi masivních kamenných stěn.

Další důležitou hospodářskou část tvořila sýpka. Pro jižní Čechy se stává výskyt samostatné kamenné sýpky již v 17. a 18. století charakteristickým. Na konci 18. a v průběhu 19. století byla už obecně běžnou součástí jihočeských zemědělských usedlostí. Měla rovnocenné postavení v průčelí společně s obytným domem, proti němuž obvykle stála. Štítová strana (a někdy i boční) byla bohatě dekorována stejně jako štítové průčelí domu. Bohatá dekorace je typická např. pro blatskou oblast či pro Volyňsko. Sýpky byly většinou jedno či dvoupatrové, odvětrávané větracími otvory ve zdivu. Dříve vzniklé byly většinou masivnější. Jednotlivá podlaží bývala zpřístupněna vnitřním žebříkem. Od 19. století získaly sýpky na objemu, objevovalo se i zaklenutí stropu v přízemí. Z velikosti sýpky je i čitelná míra prosperity zemědělské usedlosti.

Součástí zemědělských stavení je také stodola. Stodoly, jak lze vidět i na mapách stabilního katastru, bývaly až do poloviny 19. století převážně dřevěné, roubené. Díky tomu, že zemědělská produkce vzrůstala, zvyšovaly se i nároky hospodářů na prostor stodol. Nové zděné typy stodol, které se začaly stavět, byly výrazně vyšší. Pro jižní Čechy jsou charakteristické stodoly s plnými zděnými omítnutými zdmi s bílým nátěrem, velkými vjezdovými vraty ze dřeva a trojúhelníkovými štíty bočních stran. Nejčastěji tato budova uzavírala vnitřní prostor dvora přímo proti vjezdu do dvora. Obvykle byla průjezdná v jedné příčné ose. Hlavním prostorem stodoly, přes který se přejíždělo, byl *mlat*. Mlat tvořený podlahou vzniklou z hlíny se slámou či řezankou, sloužil k mlácení obilí. Hliněná podlaha zajišťovala dostatečnou pružnost potřebnou k mlácení. Nad mlatem na vazných trámech krovu byl obvykle zřízen další prostor pro ukládání např. sena, kterému tak bylo zajištěno ideální suché a vzdušné skladování. Pro tuto úložnou plochu se užívá název *vodr* či *hambalek*. Po stranách mlatu byly odděleny úzkými dřevěnými stěnami další úložné prostory. tzv. *perny*.

⁷ VODĚRA, SVATOPLUK a ŠKABRADA, JIŘÍ: *Jihočeská lidová architektura*. První vydání, České Budějovice, Jihočeské nakladatelství, 1986

V každé zemědělské usedlosti lze ještě kromě uvedených částí najít kůlnu. Tato stavba sloužila k uschování zemědělského nářadí, strojů a také se v ní odbývaly různé řemeslné práce. Většinou byla postavena nenáročným až primitivním způsobem, např. měla podobu jednoduché kůlové stavby.

Typickým prvkem jihočeských usedlostí jsou také ohradní zdi, kamenné zídky či tarasy, které uzavíraly volný prostor mezi jednotlivými budovami usedlosti. Čím starší stavení, tím mohutnější hrazení bývá.

K výrazu a vnější formě jihočeských usedlostí lze říci, že se postupně významněji prosazovaly. Původní lidové stavby měly výhradně hospodářskou, užitnou funkci. Od počátků výskytu zděné architektury na venkově, tj. od 17. století, se díky zlepšení sociální situace obyvatel objevila touha přiblížit se výrazové kráse a bohatosti panských staveb. Další skutečností, která ovlivnila výtvarnou stránku staveb, byl hojnější výskyt zednických mistrů ve vsích. Mistři si s sebou přinesli znalost prvků slohové architektury, které na lidových stavbách začali uplatňovat. Náročně řešené štíty, štuková výzdoba, užití kleneb atd. si zpětně najímání zkušených řemeslníků vyžadovalo. Na výrazu staveb se tak čím dál tím více začala odrážet ekonomická situace majitelů. Vedle jednoduchých chalup rostly honosné rozměrné statky s bohatě zdobenou fasádou, což ještě více prohlubovalo sociální nerovnost ve vsích.

Stavební činnost popisovaného období dotvořila obraz jihočeské vesnice. V základě vycházela z principů a tvarosloví baroka a klasicismu. Ve všech regionech se však přimísily ještě další různé vlivy např. slohová architektura místních panských staveb, krajové stavební zvyklosti či osobitý rukopis zednických mistrů, které přispěly k rozmanitosti lidové architektury v jižních Čechách.

2.1. NĚKTERÉ OBLASTI JIŽNÍCH ČECH, OBLAST PODŠUMAVÍ A VOLYŇSKO

Neznámější oblastí jihočeské lidové architektury jsou **Soběslavsko – veselská blata**. Leží mezi městy Soběslav, Veselí nad Lužnicí a městečkem Dolní Bukovsko a je součástí celé rozsáhlé třeboňsko - budějovické pánve. Pánev byla ve třetihorách zalitá vodou obrovského sladkovodního jezera, což spolu s mírně zvlněným až rovinatým povrchem, z kterého nevedl žádný výraznější odtok vody způsobilo, že ve středověku bylo toto území zaplněné bažinami bohatými na rašelinu. Blaty proto vedlo velmi málo stezek, na které by se mohlo vázat jakékoliv osídlení. První osídlení vzniklo na místech, která měla alespoň mírně vyvýšenou polohu. Byly jimi Veselí nad Lužnicí, Ponědraž a Soběslav.

Další a rozsáhlejší osídlování bylo možné až po cíleném odvodnění močálovité oblasti. Odvodnění se uskutečnilo vybudováním Blatenské stoky,⁸ kterou se odvedla voda z bažinaté pánve pryč. Po bažinách zbyla velmi bohatá a úrodná zemědělská půda.

Pak začal postupně vznikat věnec prvních vesnic okolo jádra rašelinišť, které často svým názvem naznačují vlhký charakter tohoto území: Horusice, Dolní Bukovsko, Mažice, Zálší („Zaolšie“ - ves za olšinami, Svinky, Borkovice, (od Borky, Sviny, Vlastiboř, Drábkov, Klečaty (od kleče), Sedlíkovice, Záluží (ves za luhem))⁹, Vesce, Mokrá, Komárov a Kundratice.

Usedlost v Komárově¹⁰.

⁸ PEŠTA, JAN: Encyklopedie českých vesnic II. První vydání, Praha, Libri, 2004: Blatenská stoka vznikla na konci 2.poloviny 13.st. a údajně je jedním z prvních melioračních zásahů na českém jihu. Stoka prochází od severozápadu k jihovýchodu a u Mezimostí se vlévá do Lužnice.

⁹ PEŠTA, JAN: Encyklopedie českých vesnic II. První vydání, Praha, Libri, 2004

¹⁰ fotografie použita z www.selskebaroko.cz

Z velké části jsou půdorysy jednotlivých vesnic založené na obdélníkové rozsáhlé návsi a pravidelné zástavbě. V menší míře však lze najít i obce ulicového půdorysu, které pravděpodobně ležely na starých dálkových cestách. Zvláštností celého soběslavsko - veselského okruhu je neexistence pro jižní Čechy tak typických samot. Začínají se vyskytovat až na jihovýchodě – směrem k třeboňské oblasti.

Velká úrodnost půdy, způsobená obsahem rašeliny a dostatkem vlhkosti, zapříčinila čilou zemědělskou činnost, která byla důvodem rychlejšího nástupu (konec 18. st.) a rozšíření zděné architektury. Bohatost kraje se brzy odrazila v její výstavnosti.

Impozantní statky, umístěné většinou do hlavních řad návsi, jsou téměř vždy trojstranně uspořádané. Štítové průčelí domu a sýpky, orientované do návěsního prostoru, je spojeno ohradní zdí s vjezdem a brankou.

V místním vývoji zděných staveb byly vysledovány zhruba tři základní fáze týkající se architektonické podoby blatských statků. V první fázi, kdy nastoupil nový způsob budování architektury, vedle sebe existovaly původní stavby roubené i zděné. Jejich architektonický výraz byl zcela prostý až geometrický s velmi nevýrazným dekorem. Malá část navazovala na oficiální architekturu panských staveb. Z druhé vrcholné fáze, z let 1840 – 1880 - 1885¹¹, jsou známy dva rody výrazných zednických mistrů, Šochové¹² a Patákové.¹³ Respektive: Jan a František Šoch ze Zálší a Martin Paták z Vlastiboře. Oba se zasloužili o vystavění nemálo staveb a zároveň svou tvorbou ovlivnili další, ovšem již ne tak silné (proslulé) stavebníky. Ač je velmi komplikované určit, které stavby pocházejí z jejich rukou, připisují se jim např. průčelí statků v Zálší (č.p. 3, č.p. 40, č.p. 28, č.p. 32, vlastní Šochův dům z r. 1840), statky v Komárově (č.p. 28), Patákově ve Vlastiboři (č.p. 34) a v Záluží u Vlastiboře (č.p. 9)

Jejich tvorba se prokazuje společnými výrazovými prostředky převážně ve štukové výzdobě. Zlidovělé prvky jako, např. pilastry se stužkovým převázáním hlavice, které nic nenesou, vlysy z protínajících se kroužků a obloučků, výšivkové terčové motivy, motivy košíku s květinami, lyry, ornamenty jako jsou srdíčka, věnečky, čtyřlístky, trojlístky, květináče, stromy života, monstrance,..., motiv kosého falešného zubořezu v podřímsí (vytvářeného řadou diagonálně ukládaných předstupujících cihel; byly různě kombinovány

¹¹ PEŠTA, JAN: Encyklopedie českých vesnic II. První vydání, Praha, Libri, 2004

¹² Jan Šoch (1798-1869) přišel do Zálší z Nuzic v r. 1840 a zůstal zde až do své smrti. V Kronice Klečatské je jmenován jako Šoch z Vídne, patrně proto, že odsud přišel do rodného kraje. Jeho syn František (1828-1874) podle Klečatské kroniky pokračoval v otcově tradici.

¹³ Martin Paták starší z Vlastiboře (1816/20-1889) působil na Blatech souběžně s nimi

s klasicistním falešným kvádrováním nároží či celých stěn (vytvářením plochých, kvádrovaných arkád a segmentů). Štíty domů a sýpek bývají dotvořeny jemně tvarovanou konturou, někdy s řadou různých motivů, z nichž některé svým původem pochází z původního „dřevěného“ tvarosloví. Stavby jsou také typické citlivostí pro harmonii mezi oběma dominantními částmi, tzn. průčelím domu a sýpky, i pro spojovací ohradní zeď s vjezdem a bránou.

Pro úplnou představu výtvarného výrazu těchto staveb je nutné se ještě zmínit o barevnosti fasád a tím i celého vnitřního prostoru návsi. V současnosti mají stavby spíše umírněnější pastelové odstíny barev, původní tónování každého ozdobného prvku však bylo o hodně pestřejší až razantnější než dnes.

Ve třetí fázi stavebního vývoje této oblasti, která spadá do období konce 19. st., docházelo k téměř vymizení roubených staveb, často tím, že se překryly (daly do kožichu) a již k přestavbám zděných staveb vzniklých v první fázi. V této době pokračuje uplatňování výrazových prvků z vrcholného období (celé škály lidových motivů) a navíc k nim přibývají nové vývojové tendence. Nové znaky byly čerpány jednak z vlivu příměstského prostředí a také z ohlašujícího se nástupu racionalismu a purismu. Tento vývoj způsobil větší důraz především na pragmatičnost a účelnost statků a způsobil značné zchudnutí výtvarného výrazu architektury. Kontury na štítech narovnal do přímých linií (místo vlnovky), pestrobarevnost ozdob se zjednodušila, zvětšují se okenní otvory a častěji se objevuje nový způsob orientace domů - tzn. podélný, okapově orientovaný s vysokou podezdívkou, což se odráželo i na změně obrazu návsi.

V těchto letech vznikly nové stavební druhy, jako např. kovárna, která se rozšířila téměř do každé vsi jižních Čech. Dále zděná kaple či zvonice a v neposlední řadě škola, která se začala objevovat na vsích již počátkem 19. st. Od druhé poloviny se objevuje častěji - zvláště v obcích s farou. Budova školy měla většinou zjednodušené neorenesanční rysy.

Hlubocká a Zbudovská blata

Hlubocká a Zbudovská blata jsou od středověku rybníkářskou oblastí. Největší rybník zde se nazývá Bezdrev. Nachází se u obce Zliv a vznikl v 16. století. Osídlení mělo velmi podobný průběh jako v oblasti Soběslavsko - veselské. Půdorysy většiny vesnic prozrazují středověké lokace. Převládají tu rozlehlé obdélníkové návsi, jejichž příkladem je mimo jiné Zbudov nebo Zliv, která však byla při napouštění Bezdrevu částečně zatopena, čímž se tvar

návsi změnil.. Také se zde vyskytují, ale již vzácněji, obce s okrouhlým půdorysem, např. Olešník. Ve středověku patřila blata z větší části k majetku hradu Hluboká.

Dřevěná zástavba, která předcházela nástupu zděné, je v této oblasti jen minimálně známa. Ze starších staveb se zachovalo jen několik kamenných sýpek z druhé poloviny 17. století. Již v první třetině devatenáctého století byla v regionu většina staveb zděných. Vrcholem stavební aktivity však byla až 40. - 60. léta 19. století.

Hlubocká a Zbudovská blata nejsou kulturně zcela stejnorodá.

Blata Zbudovská, pojmenovaná podle centrálního sídla Zbudova, jsou větší a patrně známější než Hlubocká. Pro místní zděnou architekturu jsou charakteristické křídlové tvarované štíty, které člení pilastry. V jejich výzdobě jsou typické voluty umístěné v křídlech štítů. Užívala se zde také v jižních Čechách rozšířenější iluzivní slepá balustráda. Výtvarně řešená jsou i přízemní části průčelí domů, většinou v klasicistním duchu. Okna bývají umístěna v půlkruhově završených nikách a obvyklým prvkem je také pásová bosáž. Ve Zbudovské oblasti působilo pravděpodobně mnoho zednických mistrů, avšak jsou dodnes skryti v anonymitě. Jediné známé jméno zednického mistra je Šimon Brenner, který pracoval v druhé polovině 19. století v obci Malé Chrášťany. Pravděpodobně ale ve svém díle následoval předcházejícího mistra, o kterém bohužel nic nevíme.

Půvabná forma lidové architektury této malé oblasti je nejvíce zastoupena v obcích Zbudov, Plástovicích, Pištíně, již zmíněných Malých Chrášťanech, Olešníku, Vlhavěch a Mahouši. Radošovice a Munice leží na rozhraní se sousedními oblastmi.

Munice č.p.19¹⁴

¹⁴ fotografie použita z www.selskebaroko.cz

Hlubocká blata rozložená mezi Českými Budějovicemi, Hlubokou a Hosínem jsou rozsahem poměrně menší. Štítů místních lidových staveb bývají kulisovité, někdy holé, v jiných případech doplněné plošnou volně zdobenou výzdobou. Voluty jsou typicky stáčeny do dosti širokých spirál. Zachované soubory lze vidět v Bavorovicích, Opatovicích a již zmíněných Municích. Některé zemědělské usedlosti v Opatovicích vytvořil Matěj Cívka z Hluboké. Ostatní autoři nám nejsou známi.

V druhé polovině 19. st. a na počátku 20. st. se v obou blatských částech v menší míře objevily podélně orientované stavby, často s eklekticky zdobenými fasádami a výraznějšími štítovými nástavci nad vjezdy.

Malé Chrášťany a Plástovice byly prohlášeny vesnickými památkovými rezervacemi.

Severní Třeboňsko, Lomnicko a Lišovsko

Tato oblast leží mezi předcházejícími oblastmi, tedy na území mezi Českými Budějovicemi, Veselým nad Lužnicí a Třeboní. Některé části oblasti byly původně bažinaté, proto osídlení probíhalo nerovnoměrně. Nejprve se tedy obyvatelé začali usazovat ve výše položených místech, v ostatních až po odvedení vlhkosti. Lze zde najít několik obcí s půdorysem lánového typu, ale celkově převažuje typ návesní (Dynín) Při v předchozí oblasti zmíněné výstavbě rybníčních soustav však došlo k některým změnám. Buďto vznik rybníku, tak jako ve Zlivi, zasáhl do návsi sídla, nebo ji úplně zatopil. Roubené stavby se zde udržely dosti dlouho a příchod zděné výstavby přišel oproti předchozím oblastem poněkud opožděně.

Starší stavby vznikly až v druhé polovině 19. století. Typické jsou pro ně falešná atiková polopatra, které lze vidět např. na usedlostech ve Lhotě či Bošilci, nebo jednoduché křídlové štíty. Velký vliv na formu místních staveb měla sousední oblast blatské architektury, zasahující zejména Lomnicko. Projevil se nejvíce ve výskytu jednoduchých trojúhelníkových štítů s převzatou ornamentikou.

Usedlost v Dyníně¹⁵:

¹⁵ fotografie použita z www.selskebaroko.cz

Převážné většiny obcí se však týká spíše architektura z posledních desetiletí 19. století a počátku 20. st. Proto se dá tato mladší zástavba nazvat charakteristickou architekturou této oblasti. Vykazuje se tedy trojúhelníkovými štíty u domů i sýpek, které jsou nasazené na polopatrech či půdních nadezdívkách, a někdy pokračují jako atika i nad ohradní zdí a bránou.

Vedle neorenesance, jež se projevuje v detailech průčelí, lze spatřit i prvky inspirované gotikou. Pravděpodobně díky snaze přiblížit se schwarzenberským hospodářským stavbám.

Blanský les a podhůří.

Tuto oblast lze rozdělit do zhruba tří mikroregionů. První a nejvíce známá je severní část, která často bývá spojována se Zbudovskými blaty, které navazují a vzájemně se s tímto mikroregionem ovlivňovaly. Severní podhůří bylo osídlováno od 13. století a v pozdějších dobách se dostalo do područí kláštera ve Vyšším Brodě a tomu tak bylo až do konce feudalismu.

Také zde během 16. a 17. století došlo k poněmčení a německy mluvící obyvatelstvo zde žilo až do konce 2. světové války. Ze starší zástavby se dochovalo jen malé množství archaických sýpek. Zděná architektura se zde začala rozmáhat během 30. let 19. století až do prvních let 20. století. Kulminovala však během 60. let. Vytvořil se tu typ velmi široké usedlosti s křídlovými, později trojúhelníkovými štíty, které ovšem nebyly členěny, jen je zdobila štuková výzdoba. Dekorace byla zcela nahodilá. Užívaly se např. motivy květináčů, věnečků, stromů života, monogramů... Později se usedlosti začaly ze všech čtyř stran uzavírat a někde došlo i k vyzdvižení obytných prostor do patra. Nejznámějšími ukázkami jsou Holašovice a Záboří, jež jsou zároveň památkovými rezervacemi, a pak např. Lipanovice a Dobčice.

Holašovice č.p.3¹⁶:

¹⁶ Fotografie použita z www.selskebaroko.cz

Část na západní straně spravoval zlatokorunský klášter. Přízemní stavby s křídlovými štíty se tu vyskytují jen ojediněle. Většinou převažují velmi mohutné, uzavřené trojboké či čtyřboké usedlosti s patrovými domy buď v čelní valbové orientaci nebo podélné. Pocházejí z poloviny 19.století a patrně vycházejí z „vierkantů“ z Českokrumlovska a Horního Povltaví. Z oblasti severní části Blanského lesa si nese vliv odrážející se na užitém dekoru. Charakteristickými prvky jsou „penízkovité“ šambrány či pásové římsy s „esíčkovým“ vlysem. Památkovou rezervací jsou vyhlášeny Vodice.

Poslední částí je vnitřní kotlina Blanského lesa, kterou ve své době vlastnili Rožmberkové. Většina staveb zde pochází až z 19. století. Architektura je zde směsí prvků, přicházejících z okolních oblastí. Od jihu patrovými „vierkanty“ a od severu kulisovité křídlové štíty s plošnou štukovou výzdobou.

Vodňansko a Protivínsko

Navazuje na jihovýchodní straně na Zbudovská blata. Na území mělo v raném středověku vliv založení přemyslovského hradu v Protivíně, založení Vodňan a také to, že část patřila církevní vrchnosti. V 16. století se protivínské panství oddělilo od hlubockého. Některá sídla navázala na sídla vzniklá v raném středověku, ale převážná většina má středověký původ. Návsi jsou často rozlehlé, obdélníkového a pravidelného tvaru, např. Křtětice.

Co se týká roubených staveb, zachovalo se jich několik. Často jde o sruby z kuláčů v kožichu, původně s valbovými střechami. Lze je najít např. ve Chvaleticích.

Výstavba zděné architektury zde proběhla ve dvou fázích. První fáze proběhla již ve 30. až 50. letech 19. st. Typickým rysem tehdy vzniklých staveb jsou tvarované křídlové štíty domů i sýpek, jejichž křídla bývají zvednutá. Většinou jsou konturované, ale jinak jsou převážně bez dekoru nebo jen s velmi střídmou výzdobou. Nejvýznamnější ukázky jsou zachovány např. ve Drahonicích, Skalách, Ražicích, Křtěticích, Radčicích, Kloubu a Budčovicích, v kterých lze najít i v tomto regionu méně běžné klasicistní stavby.

Radčice č.p.. 5¹⁷:

Druhá fáze probíhala v posledních desetiletích 19. století a v prvních desetiletích 20. století. V této době se často přestavovala starší podoba usedlostí. Stavení byla přeměněna ve veliké uzavřené dvory s velmi širokými průčelími, v nichž byl průjezd, obytné i hospodářské části. Tyto čelní strany usedlostí jsou spojeny se sousedními, navazují na sebe a tvoří tak dlouhé návesní fronty. Výzdobu a vzhled fasád průběžně ovlivňovaly dobové slohové názory. Unikátní soubory těchto staveb se zachovaly např. v již zmiňovaném Kloubu, Radčicích, Chvaleticích, Krči, Lidmovicích, Maleticích, Záboří a Záblatíčku.

Bechyňsko a Týnsko

Oblast se nachází v povodí Vltavy a Lužnice. Obě města se pyšní dávnou minulostí. K nim oběma se i váže osídlení, které počalo v některých místech až v raném středověku. Bechyně byla od středověku správním městem, a to docela významným, neboť se po ní jmenoval jeden z největších krajů v Čechách. Týn nad Vltavou pak patřil do majetku pražských biskupů a později dokonce arcibiskupů. Dle středověkého původu zde převažují velké pravidelné návesní vesnice, např. Kočín. Vyjímkou jsou snad vsi vzniklé v povltavských lesích, které jsou nepravidelného půdorysu. Na okrajích zmiňovaných lesních masivů se také v malé míře dochovala vzácná dřevěná architektura. Např. v Dobronicích, Hněvkovicích či Poňěšicích lze spatřit roubené domy a v Černýšovicích dokonce roubené stodoly.

¹⁷ fotografie použita z www.selskebaroko.cz

Zděná architektura se zde začala šířit již od 30. let 19. století. Pro okolí obou měst jsou charakteristické půvabně tvarované křídlové štíty. Na Týnsku vrcholí menšími segmentovými nástavci, členěné jsou širokými ionskými pilastry a v postraních křídlech jsou umístěné povadlé voluty, které jsou typickým prvkem pozdního období baroku. Z Týnska a jeho okolí známe i jméno jednoho ze zednických mistrů, kteří zde v polovině 19. století působili. Je jím Jan Hospodář z Hořovic. Příklady těchto staveb nalezneme v Chlumci, Purkraci, Třitimi, Líšnici.

Na Bechyňsku se vyskytují tvarově poněkud střídmější štíty, které často mají v postraních křídlech pravouhle zalamované voluty. Ukázky této tvorby lze spatřit v Hodonicích či Smolči.

Stavení, která vznikla v pozdním období zděné lidové výstavby v tomto regionu se hodně přibližují stavbám ze severní části Třeboňska, Lomnicka a Lišovska. Mají prosté trojúhelníkové štíty, často zasazené na půdních nadezdívkách. Na výzdobě fasády se odrážejí vlivy eklektismu a secese. V některých obcích i nalezneme vliv sousední oblasti např. Blatské oblasti ve Smolči a Černýšovicích, kde některé usedlosti převzaly podélnou orientaci. Soubory nejmladší architektury se dochovaly například v Pořežanech a Dobšicích.

Českokrumlovsko a horní Povltaví.

Tato oblast patřila celou svou historií a dodnes patří k nejdříve osídleným oblastem Čech. Oblast byla kolonizována velmi pomalu a podílely s na ní zejména ostrovský, strahovský, zlatokoronský, vyšebrodský klášter a také rod Rožmberků. Rožmberkové se svými centry v Rožmberku a Českém Krumlově měli na vývoj kultury v této oblasti velký vliv, který se odrážel v zástavbě pozdně gotického a renesančního slohu. Dokazují to některé venkovské kostely např. Hořice, boží muka s rysy gotického slohu či zástavby venkovských městeček např. Hořice na Šumavě.

Z venkovské architektury z této doby se bohužel nedochovalo téměř nic.

Z mladší doby se dochovaly stavby vzniklé v době klasicismu a historismů v druhé pol. 19. století. Byly to typy velkých trojbokých či čtyřbokých dvorců „vierkantů“, které se zde však stavěly patrové s a jednotnými valbovými střechami a se zdobenějšími fasádami než na Novohradsku.

Tento německy mluvící region byl po druhé světové válce téměř vylidněn.

Nejvýznamnější soubory jsou např. Hašlovice, Dorkovice, Hodňov, Šebanov, ...

Písecko, Čimelicko, Blatensko

Sídla v této oblasti jsou převážně vzniklá ve vrcholném období středověku. Velmi výraznou roli zde hrál Písek jako královské město. Významný byl ale také i hrad Zvíkov a v pozdějších dobách i Staré Sedlo, což bylo městske centrum orlického panství.

V lesnatých částech tohoto dožívají unikátní soubory dřevěné roubené architektury, lze je spatřit např. v Ostrovci, Varvažově či Horní. Dále se tu vyskytují, jako i v ostatních oblastech, archaické sýpky - příkladem mohou být např. Smrkovice.

Pro zděnou architekturu je zde typický její klasicistní charakter, který se zde drží až do dvacátých let dvacátého století.

Nejnáročnější podoby nabývá v okolí Písku a na ploše území mezi Vltavou a Otavou, než se spolu spojí. Klasicistní lidové stavby zde mají většinou polovalbové střechy, nebo jednoduché křídlové štíty. Zajímavým a pro tuto oblast vlastním výzdobným prvkem jsou slepé balustrády. Další zvláštností se jeví tvar větracích okének umístěných ve štítech, který připomíná položený srpek.

Pro okolí Blatné a Sedlicka jsou charakteristické zástavby v duchu klasicismu, ale i empíru. Klasicistní stavby jsou obdobné jako v okolí Písku. Objevují se tu však také zajímavé atikové štíty, které pravděpodobně vycházely z empírových budov v Sedlici či Blatné.

Na Čimelicku se ustálil typ stavení s lichoběžníkovými štíty a jednoduše členěnými fasádami. Tento typ se zde patrně rozšířil pod vlivem architektury z Čimelic a Orlíka, během druhé poloviny 19. století.

Ukázkou architektury této oblasti jsou zmíněný Ostrovec, Varvažov, Lučkovice, Bořice, Drahenický Málkov, Buzice.

Jižní a Východní Třeboňsko a Vitorazsko

V této oblasti, dnes s množstvím umělých vodních kanálů, byly časně osídleny na překážku hluboké vlhké lesy, které se zde nalézají až dodnes. Proběhlo až ve vrcholném středověku. Hlavními centry byly Třeboň, Stráž nad Nežárkou a v pozdějších dobách Chlum u Třeboně. Vesnice měly nejčastěji protáhlou náves ve tvaru obdélníku, lánovou plužinu a zástavba byla rozmístěna ve dvou řadách. Díky vlhkosti se však stavby různě posunovaly po parcelách za sušším podkladem. Proto se původní skladba poněkud rozvolnila. Často na uvolněných místech vyrostla druhotná chalupnická zástavba např. v Branné.

Zvláštností tohoto regionu je část Vitrorazska, která přes česky mluvící obyvatele patřila dlouhou dobu Rakousku. Ke změně došlo až po první světové válce, kdy byla připojena k Československu.

Místní stavby byly po velmi dlouhou dobu dřevěné. Avšak v dnešní době bohužel už téměř žádná nelze najít.

Dnešní podoba vesnic je tvořená velmi mladou architekturou z konce 19. a počátku 20. století. Jsou to převážně trojboké či čtyřboké uzavřené usedlosti, velmi jednoduché s velmi prostými průčelími.

Ukázkami jsou např. Kojákovice, Pištín, Žíteč, Lutová, Příbraz.

Novohradské hory a podhůří

Tato krajina velmi dlouho odolávala osídlení. Podhorská sídla vznikla až v dobách vrcholného středověku a horské části se osídlily až v 18. a 19. století, což bylo patrně ovlivněno sklářskou výrobou. Podhorské vsi jsou většinou údolní lineární lánové¹⁸ - např. Kondrač.

Dřevěné památky se bohužel téměř nedochovaly.

Pro tuto oblast jsou typické tzv. vierkantý¹⁹, zde však přízemní, mající mezi dvěma štítově orientovanými staveními dlouhý průjezd, nad kterým je někdy umístěné polopatro se sýpkovými komorami. Dnešní stavby jsou však velmi mladé. Příkladem s nejhodnotnějším souborem je Kondrač. Ukázkou sklářského domku, který většinou neměl zemědělské zázemí, lze nalézt v Černém Údolí.

Doudlebsko a Kouty

Pojmenování Doudlebska pochází ještě od starého slovanského hradiště v Doudlebech nad Malší. Doudleby ztratily ve 13. století správní funkci, ale zůstaly centrem církevní správy rozsáhlého Doudlebského děkanátu. Dodnes se však používá pro oblast tento název. Jeho součástí jsou i Kouty²⁰. S výjimkou Kaplicka bylo osídleno jen českým obyvatelstvem, a to velmi rozmanitě. Nejvíce se v této oblasti lze setkat s drobnými sídly, která jsou tvořena jen několika usedlostmi. Takovým sídlem je např. Štětkře. Dále se zde vyskytují vrcholně

¹⁸ PEŠTA, JAN: Encyklopedie českých vesnic II. První vydání, Praha, Libri, 2004

¹⁹ mohutné uzavřené čtyřboké dvorce.

²⁰ Vymezený dnešní silnicí z Českých Budějovic do českého Krumlova.

středověké vesnice s návesmi pravidelného tvaru. Ale v severnější oblasti lze najít i vesnice s oválnými návesními prostory (Střížov)

Z nejstarší staveb se dochovala v Koutech a v některých místech Doudlebska ještě architektura z doby před třicetiletou válkou. Např. v Radosticích, Čertyni, Opalicích, Krníně lze spatřit předbělohorské kamenné sýpky, ale i domy s náročnou sgrafitovou výzdobou nebo kamenickou prací.

Mladší zděná architektura není již tolik výrazově zajímavá. Kromě několika výjimek (empírové domy ve svatém Janu nad Malší, pozdně barokní v Besednicích a např. Střížov ovlivněný Zbudovskými blaty) jsou bohatší průčelí poměrně vzácná. Usedlosti mají většinou strohé trojúhelníkové štíty. Jedná-li se vůbec o nějakou výzdobu, je omezena jen na lemování okolo štítu, případně na kapličkové niky či šambrány.

Střední Povltaví, Jistebnicko a česká Sibiř

Krajina v této oblasti byla dosti nehostinná, a tak se kolonizovala velmi pomalu. Na jejím osídlení měl ve středověku zásluhu zejm. klášter v Milevsku. Po celém regionu je rozsypano množství drobných sídel, která jsou složena většinou jen z několika usedlostí. Větší lze nalézt v bližším okolí Milevska.

Dosud se tu v nemalé míře vyskytuje roubená dřevěná zástavba. Typickým prvkem jsou lomenice. Střechy domů nad zápražím značně přesahují. Charakteristickým stavebním druhem jsou špýčárky, často vysazené do patra, do kterých se pak šlo po zdobené pavláčce. Také zde existovaly polygonální stodoly, které se vůbec nedochovaly. Příklady dřevěné architektury lze vidět např. ve Voděradech, Žebrákově, Alenině Lhotě, Ounuzi, Klisíně nad Mezném, ...²¹

V okolí Milevska lze najít také mladší zděnou architekturu, Na pravém břehu Vltavy se vyskytují stavby s křídlovými štíty z poloviny 19. st. Většinová zděná architektura však pochází až ze závěru 19. a počátků 20. století.

Táborsko, Pacovsko a Pelhřimovsko

Tato oblast se rozkládá spíše na východ a severovýchod od Tábora a sahají až ke kraji Českomoravské vysočiny. Osídlení probíhalo patrně již od počátků středověku, ale převažuje vrcholně středověké. Vesnice jsou převážně návesního typu rozmanitých forem.

²¹ PEŠTA, JAN: Encyklopedie českých vesnic II. První vydání, Praha, Libri, 2004

Jsou tu zachovány roubené stavby v poměrně velkém množství, ale bohužel nikoliv v souborech. (Moudrov, Sudkův dvůr)

Ze zděné architektury se zde nejvíce vyskytují stavení klasicistní a pozdně klasicistní, převážně vzniklá ve druhé polovině 19. století a počátku 20. století. Většinou jde o prosté trojúhelníkové domy s trojúhelníkovým štítem či polovalbovou střechou.

Architektura počátku 20. století již prozrazuje ve fasádě prvky secese.

Jindřichohradecko a Novobystřicko

Tato oblast byla dosti odlehlá a kolonizace trvala dlouho. Nejvíce se na ni podíleli asi od 13.století páni z Hradce sídlící v Jindřichově Hradci a páni sídlící na románském hradu Landštejn. Většina sídel je vrcholně středověkého původu a výrazně převažují lánové vesnice různých forem, díky vzniku na neosídlené lesní půdě. Nejvíce zastoupené jsou vsi s paprčitým rozložením usedlostí i plužin okolo oválné návsi.(Kaproun, Hrutkov, Člunek) Oblast byla až do druhé světové války složena s česky mluvící částí a z německy mluvící částí. Roubené stavby se takřka nedochovaly, až na poslední vzácné příklady.

Zděná klasicistní architektura se zde začala rozšiřovat velmi brzy, již od 20. a 30. let 19.století, a měla podobu rozložitých domů s polovalbovou střechou a klasicistním dekorem ve štítu. Velmi časně se zde u domů a sýpek objevují kamenná ostění oken a dveří. Příkladem mohou být stavby v Hrutkově, Kaprouně, Mutyněvsi, Dolní Pěně či v Člunku, který je ještě známý díky výstavným pozdně barokním usedlostem.

Jihovýchodní Pošumaví - Prachatická vrchovina a Lhenicko

Tato dosti lesnatá oblast mezi Prachaticemi a Českým Krumlovem sousedící s Blanským lesem není dodnes moc hustě osídlena a má spíše hornatý charakter. Hlavními kolonizátory se v historii staly církevní vlastníci dvou sobě si blízkých měst Prachatic a Netolic, které mezi sebou vedli spor o určení hranic v neobydlené části území. Prachatice spadaly pod vyšehradskou kapitolu a Netolice držel cisterciácký klášter ve Zlaté Koruně. Velkou roli pro rozmístění osídlení měly zlatonosné horní toky Blanice a Zlatého potoka, kde se rýžovalo zlato, a také dálkové trasy z Čech do Bavorska a Pasovska. Na neosídlené odlesněné půdě vznikaly vsi takzvaně na zelené louce. Měly povětšinou rozlehlé pravidelné návsi, obdélníkového, čtvercového nebo oválného tvaru, často se záhumenicovou plužinou.

Roubená architektura se tu zachovala jen ve velmi malém množství. Zděná architektura se zde stavěla od poloviny devatenáctého století. Dokladem jsou výstavní stavby v okolí Lhenic.

V západní části směrem k Prachaticím lze nalézt ve větší míře trojboké usedlosti se dvěma patrovými částmi a krytými valbovými střechami. Starší usedlosti jsou ještě ovlivněny klasicistními prvky. Domy pouze přízemní se zde vyskytují řidčeji. Zástavba ve vesnicích, které jsou už výše položené, pochází většinou až z konce devatenáctého století a první třetiny dvacátého století, o čemž také svědčí eklektická výzdoba.

Ukázkami mohou být Třešňový Újezdec a Koryto.

Vnitřní Šumava

V zalesněné vnitřní Šumavě vznikala ve středověku sídla jen při některých důležitých trasách. Ke kolonizaci ve větší míře došlo až v novověku a to z důvodů těžby dřeva, železa a rozvoje sklářství. Značná část obyvatel přicházela z bavorské strany Šumavy.

V této oblasti převažuje dřevěná architektura, která zde má velmi specifické rysy. Převažují zde roubené domy přízemní s širokými a zároveň docela nízkými buďto polovalbovými nebo sedlovými střechami. Štíty jsou bedněné, výrazně přestupující a často s pavlačí. Avšak velkou zvláštností na našem území jsou stavby vyskytující se ve Volarech a dříve snad i v jejich okolí.²² Volarský dům pravděpodobně typem spadá do alpských domů a patrně se k nám dostal v 16. a 17.st. při kolonizaci Bavorska. Tento typ domu má obytnou část, komory i hospodářskou část, jako jsou stáje i chlévy, zastřešené jedinou sedlovou střechou. Mnohdy tam byla i stodola, často navazující na průjezd (flur) přes Vorhaus – zastřešený dvorek. V patře byly obytné místnosti, komory a půda, která sloužila jako seník, a pavlač dostatečně dlouhá, která sloužila jako přístup pro uskladnění sena na půdu. Atypické jsou i sklářské domy, které se dodnes dochovaly např. v Lenoře (roubené dvojdomy).

Po druhé světové válce začala velká většina staveb ve vnitřní části Šumavy zanikat v důsledku vylidnění.

Podlesí a Javornicko

²² PEŠŤA, JAN: Encyklopedie českých vesnic II. První vydání, Praha, Libri, 2004

Tato část Šumavy byla vždy osídlena česky mluvícím obyvatelstvem. Rozkládá se v malé kotlině říčky Spůlky a dále ji lze vymezit městem Vimperkem a Kašperskými Horami.

Osídlení kotliny začalo už patrně již od 13. století a jednou z příčin bylo také rýžování zlata. Půdorysy vesnic jsou nepravidelné. Centrem tohoto regionu se staly Stachy.

Ze starší lidové architektury se tu vyskytují špýcharové domy s roubenými světnicemi a kamennými sýpkami.

Ve větší míře má místní roubená architektura podobu dispozičně tradičních domů, stavěných z nehraněných klád, s rozložitými polovalbovými střechami, nezřídka s pavláčkami ve štítech. Domy byly někdy obkládány šindelem nebo prkny.

Příklady roubených staveb stojí v obcích Stachy, které byly původně královskou rychtou a dnes jsou památkovou rezervací: Michalov, Šebestov, Rohanov, Kváskovice, Mlýny, ...

Prácheňsko (Pootaví)

Pro Pootaví existuje historický název Prácheňsko, které sahalo od hranic s Německem až téměř k Příbrami. Pojmenování Prácheňsko pochází z názvu hradu Prácheň, který se nacházel u Horažďovic. Dnes jej používáme většinou pro pojmenování území kolem toku řeky Otavy od Strakonic, nebo Horažďovic po Písek.

Na kolonizaci oblasti se velmi podílela johanitská komenda, který tehdy sídlila ve Strakonicích.

Sídla jsou středověkého původu, ale nejčastěji se zde vyskytují trojúhelníkové, vřetenovité, ulicovité a nepravidelné návsi. Velké a pravidelné návsi jsou zastoupené jen v minimálním počtu.

Roubená architektura se zde dochovala velmi vzácně, ale je možné, že některá dnešní zděná stavení mají obezděná dřevěná jádra. Také se tu dochovalo několik archaických sýpek vybavených štěrbinovitými větracími otvory.

Mladší zděná architektura se vyznačuje velmi prostým až strohým výrazem. Domy většinou mají trojúhelníkové štíty a hladké průčelí bez dekoru. Typické je zasazení oken do hluboce zaklenutých nik a bílý nátěr.

Zřídka se v kraji objevují i prosté křídlové štíty. Případné výzdobné prvky jsou slepé arkády a stáčené voluty.

Nejmladší fáze výstavby lidové architektury je typická podélnou orientací usedlostí.

Mezi nejvýznamnější soubory prácheňských staveb např. patří Čejetice, Klínovice, Mnichov, Únice a Putim.

Oblast Podšumaví²³

Oblast Podšumaví je v členitém širokém pásmu šumavského podhůří a rozkládá se při jižní straně Pootaví a je podhůřím Šumavy. V podstatě až do současnosti si ještě drží svůj nenarušený ráz jihočeské kulturní krajiny.

Kolonizace v tomto kraji probíhala ve středověku a postupovala směrem z podhůří převážně podle důležitých tras, které tu vedly a spojovaly vnitrozemí Čech a Bavorsko, a také podél toku řek a potoků podle proudu. Některé z nich byly zlatonosné, což byl také jeden z důvodů kolonizace.

Přirozenými centry kraje jsou historická městečka Volyně, Husinec, Vlachovo Březí, Bavorov. Historicky nejvýznamnějším je Volyně, která byla ve středověku sídlem Volyňského děkanátu. Další kolonizace probíhala v Bavorově, který byl založen rodem Bavorů ze Strakonic, po jejich vymření jej převzali Rožmberkové.

Vsi mají většinou vrcholně středověký původ. Odpovídající půdorys mají např. Hracholusky, Vitějovice, Milejovice. Často jsou půdorysy deformované v důsledku členitého terénu. V podhorských oblastech se vyskytují převážně vsi s trojúhelníkovými, oválnými či nepravidelnými návěsmi. Příkladem mohou být Jiřetice, Nahořany. Případné ulicovité návsi představují Miloňovice a Zechovice.

V této oblasti je dochována i velmi archaická zástavba. Příkladem mohou být Vitějovice na Prachaticku, kde jsou doloženy špýcharové domy s kamennými sýpkami a roubenými světnicemi. Další podobné stavby se také dochovaly např. v Hracholuskách, Lažišti, Libotyni.

Avšak známější a významnější je podšumavská zděná architektura, která pochází z doby kolem poloviny 19.století. A nejvíce v mikroregionu Volyňska. Místní usedlosti mají krásně tvarované křídlové štíty jak u domů, sýpek i štítových nástavců. Členění štítů je vesměs renesanční, horizontálně i vertikálně na jednotlivá pole. Štíty starších stavení jsou typicky

²³ PEŠTA, JAN: Encyklopedie českých vesnic II. První vydání, Praha, Libri, 2004

zdobeny pravouhlými nikami, ve kterých jsou umístěny sloupky či polosloupky. Takovou výzdobu lze spatřit v Zechovicích, Černěticích, Nišovicích. Štítů vzniklé kolem 60. let jsou obdobně členěné, jen poněkud jemnější, a přibývá na nich kartuš pro obraz světce, kterou lze vidět např. v už zmíněných Černěticích a Zechovicích, ale také ještě v např. Přechovicích Litochovicích, Tvrzicích či Němčticích. Ve výše položených oblastech jsou štíty také křídlové, ale poněkud prostší, často je jejich plocha buďto bez výzdoby, jako v Nahořanech či Lažišti, nebo jen střídavě členěná jako např. v Hracholuskách nebo Vitějovicích. Nezřídka mají jednoduše konturované obrysy.

Působilo zde několik zedníků, ovšem nejvýznamnější je dílo zednického mistra Jakuba Bursy, který je naším nejvýznamnějším lidovým mistrem. Více se mu budu věnovat ve dvou kapitolách.

V Podšumaví se dochovalo několik souborů lidové architektury. Památkovou rezervací jsou Nahořany a byly navrženy i Zechovice, ale nakonec zůstaly památkovou zónou. Dalšími památkovými zónami jsou např. Libotyně, Jřetice, Koječín, Lažiště.

3. ZEDNICKÝ CECH

Středisky specializovaných řemesel byly od středověku městské cechy.

Zedničtí řemeslníci se sdružovali do tzv. zednických cechů. Často však vznikaly stavební cechy, do kterých patřili všichni řemeslníci, kteří měli co dělat se stavbou (např. tesaři či kameníci...).

Mimo cechovní rámec působil pouze značně omezený okruh řemeslníků. Tito vykonávali svou profesi na základě určitých výsad, vyplývajících z dvorských svobod či šlechtického patronátu. Zpravidla se jednalo o nejprestižnější cizí stavitele či umělce, kteří především díky tomu, že nebyli členy cechu, se těšili mnohem větší volnosti a svobodě v podnikání. Základní podmínkou samostatného provozování řemesla v příslušném regionu bylo získání mistrovského práva a členství v cechu²⁴.

Cestu k získání mistrovského práva a přijetí za řádného člena cechu provázelo splnění celé řady přesně stanovených podmínek. Především se předpokládalo, že uchazeč je řádně vyučen (např. u řemesla kamenického v délce čtyř až pěti let). Dále se předpokládalo, že po předepsanou dobu náležitě sbíral zkušenosti na „vandru“ (v časovém úseku tří až čtyř let). Zde se mu mělo dostat především zevrubného praktického školení při provádění základních prací řemesla. Např. u sochařských prací to bylo vypracovávání návrhů a kreslení plánů, půdorysů a nárysů, stříhání, eventuálně i samostatného zhotovování šablon, podle nichž kameníci pracovali.

Kromě splnění uvedených, zcela základních požadavků charakteru ryze praktického, musel adept na získání mistrovství a přijetí do cechu splnit řadu podmínek rázu administrativního. Především měl v místě, v němž se ucházel o vstup do cechu, požádat o udělení městského práva, dále požádat starší cechmistry o svolání shromáždění celého cechu a před tímto shromážděním přednést svoji žádost o vstup do cechu a získání mistrovského práva. Zároveň byl povinen předložit veškeré požadované doklady, tzn. list zachovací, výuční a doklad o řádně absolvovaném vandru s vyjádřením mistrů, u nichž v dané době pracoval. Uchazeči z řad poddaných předkládali navíc i list výhostný.

Tím však povinnosti uchazeče zdaleka nekončily, pouze se přesunuly do sféry finanční. V rámci jednotlivých cechovních pořádků jsou exaktně specifikovány jednotlivé poplatky, jež musel složit do cechovní pokladnice (např. za svolání cechovního shromáždění,

²⁴ [URL:http://www.revuekamen.cz/mistrovska%20zkouska.html](http://www.revuekamen.cz/mistrovska%20zkouska.html).

cechovnímu poslu za obeslání cechu, za materiál na zhotovení mistrovského kusu, na uhrazení nákladů za poskytnutí dílny k jeho zhotovení a v případě úspěšného složení mistrovské zkoušky za zápis do mistrovských register. Nedílnou součástí zkoušky bylo i vydatné pohoštění mistrů.... Zmíněné finanční obnosy nebyly u převážné části cechů nikterak malé.

Teprve po náležitém splnění uvedených podmínek mohl žadatel přistoupit k vykonání vlastní mistrovské zkoušky - zhotovení mistrovského kusu. Při něm měl uchazeč prokázat dostatečné teoretické i praktické znalosti a svůj řemeslnický um.

Mistrovská zkouška

Ač nejstarší v Čechách dochovaná cechovní statuta určená stavebním řemeslníkům pocházející z roku 1470 (Cheb), jsou prvním pořádkem předepisujícím jako jednu ze základních podmínek pro získání mistrovského práva zhotovení mistrovského kusu teprve artikule pro pražské zedníky a kameníky z roku 1539. Avšak teprve ve statutech z roku 1586 (rovněž pro pražské zedníky a kameníky) je příslušný mistrovský kus specifikován.

Jeho zadání spadalo do kompetence starších cechmistrů. Dle něho měl uchazeč dílo vytvořit. Např. řemeslník kamenický měl vytesat *dveře s poduškami a grakštejnem* (ostění s bosami a patrně s klenákem), *vokno krámský v uhelnici s špuntem* (pravoúhlé krámské okno s prvky spojenými čepy) a *stupeň do šneku točitého, jinak s mnichem* (stupeň točitého schodiště včetně části vřetene). Zedník pak měl ukázat, že dokáže zhotovit *sklep klenutý, ze všech čtyř stran s kuklicemi* (klenbu s výsečemi), *schod k volnému vcházení buď prostý neb lomený, aby se svrchní stupeň zároveň s vrchním dlážděním srovnával* (rovné nebo zalomené schodiště) a jako poslední štít *v křtaltu svým mírnej, podle toho, jak by stavení široké neb ouzské bylo* (štít odpovídající proporcím budovy).²⁵

V ustanovení se ovšem pamatovalo i na případy, kdy by chtěl kameník vykonávat současně i řemeslo zednické, což ostatně nebylo nikterak neobvyklé. Uchazeč o získání mistrovského práva i v druhé profesi tak byl povinen zhotovit i příslušné mistrovské kusy předepsané zedníkům a předložit je společně k posouzení.

²⁵ [URL:http://www. revuekamen.cz/mistrovska%20zkouska.html](http://www.revuekamen.cz/mistrovska%20zkouska.html).

V nejstarším období, z něhož jsou k dispozici doklady dokumentující průběh mistrovské zkoušky (tj. ze 16. století) je zřejmé, že měla ryze praktický charakter. Počátkem 17. století se však stávající praxe začala měnit, docházelo k pozvolnému přechodu ke zkoušce rázu převážně teoretického. Uvedená proměna je patrná z artikulí malostranských zedníků a kameníků z roku 1644.

Další změna ustanovení týkajících se vykonání mistrovské zkoušky, postavené tentokrát již výlučně na teoretickém základě, se váže k roku 1686, kdy jsou k dispozici podmínky pro získání mistrovství zedníků a kameníků všech tří pražských měst. Ustanovení cechu staroměstského jsou především charakteru administrativního. Jaký mistrovský kus byl uchazeči zadán ke zhotovení, není bohužel specifikováno. Více se lze dovědět pouze o jeho posuzování. Kvalita provedení byla hodnocena staršími cechmistry. Tolerováno bylo nanejvýš dvanáct chyb, které však nesměly být zásadního rázu, nedostatky byly podle blíže nespecifikovaného klíče pokutovány (přesně stanovena byla pouze horní hranice pokuty, a sice ve výši šesti pochodní, které se odváděly do cechovní pokladnice). Jestliže se uchazeč dopustil více než dvanácti chyb či mistrovský kus vykazoval zásadní nedostatky, byť i v menším množství než bylo povolených dvanáct chyb, mohl podle svého uvážení mistrovskou zkoušku opakovat.

Bližší údaje o vlastním mistrovském kusu se dozvídáme z přípisu malostranských cechmistrů z 28. listopadu 1686 proti udělení dvorské svobody J. A. Maggimu. Uchazeč o přijetí do cechu a získání mistrovského práva měl vyhotovit na papíře podle zadání starších cechmistrů dobře provedený stavební výkres, podat k němu podrobný komentář a ukázkou svého umění měl náležitě *bez hany* obhájit. Shromáždění starších cechmistrů poté předložený nákres posuzovalo především s ohledem na to, zda je výkres proveden podle platných zásad umění architektury a nikoli pouze líbivě namalován. Pokud nebyly při důkladném posouzení zadaného úkolu staršími cechmistry shledány žádné nedostatky, byl zhotovitel přijat za mistra. Pokud byly při posuzování vyhotoveného zadání zjištěny závažné nedostatky, mohl uchazeč zkoušku ještě jednou za stejných podmínek opakovat.

K zásadní úpravě cechovních pořádků došlo za Karla VI. vydáním generálního cechovního patentu roku 1731, hlavní reforma se potom váže k roku 1739, kdy byly vydány generální cechovní artikule společné pro všechny cechy. Nepříliš velká snaha a vůbec ochota přizpůsobit se nově vydaným statutům přiměla představené jednotlivých cechů k nebyvalé aktivitě, s níž se obraceli na nejvyšší místa s žádostmi o povolení nejrůznějších výjimek.

Obdobně jako u cechů měst pražských obsahují informace o realizaci mistrovské zkoušky i pořádky cechů měst mimopražských. Určitým způsobem výjimečné postavení pražských cechů jako mateřských pro řadu cechů v městech venkovských znamenalo přejímání i jejich cechovních pořádků. Ve svém důsledku to představovalo nejednou přesné kopírování původní starší předlohy bez ohledu na jakoukoli aktualizaci. Požadované mistrovské kusy tak postupně přestávaly do značné míry odpovídat stávajícímu způsobu stavění.

Rozdílnost provedení zednických a kamenických mistrovských kusů byla poměrně značná. Přitom se moc nerozlišovalo mezi řemeslníkem městským a venkovským. Vzhledem ke skutečnosti, že teoretickou základnu stavitelského umění představovaly zprostředkované informace o architektuře klasické, vycházela řada mistrovských kusů z jejích základních prvků.

Stavební cech ve Vlachově Březí

V podšumavském regionu jižních Čech byl významný stavební cech ve Vlachově Březí. Zde se začali řemeslníci usazovat od 16. století, kdy bylo toto místo povýšeno na městečko. V roce 1670 získal určité výsady místní soukenický cech. Správa dietrichsteinského panství zaměstnávala své panské stavitele. Např. v první polovině 18. st. ve městě působil stavitel Rap. Avšak do svého cechu týkajícího se stavebního řemesla se sdružovali i místní zedníci, kameníci a tesaři. Z doby přibližně kolem roku 1820 je známo několik jmen místních zednických mistrů. Byli to např. Josef Haafs, Josef Hnadt, Josef Payer, Matouš Karnet.

Vlachobřezský cech zedníků, kameníků a tesařů se dělil na tzv. velký a malý pořádek, tzn. na cech mistrovský a cech tovaryšský. Do cechu byli přijímáni řemeslníci z celého dalekého okolí, např. roku 1815 bylo do tzv. malého pořádku přijato čtyřicet jedna uchazečů, z nichž někteří pocházeli ze Strunkovic, Nakvasovic, Kamenné, Kakovic, Čepřovic, Budkova, ale i ze vzdálenějších Nahořan. Od roku 1824 se cech také postupně rozšiřoval, tehdy se v něm začali soustřeďovat i hrnčíři, později se přidali pokrývači a konečně do něj patřili i cihláři.

Podmínkou zapsání budoucího tovaryše do malého pořádku bylo složení finančního obnosu. Zednický nebo tesařský tovaryš zaplatil 6 zlatých a kamenický 10 zlatých. U kamenického řemesla byla částka vyšší údajně z toho důvodu, že kamenické práce lze

prováděl i v zimě. Přijatý tovaryš musel respektovat dále uvedená pravidla: Nesměl na dílech pracovat sám, nemohl kdykoliv odcházet od díla a toulat se. Měl povinnost se ke starším chovat slušně. Měl zakázáno do hospod a po ulicích chodit s pravítkem, metrem či sáhovkou a tlouci na stůl před cechovní pokladnicí. Také musel poslouchat mistry a hodnostáře cechu. A v neposlední řadě byl povinován scházet se každý kvartál s ostatními v určité hospodě a slušně se zde chovat. Např. hostinskému ani paní hostinské nedávat příčiny k nespokojenosti. Do tovaryšské pokladnice měl odevzdávat jeden stříbrňák

Cechovní pravidla také stanovila výši platů tovaryšů v určitých ročních obdobích. V letním období, tj. od sv. Jiří (24. 4.) do sv. Václava (28. 9.) měli tovaryši vyšší odměnu za svou práci a v podzimním a zimním nižší. Učedníci měli o dva groše méně než tovaryš.

Oproti malému pořádku byl mistrovský cech pod dozorem vrchnosti. Proto, chtěl-li být tovaryš přijat do velkého pořádku a stát se tak mistrem, musel se prokázat doklady, a byl-li poddaný, musel mít i povolení vrchnosti. Hlavní vstupenkou do mistrovského cechu však bylo prokázání svých dovedností. Musel tedy předložit dílo, které sám zhotovil, tzv. již dříve zmíněný mistrovský kus.

To, jak se mělo postupovat při zadávání mistrovského díla, bylo také stanoveno cechovními pravidly. Práci na mistrovském díle zadával zájemci cechmistr, který určil kritéria pro zhotovení. Kritérii bylo např. narýsování plánu mistrovského kusu na papír a vypočtení ceny zhotoveného. U zednického mistra mohla být mistrovským kusem např. i stavba kostela, u kamenického mistra jím často bývalo zhotovení kašny či kamenného šneku. Další podmínkou bylo bezúhonné chování. Také musel tři roky pracovat v daném místě.

Pro srovnání uvádím informace o průběhu mistrovské zkoušky po úpravách provedených vydáním generálního cechovního patentu roku 1731 a hlavně po reformě roku 1739. V Praze spadala první úprava cechovních artikulí po vydání *generálií* bezprostředně do roku 1740, kdy jsou dochovány stanovy pražských kameníků. Mistrovský kus zadaný staršími cechmistry musel žadatel nejprve narýsovat, podle tohoto rysu měl potom v patřičném měřítku zhotovit model z těsta, hlíny či z jiného příhodného materiálu. Seznam obvykle zadávaných mistrovských kusů obsahoval jednotlivé stavební prvky - fontánu, portál, galerii, šnekové schodiště nebo schodiště volné, lomené, počet sloupových řádů, oltář... - na základě rozhodnutí starších

Z rozhodnutí cechmistrů mohl však být uchazeči předepsán ke zhotovení i jiný mistrovský kus. Zvládnutí uvedených základních stavebních prvků včetně vyhotovení rozpočtu bylo podmínkou přijetí za mistra. Cechovní statuta současně předepisovala i

podmínky, za nichž má žadatel mistrovský kus zhotovit - sám bez jakékoli cizí pomoci za přítomnosti starších cechmistrů či pod dohledem pověřených dvou mistrů ve lhůtě vyměřené představenými cechu. Jako nejpříhodnější ke skládání mistrovských zkoušek bylo určeno zimní období.

Přijatý mistr ve vlachobřezském cechu měl povinnost se do roka oženit, žít poctivě s manželkou a vychovávat děti a čeled'. Mimo jiné měl dbát na to, aby tovaryši chodili včas do práce, tzn. před východem slunce. Navraceli se před západem. Také měl dohlížet na řádný odpočinek čeládky při snídani a svačině. Mistrovský příspěvek činil 18 grošů za rok.

Pro úplnější představu zednického řemesla uvádím cenu domku, který stavěl v roce 1821 zednický mistr Josef Haas z Vlachova Březí soukeníkovi Janu Žipkovi. Tento domek (nikoliv zemědělská usedlost) se dvěma světnicemi, síní, černou kuchyní, komůrkou a chlévem stál majitele 630 zlatých.²⁶

²⁶ Z anonymního spisu zapůjčeného k nahlédnutí v Městském muzeu ve Volyni

4. JAKUB BURSA

Chtěla bych nyní představit ve své době nejžádanějšího a v tomto mikroregionu nejnámějšího mistra zednického řemesla. Je jím **Jakub Bursa**, tvůrce nemalého množství lidových staveb nejen na Volyňsku, ale i ve Vlachově Březí a okolí, jež je jeho rodištěm. Bursa je především znám jako autor malebných, až hravě působících štítů u domů, sýpek a také štítových nástavců nad vjezdy v této Volyňsko-Vlachobřežské oblasti. Vzhled jeho tvorby poprvé zachytil a popsal profesor Josef Brož z Vlachova Březí.²⁷ Období, kdy vznikaly jeho známé práce je zhruba dvacetileté, poté již nejsou známé hmatatelné důkazy o jeho působení. (A vlastně není jasně zřetelné, zda pokračoval i nadále ve své činnosti.) Právě do tohoto období spadá vznik některých usedlostí v malé vsi Zechovice, kde můžeme najít štíty stylově velmi podobné štítům vytvářeným právě Jakubem Bursou. Někteří majitelé jsou dokonce přesvědčeni, že autorem jejich stavení je opravdu tento místně proslavený zednický mistr...

Jaké jsou charakteristické znaky díla Jakuba Bursy a čím se vyznačují usedlosti, které vyšly z jeho rukou, nebo jím byly přetvářeny?

Jakub Bursa pochází z Dolních Nakvasovic,²⁸ malé vsi, kterou lze najít na cestě z Vlachova Březí na Zálezly, tehdy patřící do soudního okresu volyňského. Tady se narodil 21. července 1813 v přístavnické²⁹ chalupě³⁰ č.p. 17. Jeho rodiče Jan a Anna (rozená Valíková z Úlehle) Bursovi měli před Jakubem již dceru Marii. Svému synovi dali jméno podle kmotra Jakuba Chalupy z Bušanovic. Malý Jakub byl pokřtěn 22. července v kostele zvěstování Panny Marie ve Vlachově Březí obrozeneckým knězem Vojtěchem Karešem, údajně přítelem Josefa Jungmanna a dalších českých vlastenců. Po Jakobovi se Bursům narodil ještě Vavřinec, Václav, Kateřina (zemřela) Jan, František, Tomáš a Kateřina.

²⁷ Prof. Josef Brož - významný regionální národopisec a kreslíř, žijící v letech 1866-1949. Je autorem práce „Zedník, umělec, tvůrce svérázu jihočeské vesnice“, jež poprvé vyšla jako Zvláštní otisk v Národopisném Věstníku Československém (roč. XXIV, číslo 1.-2., 1931)

²⁸ Dolní Nakvasovice –prvně se připomínají v roce 1318

²⁹ Z anonymního spisu zapůjčeného k nahlédnutí v Městském muzeu ve Volyni: Ve starých gruntových knihách se usedlosti dělily podle hodnoty a pozemkového majetku na usedlosti velké, pak poloviční s menším pozemkovým majetkem a chalupy přístavnické, které byly původně bez pozemkové držby a do původní vesnice byly dostatečně přistavovány. Jejich majitelé bývali zpočátku řemeslníci. Ale časem i oni potřebovali kus půdy. Tak se stal některý domek malozemědělským.

³⁰ Z anonymního spisu zapůjčeného k nahlédnutí v Městském muzeu ve Volyni: Bohužel nevíme jak chalupa Jana Bursy a rodná Jakubova vypadala. Na počátku našeho století už stál na jejím místě po pravé straně cesty do Vlachova Březí přízemní domek krytý eternitovou střechou. V ose průčelí byl vchod, z obou stran vždy jedno okno. Na západní straně odvrácené od cesty bylo také jediné šestitabulkové okno. Zadní stěna domu stála v terénu proti cestě tak zvýšenému, že dospělý člověk dosáhl na střechu rukou.

Otec Jan Bursa byl poddaným vlachobřezské vrchnosti, která měla v Nakvasovicích deset poddaných, ostatní patřili k Dubu.³¹ Sice měl nějaké políčko, ale živil se hlavně jako zedník a v létě chodíval stejně jako jeho druzi za prací „do světa.“ Jan začal zaučovat v zednickém řemesle i své syny. Jakub a Jan se stali zedníky, Tomáš se později vyučil tesařem a rovněž se stal členem malého pořádku zednického a tesařského. Podle prof. Brože, se celá rodina Bursů, v jeho době usedlá ve Vlachově Březí, věnovala stavebním řemeslům. Přímo říká: „Co Bursa, to zedník a často velmi dovedný.“³²

Údaje o tom, kdy začal Jakub chodit do školy, nejsou zcela jednotné. Někteří autoři uvádějí v osmi letech, v roce 1821, jiní v šesti letech roku 1819. Začal chodit do první třídy letního kursu dvoutřídní triviální školy ve Vlachově Březí. Jakub ani jeho sourozenci do školy nechodili příliš pravidelně a ani Jakubův prospěch nebyl dobrý. Pilným žákem, tedy nebyl. Příčiny můžeme pravděpodobně hledat v sociálním postavení rodiny, z které pocházel. Venkovské děti bývaly obtěžkány plněním různých domácích povinností, např. starat se o mladší sourozence, vypomáháním s drobnou prací spojenou s dobyt看em a obživou vůbec. A dalším důvodem byla značná vzdálenost školy od rodné chalupy. Jakub a jeho sourozenci tedy opouštěli školu jen s nejnужnějsími základními znalostmi, a to ještě dost vrtkavými, což se později odrazilo v Jakubově písemném dekoru štítů.

Kdy přesně Jakub školní docházku ukončil není známo. Zednickému řemeslu se ale zřejmě začal učit záhy. Otcovu práci sledoval a vypomáhal mu pravděpodobně již od malička. V roce 1831, když mu bylo osmnáct, složil dva Zlaté fl.³³ „příjemného“ a byl přijat ve Vlachově Březí do malého pořádku cechu zednického, v němž se soustředili tovaryši. Podle tehdejších zvyklostí jej čekaly dva roky tovaryšského učení.

Poté měl být pravděpodobně ve světě, sbírat zkušenosti a učit se zednickému řemeslu. Po návratu se opět usadil doma, neví se však, jestli vůbec složil „majstrovské dílo.“³⁴ Jestli ano, tak je pravděpodobné, že se tak stalo někdy v roce 1837, protože podle pravidel zednického cechu se měl čerstvý mistr do roka oženit. Jakub se oženil roku 1838.

13. dubna 1832 vypukl v Prachaticích velmi rozsáhlý a prudký požár. Několik lidí při něm uhořelo a na tisíc jich zůstalo bez střechy nad hlavou. Proto bylo tehdy učiněno zvláštní opatření, aby se zedníci ze širokého okolí i ze sousedních panství přednostně soustředili

³¹ Dub - vesnice u Nakvasovic

³² Z anonymního spisu zapůjčeného k nahlédnutí v Městském muzeu ve Volyni, str. 15

³³ florén (dř.ps. též florin) – zlatá, později stříbrná mince ražená od r. 1252 ve Florncii a podle tohoto vzoru i německá, rakouská uherská; zlatý, zlatník, zlatka,

³⁴ Z anonymního spisu zapůjčeného k nahlédnutí v Městském muzeu ve Volyni, str. 15

k obnovovací práci v postiženém městě. Dá se předpokládat, že se na nich tovaryš Bursa také podílel.

V roce 1833 vznikl požár opět, ale daleko menší. Za obět' mu padla celá ulice, tzv. Pražská ve Vlachově Březí. I tady měl pravděpodobně Bursa pracovat.

5. října 1833 zemřel ve věku 49 let otec Jan Bursa. Předpokládá se, že Jakobovi připadla starost o celou rodinu v Dolních Nakvasovicích a začal pracovat v blízkém okolí. Proto můžeme jeho nejstarší samostatné práce najít ve Vlachově Březí a v okolních vsích.

Dne 20. února 1838 se v Hošticích u Volyně oženil. Vzal si Annu Fundovou, dceru sedláka z Milíkovic. V tomto manželství se Jakobovi narodilo šest dětí, z nichž první dvě Terezie a Marie zemřely, další čtyři děti se jmenovaly Marie (1842), Josef (1844), Kateřina (1845) a Matěj (1850).

V době prvního manželství mu údajně zemřela matka Anna Bursová a roku 1854 i manželka Anna. Jakub Bursa se kvůli dětem oženil po druhé už 21. listopadu 1854 ve Vlachově Březí s Klotýlíí Baudisovou. Klotýlie byla dcera mistra soukenického, která přinesla do manželství věnem dům č.p. 29 ve Vlachově Březí, do kterého se Bursa se svou rodinou přestěhoval. Bohužel ale ani druhé manželství netrvalo dlouho. Narodil se jim syn Jan, který zemřel dva dny po narození a Klotýlie zemřela krátce po porodu - 13. srpna 1855.

Bursa se oženil potřetí už 20. listopadu téhož roku s třicetiletou Kateřinou. Kateřina byla nemanželskou dcerou Josefa Riemra, postřihačského mistra z Vlachova Březí, a Anny Šafránkové. Z tohoto manželství měl Bursa asi šest dětí, z nichž tři zemřely.

Bursovo třetí manželství patří už do období, kdy se již ztrácí přehled o jeho činnosti, který lze do této doby dobře sestavit z jeho datovaných a signovaných staveb. Poslední jeho známá práce pochází z roku 1862.

O následujících 22 letech života, které mu ještě zbývaly, se neví vlastně téměř nic. Jeho práce z té doby nebyla na Volyňsko - Vlachobřezsku zaznamenána - dostupné materiály se o žádné jeho činnosti nezmiňují. Objevují se ale díla stylově velmi podobná. K tomuto období existuje několik domněnek o Bursově dalším životě.

Jedna z možností je, že jeho pracovní odmlčení mohl způsobit v roce 1859 vydaný císařský patent o živnostenském řádu, který vstoupil v platnost od prvního května 1860. Podle tohoto ustanovení se mohly některé živnosti provozovat na základě pouhého přihlášení jako tzv. volné, ale jiné byly vázány na zvláštní povolení úřadů. U těchto tzv. koncesovaných živností se s ohledem na veřejný zájem vyžadovalo vyučení. Mezi ně patřila živnost stavitelská, zednická, kamenická a tesařská. O Bursovi je známo, že byl hlavně praktikem,

neměl odborné vzdělání, a nevíme, zda se vůbec stal po tovaryšské zkoušce také mistrem, z čehož může vyplývat, že už po vstoupení císařského patentu v platnost již nemohl pracovat jako samostatný mistr, ale jen pod jiným koncesovaným zedníkem. Na druhou stranu živnostenský řád počítal i s případy obdobnými případu Bursovu. Proto tedy existoval ještě paragraf 23, který umožňoval, aby se ten, kdo chce řídit stavbu, prokázal tříletou praxí při stavbách nebo u stavebního úřadu a složil zkoušku. A dokonce také dovoloval, aby se od zkoušky odstoupilo u osob „jejichž způsobilost byla jinak prokázána.“ Bylo by podivuhodné, kdyby se velmi úspěšná dvacetiletá Bursova praxe nemohla považovat za dostatečně prokázanou způsobilost a nestačila by k tomu, aby se podle prvního odstavce zmiňovaného paragrafu prokázal před cechem, že je schopen pracovat samostatně bez vedení stavitele.³⁵

Další pochybnost způsobuje informace, že po nějaký čas pracoval jako stavební poradce městského úřadu ve Vlachově Březí. Což by oproti první domněnce znamenalo, že Bursovy získané praktické zkušenosti byly uznány a ještě využity. Zda se ale v letech, kdy neznáme jeho stavební činnost, živil tímto způsobem, není potvrzeno.

Poslední možností - a ta se zdá být velmi pravděpodobná, může být to, že se Jakub Bursa přizpůsobil obecnému proudu, který po polovině 19. st. přinášel do lidové architektury větší podíl podnětů z panujících historických slohů a zbavoval je zvláštní osobitosti. Náznaky tohoto vývoje můžeme pozorovat u pozdějších Bursových staveb z doby po roce 1848, kdy se štuková výzdoba jeho štítů začínala zplošťovat a zdobňovat. Nemůžeme tedy vyloučit, že se pozdní Bursovy stavby skrývají mezi anonymní architekturou sedmdesátých let roztroušenou v jeho rodném kraji (vč. Zechovic?) .

Pravděpodobně to byla pro Bursu léta chudoby. Prof. Brož uvádí, že ač byl Jakub Bursa vyhlášený řemeslník v kraji, nic neušetřil. Dle citací pamětníků, poukazujících na jeho pravděpodobně bohémskou, ale dobráckou povahu, po výplatě hostil i neznámé hosty v hostinci, pro známé pracoval za výrazně menší cenu a sám si opravil jen malý domek, který mu shořel a o další také přišel.

Přežil i svou poslední ženu a sám zemřel náhle v městském chudobinci 19. srpna 1884 a byl o dva dny později pochován na hřbitově ve Vlachově Březí.

³⁵Z anonymního spisu zapůjčeného k nahlédnutí v Městském muzeu ve Volyni

Charakteristické prvky Bursovy tvorby

Jakub Bursa byl stavitel ryze jihočeské lidové architektury, které svým osobitým pojetím vtiskl jakousi nepopíratelnou malebnost na míru šitou do stejně tak malebně kopcovité krajiny. Stavěl a pracoval na přestavbách především na velkých selských dvorech, ale i drobnějších usedlostech. Nejcennější částí z jeho práce jsou umělecky vytvořené štíty jednotlivých průčelí, kterým se v tomto textu nejvíce věnuji. Jeho díla vznikala v průběhu dvaceti let a některá vykazují vzájemnou podobnost či ovlivnění. Je podstatné zmínit, že ovládal především praktickou část řemesla, která byla dále rozvíjena letitou zkušeností, ale patrně mizivými teoretickými znalostmi. Prováděl úspěšně přestavby rozsáhlých statků a panských i městských dvorů s krásně zdobenými průčelími a ozdobně členěnými bránami,³⁶ i když údajně neuměl nakreslit ani technický plán v daném měřítku. Brož uvádí, že když už měl nějaký plán nakreslit, kreslil jej nhrubo a ve velkém měřítku. Raději je proto nenavrhoval vůbec. Měl-li představit svůj návrh, udělal to přímo na místě, na staveništi pomocí sáhovky na zemi ukazoval, kde bude jaká část stavení³⁷.

Jakub Bursa jako první zaváděl v kraji některá technická zlepšení, která usnadňovala a zpříjemňovala majitelům život ve své usedlosti. Například místo otevřených ohnišť, která byla běžná ve starých černých kuchyních, stavěl sporáky a „láské“ (vlašské) komíny, které byly daleko bezpečnější a zajistily komfortnější způsob přípravy potravy. Dále zlepšoval pece a zřizoval na dvoře otevřená nechráněná hnojiště tak, aby byla vysoušena větrem i sluncem.

V počátcích své činnosti působil více na Volyňsku, ve vsích, které patřily do panství vlachobřežského. Jsou to např. Koječín, Jiřetice, Předslavice, ve kterých vznikla velmi neotřelá, někdy až honosná díla v podobě statků, čemuž přispěla i větší bohatost kraje. Později pracoval na Prachaticku a Vimpersku a Brož uvádí i Lažiště a Záblatí.

V porovnání s dílem ostatních zedníků tvořících v této oblasti je vidět Bursova výjimečnost a individualita zejména na výzdobě průčelí, respektive štítů, neboť na hmotovém a půdorysném uspořádání nejsou patrné nijak výrazné rozdíly.

³⁶ těmto bránám se začala věnovat velká péče.

³⁷ BROŽ, JOSEF: *Zedník umělec, tvůrce svérázu jihočeské vesnice*. Národopisný Věstník Československý, ročník XXIV., číslo 1. – 2., rok 1931

Štítů domů, sýpek a bran pokrývala ornamentální plastická výzdoba, kterou Bursa čerpal většinou z vlastní fantazie a vytvářel ji na místě z paměti, aniž by si kreslil předlohy. Některými ornamenty či vzory, mnohdy symbolického charakteru, se údajně také inspiroval v „tištěných obrázcích“,³⁸ kalendářích nebo nebeklících. Často lze nalézt prohřešky proti symetrii (v liniích štítů, v ornamentech) i proti přesnosti a gramatické správnosti nápisů, jež jsou důsledkem skromného vzdělání Bursova.

Jeden z důležitých a charakteristických prvků Bursovy výzdoby štítů byly totiž ve fasádě vytvořené *nápisy*. Tyto legendy ryl také bez rozvržení přímo do malty a stručnost či obsažnost záležela na tom, kolik prázdného místa v ploše fasády mu zbývalo. Často psal, dokud mu místo stačilo, nezbylo-li, nápis nedokončil, zbylo-li místo navíc, opakoval již použitá slova. Téměř vždy uvádí letopočet vzniku stavení, což nám umožňuje sestavit chronologicky jeho práce. Letopočet byl, zvláště v počátcích jeho činnosti doplněn : STALO SE VYSTAVENÍ ROKU TOHO. Také často užíval vepsání jména stavebníka VYSTAVITELE a někdy i jeho manželky či jméno své. Můžeme ale najít i zcela originální legendy či průpovědi, které do výzdoby zapojoval a upevňoval tak osobitost své práce, např. na Miloňovické hospodě (č.p. 4), kde Bursa vepsal: DNES.SE SENKUGE ZAPENIZE.W ZEGTRA.DARMO. Lze si všimnout, že ve psané výzdobě se dosti často dopouštěl gramatických chyb, například některá slova spojoval, psal bez mezer.

Výzdoba, se kterou se můžeme na Bursových štítech setkat, nám ve své osobitosti prozrazuje, jak autorova tvůrčího ducha, ale i jeho inspiraci pramenící z prostého lidového života. Na pozadí se v ní setkává jak láska k lidem, ale i zvířatům a přírodě vůbec, tak silné náboženské cítění. Zvláště v prvních létech svého působení nalézáme štíty zdobené *motivem s náboženskou tematikou* (např. na Libotyňské živnosti u Dudáků, kde se setkáváme se symbolickým vytvořením aktu umučení Ježíše Krista) či v dalších dílech, se kterými se dále v textu seznámíme konkrétněji. Jeden z nejznámějších *přírodních motivů*, je prvek, který u jiných zedníků nenajdeme a Bursovi se stal téměř signaturou. Je jím stylizovaný, ze štku modelovaný zednický *smrček se šiškami*, který rád umísťoval do volné plochy, bez návaznosti na ostatní výzdobu, nebo do dřívků sloupků, které obvykle rámuji střední pole štítu. Smrček byl oblíbený stromek zedníků, který zastrkávali zedníci na hlavní římsu, stejně jako jej tesaři dávali na vrchol krovu, když svou práci dokončili. Je tedy zednickým symbolem radosti ze

³⁸ BROŽ, JOSEF: *Zedník umělec, tvůrce svérázu jihočeské vesnice*. Národopisný Věstník Československý, ročník XXIV., číslo 1. – 2., rok 1931

zdárného dokončení stavby. Se *zvířaty* se můžeme na štítech setkat v různé podobě, např. ptáčky či psi nesoucí tabulku s písemným sdělením...

Další ornamenty Bursou užívané a pro něj typické jsou např. ve vrcholu štítu v půlkruhovém nebo v trojúhelníkovém poli umístěné *boží oko*, které vyzařovalo paprsky. V postranních zaoblených částech štítu bývají typické *voluty*, které často vykazovaly jistou nesouměrnost, nepřesnost. Dále různé sloupky a *pilířky* či *lizény*, které sloužily jako dělicí prvek plochy štítu, někdy opticky nesoucí římsu nebo jen jako dekor. Často se můžeme setkat s různými *pásky*, *pásky s obloučky*, *spletenými spirálkami*, *trapečky*, které obvykle lemují linii štítu či obíhají nebo spojují okenní otvory ve štítu. A jistou rozmanitost podporují pro Bursu typické v různém množství různě rozmístěné drobné ornamenty jako *srpeček měsíce*, *slunce*, *věnečky*, *postavy hospodáře a hospodyně*, ale také *andělci*, *niky*, *slepá zrcadla* a *čučky*. Nejzajímavější jsou motivy prozrazující Bursovu fantazii, spontánnost a hravost, jakými jsou ve štítu zobrazené stylizované *zmenšeniny náradí či předmětů*, které majitel ke své živnosti užíval. Např. ve štítech hostinců spatříme džbán, sklenice na pivo i na kořalku, stůl ..., na kovárnách zase symboly kovářského řemesla.

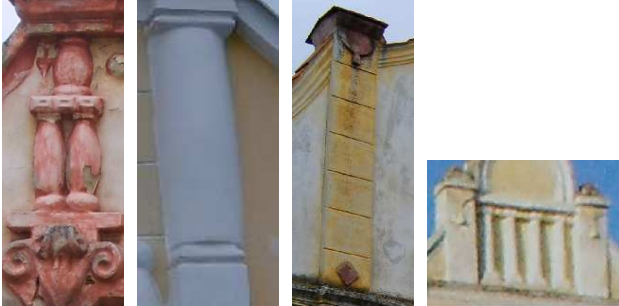

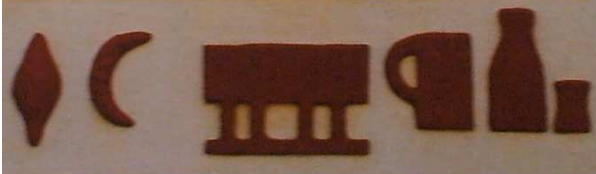

V několika případech vyzdobil plastickými ornamenty i interiéry, např. klenuté stropy světnic (Libotyně - u Dudáků) či interiér bývalé hospody v Radhosticích, kde vytvořil nad vchodem do domu emblém se lvy po stranách, na stropě uprostřed kříž nad srdcem s písmeny S a I po stranách a dále atributy hostinské živnosti, např. jídelní příbor, láhev s kořalkou a „odlívku“, rohlík s pečeným věncem atd.

Celkově v Bursově díle sledujeme slohově značné renesanční zabarvení, jež Voděra se Škabradou považují mnohdy až za cílené. Práce z mnohdy ještě neumělých počátků Bursovy činnosti, z let tovaryšských a 40. - 50.let, se považují za umělecky výraznější a cennější, než z jeho pozdější činnosti. Vykazují se potřebou tvořit bez jakéhokoliv spoutání pravidly, např. kompozičními nebo gramatickými, jistou bujarou radostí a nevázanou fantazií, jež ve spojení dávaly vzniknout osobitým „uměleckým“ kouskům. 50. a 60. léta již prokazují větší umírněnost, postup k jednoduchosti až střídmosti v ornamentech, postupnému zkracování legend až na redukci v pouhé letopočty, které se dle Brože z praktických důvodů později prováděly dle ustálených šablon. Prof. Brož odůvodňuje tento postup od rozmanitosti a hravosti ornamentů až k téměř průměrnosti tím, že Jakub Bursa dospěl z „hříček mladých let“ a zaměřoval se na docílení krásy pomocí rozvržení celku. A také tento posun vysvětluje tak, že Bursa coby vedoucí stavby byl zaneprázdněním dozorem nad stavbou, pracoval se 30 - 40 dělníky a nemohl se tedy zabývat „podrobnostmi a hravými okrasami.“

Každopádně z tohoto vývoje je pravděpodobné, že některé usedlosti na Volyňsku, u kterých jsou autoři v podstatě neznámí, mohou být opravdu dílem z rukou Bursových, ale již z jeho pozdního období. Například jedinečný soubor zděné lidové architektury v Zechovicích, který vykazuje na štítech prvky dosti podobné prvkům, jež užíval Jakub Bursa, avšak jeho autorství není potvrzeno.

Charakteristické prvky užívané J. Bursou

<p>nápisy ve fasádě</p>	
<p>prvky s náboženskou tematikou (nika na obrázek svätce, anděliček)</p>	
<p>zoomorfní prvky</p>	
<p>rostlinné prvky - smrček</p>	

<p>boží oko</p>	
<p>nika</p>	
<p>pilastry sloupky polosloupky</p>	
<p>střápec, čabraka</p>	
<p>motiv postavy hospodáře a hospodyně</p>	
<p>lizény</p>	
<p>atributy živností</p>	
<p>motiv srpku měsíce a slunce</p>	

<p>čučky</p>	
<p>voluty</p>	

5. BURSŮV REGION

Dílo Jakuba Bursy je rozprostřeno v oblasti Volyňsko - Vlachobřezska. Za dvacet let svého působení vytvořil a přetvořil nemalý počet staveb. Pro snadnější představu uvádím výřez z mapy tohoto regionu³⁹ a seznam Bursových (nám známých) děl.

Stavby chronologicky seřazené:

- č.p. 21, Vlachovo Březí, 1833
- č.p. 12, Bohunice, 1841
- č.p. 24, Libotyně 1842
- kaple s zvoničkou, Radhostice, 1842
- č.p.4, Jiřetice, 1843
- č.p.15, Kovanín, 1843
- č.p.4, Miloňovice, 1843
- č.p.27, Bušanovice, 1844
- kaple se zvoničkou, Libotyně, 1844
- č.p. 6, Libotyně, 1845
- Libotyně - starý panský dvůr, 1845
- č.p.25, Šumavské Hoštice, 1846
- č.p.9, Dolní Nakvasovice, 1847
- č.p.4, Předslavice, 1848
- č.p.18, Předslavice, 1848
- č.p. 2, Dubská Lhota, 1850
- Sv.Duch, Vlachovo Březí, 1851
- č.p.12, Jiřetice, 1852
- brána na hřbitov, Vlachovo Březí, 1852
- č.p.11, Dvory, 1855
- č.p.4, Lipovice, 1857
- č.p.5, Buk, 1858
- č.p.12, Bušanovice, 1860
- č.p.13, Bušanovice, 1860
- č.p.17, Čepřovice, 1860

³⁹ Mapa je uvedena v obrazové části na CD, v textu by nebyla příliš čitelná.

č.p. 7, Tvrzice, 1860

ulice Chlumany, Vlachovo Březí 1861

č.p.9, Koječín, 1861

č.p. 3 Chocholatá Lhota, 1861

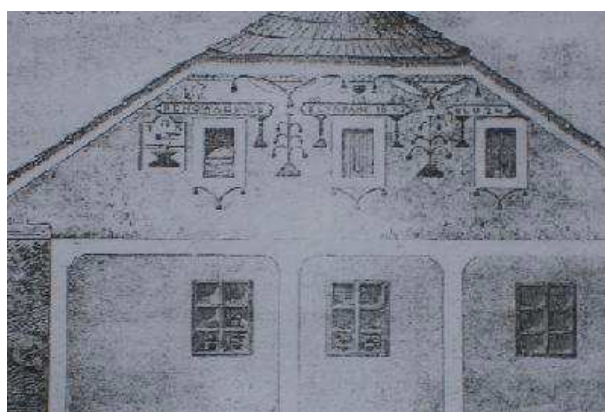
č.p. 4, Chocholatá Lhota, 1861

č.p.24, Chocholatá Lhota, 1861

Bližší popis některých staveb Jakuba Bursy

Rokem **1841** je datována usedlost **č.p. 12 v Bohunicích**. V seznamu nemovitých kulturních památek okresu Prachatice je zapsán vjezd do tohoto stavení. Prof. Brož uvádí,⁴⁰ že usedlost býval panský mlýn, který byl postaven uvedeného data, ale již v roce 1921 byl od základů přestavěn. V 80. letech byly údajně zachovány již jen zbytky zděného širokého vjezdu, který byl zaklenut a od štítového nástavce oddělen římsou. Vrcholil půlkruhovým zakončením.

V roce 1842 Jakub Bursa pracoval na přestavbě bývalé kovárny a hospody **č.p 24 v Libotyni**.⁴¹

42

Stavení stojí na jižním okraji vsi, stranou od cesty z Vlachova Březí do Lštění. Pochází z roku 1842 a je další Bursovou přestavbou v této vsi. Bursa zde použil klasicistní polovalbovou střechu s širokým lichoběžníkovým štítem.

Dle kresby prof. Brože bylo průčelí v přízemní části se třemi šestitabulkovými okny členěno lizénami. Ve štítu byla umístěna tři menší okénka, nad nimiž byl rozmístěn nápis tak, že nad každým oknem se nacházela vždy jedna jeho část.

RENOWACY.GB LETA PANE 18 42 RUO 24

(GB znamenalo jméno Jakub Bursa a RUO mělo být numero.)

⁴⁰ BROŽ, JOSEF: *Selský barok*, Praha, 1938

⁴¹ Libotyně je od r.1995 vesnickou památkovou zónou

⁴² Kresba použita z: BROŽ, JOSEF a HORÁK, JAN KŘTITEL: *Zedník G. Bursa*. Fotografie Tomáš Zdražil, J.K. Horák, T. Turek, Obecní úřad ve Vlachově Březí, 2004

Mezi okny a kolem nápisu byla štuková výzdoba v podobě dvou smrků, třapců a čabrak. Nad prostředním oknem v kresbě srdíčko. Nad počátkem nápisu vlevo nahoře se nacházel monogram „Maria.“ Po levé straně okna vlevo byla umístěna tabulka s podkovou, která symbolizovala kovářské řemeslo, s písmeny „T K“, což byly iniciály majitele kováře Tomáše Kouby a s jednotlivými atributy kovářské živnosti. Např. kovadlina, kleště, měch...

V horní části lze na kresbě spatřit hlavičky andělů a další motivy. Fasáda byla původně nabílená s ozdobami v zelené, červené a modré barvě.⁴³ V 80. letech byla již fasáda: jen bílá a střecha krytá eternitem přes došky⁴⁴. V interiéru byly v té době zachovány původní stropy a pec, černá kuchyně byla upravena na dílnu.

Další velmi významnou a výstavnou přestavbou na Volyňsku provedenou v roce 1843 je **č.p. 4 v Jiřeticích**.⁴⁵ Usedlost byla místně nazývána Boškovou živností.

46

Tento statek je jeden z nejhonosnějších statků a pravděpodobně také z Bursova díla jeden z neznámějších. Byl přestavěn pro Tomáše Bošku.

Průčelí uzavřené rozsáhlé usedlosti je tvořeno štítovou částí domu, ohradní zdí s brankou pro pěší a vjezdem se štítovým nástavcem. Sýpka je zasunuta a situována svým štítem šikmo k návsi. Na fasádě se projevují klasicistní a barokní vlivy

⁴³ BROŽ, JOSEF: Zedník umělec, tvůrce svérázu jihočeské vesnice. Národopisný Věstník Československý, ročník XXIV., číslo 1. – 2., rok 1931

⁴⁴ Z anonymního spisu zapůjčeného k nahlédnutí v Městském muzeu ve Volyni

⁴⁵ Jiřetice se prvně připomínají roku 1314 mezi vesnicemi jímž byla propůjčena tzv. královácká privilegia.

⁴⁶ ZDRAŽIL, TOMÁŠ, *Vlachobřezské selské baroko Jakuba Bursy* Mapová část z podkladů Klubu českých turistů, Trasa, spol. s.r.o., v prosinci 2006

Obytný dům na jižní straně nepravidelného dvora má i dnes ve spodní části dvě šestitabulková okna a plochu fasády členěnou lizénami. Krásný, obvyklým způsobem tvarovaný volutový štít obytné části je stejně jako vjezdový nástavec a sýpka lemován páskem, který plynule přechází do volut v křídlech. I členění štítu je obvyklé, půlkruhový vrchol je oddělen římsou, nesou jej dva zdobené pilastry. V části mezi nimi jsou umístěna dvě okénka s žaluziemi a Bursova obvyklá psaná výzdoba, jenž nám sděluje bližší souvislosti ke vzniku statku.

RENOWACI STALO SE WISTA

WENI ROKU LETAPAN 1843 ME

NO WISTA

WITEL GE

TOMAS BO

QKA ZEM

O MAZELK

O STALOSE

PODPISOVATEL MENA

GE GAKUB BURSA

Půlkruhový vrchol není tentokrát zdoben božím okem, ale motivy slunce, měsíčků, svící ve svícnech a kalichu, který drží dva andělkové.

Branka je opatřena ve štku provedeným orámovaným číslem 4. Do dvora vede klenutý vjezd doprovázený po stranách dvěma lizénami a kapličkovými nikami pro sošky světců. Celá tato přízemní část je od horní části oddělena společnou profilovanou římsou, která je krytá taškami.

Nad vjezdem do dvora je umístěn štítový nástavec. Ve střední části je umístěna nika s obrazem sv. Václava, po jejíchž stranách bývaly motivy smrčků a pilastry nesoucí vrchol štítu. Dnes se zdá, již pilastry zmizely. V půlkruhovém vrcholu je umístěn motiv božího oka.

Štít sýpky ukončuje lichoběžníkový vrchol, který nesou dva pilastry, mezi nimiž jsou umístěny dva srdcové průduchy.

Zadní část dvora uzavírá stodola s vjezdem. Při opravě v roce 1968 tu byly nalezeny dva tesané kamenné pilíře ze zříceniny blízkého hradu Helfenburku. Po celkové opravě usedlosti byly vráceny na původní místo.

Zdá se, že usedlost je dochována v původním stavu. Během let se několikrát změnila barva nátěru, v současnosti je vymalována modrou barvou v kombinaci s bíle natřeným dekorem.

47

48

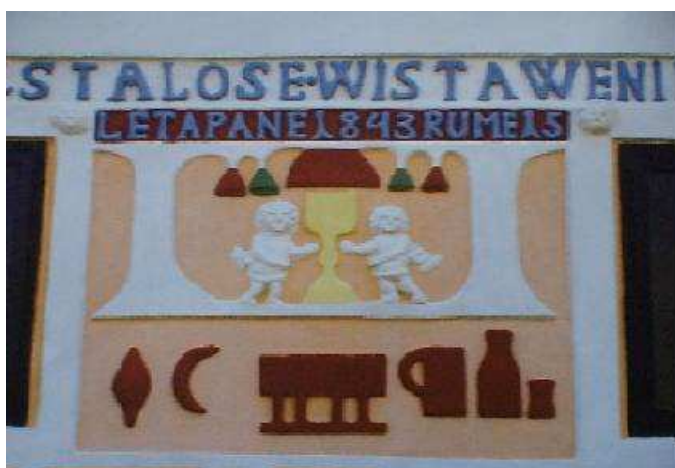
⁴⁷ Kresba použita z: BROŽ, JOSEF a HORÁK, JAN KŘTITEL: *Zedník G. Bursa*. Fotografie Tomáš Zdražil, J.K. Horák, T. Turek, Obecní úřad ve Vlachově Březí, 2004

⁴⁸ MENCL, VÁCLAV: *Lidová architektura v Československu*. První vydání, Praha, Academia, 1980

Č.p.15 je bývalý hostinec v **Kovaníně**,⁴⁹ který byl Bursou přestavěn v roce 1843. Štít se zdá být kvalitativně podobný štítu č.p. 27 v Bušanovicích. Ze staré výzdoby se však bohužel zachovalo velmi málo. Zůstal nápis:

RENOWCISTALO SE WISTAVENIROKU STAL LETAPANE 1843 RUME

Původně, dle prof. Brože a jeho kresby, byla ve štítu domu dvě okénka se zeleně zabarvenými žaluziemi. Kolem nich byla vytvořena dekorace prozrazující hostinskou živnost, z níž jen některá zůstala až do současnosti. Mezi okny jsou v orámované části se čtyřmi střapci a jedním velkým (střapcem?) dva andělíčky držící veliký, je převyšující kalich. Nad tímto orámováním je již zmíněný nápis a pod orámováním jsou ztvárněny další atributy hospodské živnosti, např. rohlík, stůl, sklenice, láhev a malá sklenička na kořalku. Okna bývala ještě orámována a spojovala je linka, pod kterou byly další motivy se střapci. Na vnější straně obou oken byl znázorněn půlměsíc obrácený k výzdobě a pod ním také na každé straně smrček, známý jako Bursův znak.

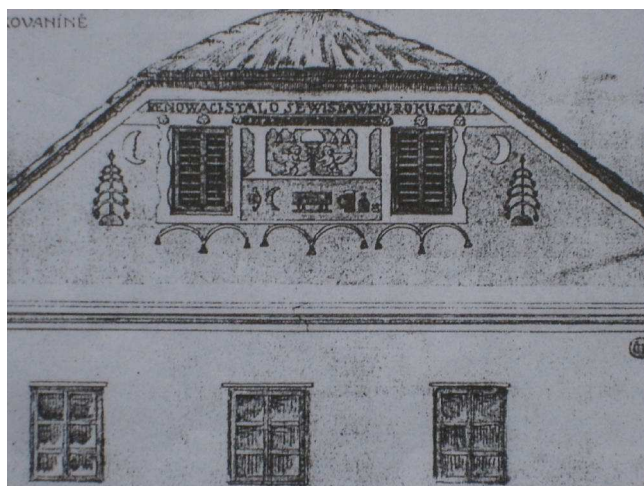
50

V roce 1963 byla při přestavbě rozšířena okna na tříkřídlová a podstatně byla změněna i celá vnitřní dispozice. Nebyl ušetřen ani štít, místo staré polovalbové byla střecha upravena na sedlovou a do štítu byl nevhodně umístěn amplion.⁵¹

⁴⁹ Kovanín - první zmínky pochází z roku 1315, patřil mezi královácké vesnice, v současnosti je součástí obce Zálezly

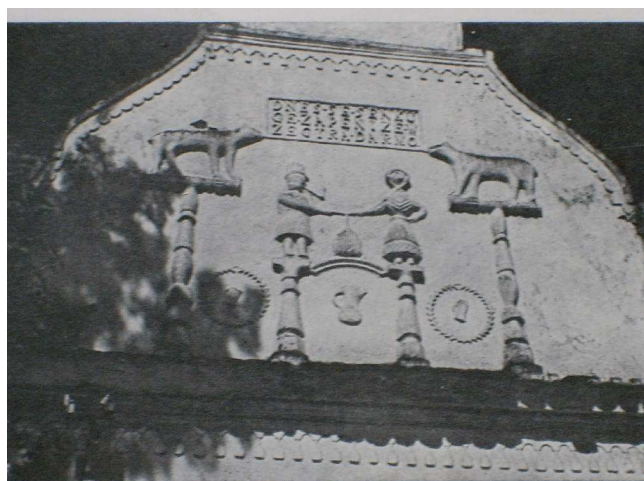
⁵⁰ ZDRAŽIL, TOMÁŠ, *Vlachobřezské selské baroko Jakuba Bursy* Mapová část z podkladů Klubu českých turistů, Trasa, spol. s.r.o., v prosinci 2006,

⁵¹ Z anonymního spisu zapůjčeného k nahlédnutí v Městském muzeu ve Volyni

52

Dalším unikátem a chloubu jihočeské lidové architektury, ovšem pravděpodobně nikoliv Bursovým dílem, je **hostinec č.p. 4 v Miloňovicích**.⁵³

54

Miloňovická hospoda patří k jednomu z nejznámějších, nejzajímavějších a nejvýznamnějších děl lidové architektury. Avšak autorství této stavby není příliš jasné. Ač slohový styl výzdoby štítu je příznačný pro Jakuba Bursu, vyskytuje se několik faktů, které

⁵² Kresba použita z: BROŽ, JOSEF a HORÁK, JAN KŘTITEL: *Zedník G. Bursa*. Fotografie Tomáš Zdražil, J.K. Horák, T. Turek, Obecní úřad ve Vlachově Březí, 2004

⁵³ PEŠTA, JAN: *Encyklopedie českých vesnic II*. První vydání, Praha, Libri, 2004: Miloňovice, půdorysem svažité ulicovitá náves - první písemná zpráva o vesnici je z roku 1243, tehdy byly darovány Bavořem ze Strakonice špitálu sv. Jana jeruzalémského ve Strakonici, to bylo potvrzeno r.1251 Přemyslem Otakarem II. Ve 14.století patřila místní drobné šlechtě. Ve středověku byly vladyckým statkem, z roku 1581 je první zmínka o tvrzi. V pol.17. st byla ves v držení Lažanských. Částečně utrpěly za třicetileté války. V roce 1685 je koupil od Jiřího Doudlebského z Doudleb hrabě Gundakar z Dietrichsteinu a připojil je k panství Vlachovo Březí, jehož součástí byla až do 1848.

⁵⁴ MENCL, VÁCLAV: *Lidová architektura v Československu*. První vydání, Praha, Academia, 1980

jeho autorství zpochybňují a ukazují spíše na jeho předchůdce, pravděpodobně otce Jakuba Bursy.

Například Mencil⁵⁵ poukazuje na to, že na kovárně v Libotyni i na a hostinci v Kovaníně Jakub Bursa uváděl iniciály „GB,“ které se na Miloňovickém stavení nevyskytují, a proto se přiklání spíše k otci J. Bursy. Oproti tomu dům byl postaven „LETA – PANE – 1843“ (stejně jako kovárna v Libotyni pochází z roku 1842, hostinec v Kovaníně č.p. 15 a v Radhonicích č.p. 23 byly postaveny v letech 1842 a 1843) a otec Jakuba Bursy zemřel už 5. října 1833, čímž logicky připadá autorství miloňovické hospody Jakubovi Bursovi.

Stavení se sedlovou střechou, krytou taškami, se nachází v severovýchodní části návsi. Po levé straně dvora stojí dům s křídlovým volutovým štítem s bohatou reliéfní dekorací uplatňující figurální motivy.

Volutový štít s typickým půlkruhem ve vrcholu pokračuje esovitým prohnutím a končí z obou stran charakteristickými oblouky, ve kterých jsou umístěny voluty.⁵⁶ Celý obrys je trochu měkčeji a plynuleji tvarovaný a je ještě je lemován páskem s obloučky. Štít obrácený k východu od přízemí odděluje římsa, podtržená pásem obloučků, které jsou zakončeny štrápci. Stejně je lemována i horní římsa pod horním nástavcem, který má ve vrcholu věneček a půl věnečku pod ním. Ústřední výzdoba štítu je zasazena do niky, která je tvořena dvojicí reliéfních sloupků, na kterých sedí psi (medvědi?)⁵⁷ držící v tlamách (špičkami tlam) rámeček či desku s nápisem:

DNES. SE SENKU
GE ZAPENIZE. W
ZEGTRA. DARMO.

Pod deskou, uvnitř niky, jsou na dvou sloupcích spojených oblým profilem umístěné postavičky držící provazec s velkým štrápcem. Schematické postavy jsou patrně hospodář s fajfkou, kloboukem a v kabátu a hospodyně v sukni a s šátkem na hlavě. Pod nimi je umístěn motiv džbánku. Mezi vnějšími a vnitřními sloupky jsou ve věncích umístěny hrnky či sklenice na pivo.

⁵⁵ MENCL, VÁCLAV: *Lidová architektura v Československu*. První vydání, Praha, Academia, 1980

⁵⁶ VODĚRA, SVATOPLUK a ŠKABRADA, JIŘÍ: *Jihočeská lidová architektura*. První vydání, České Budějovice, Jihočeské nakladatelství, 1986 - uvádí pásové kotouče

⁵⁷ PEŠTA, JAN: *Encyklopedie českých vesnic II*. První vydání, Praha, Libri, 2004

Výše zmíněné datování se nachází ve vjezdovém nástavci⁵⁸ (velmi podobný štítu na bráně v Předslavicích). Klenutý otvor vjezdu je lemován pásem s obloučky. Krásný štítový nástavec je členěn pilastry s čabrakovým motivem a s jehlany. Vrcholí půlkruhovým obloučkem. V plochách křídel jsou umístěny věnečky s ptáčky. Tento vjezd do dvora je pravděpodobně jen kopií původního, těžce poškozeného nákladním autem. Byl úplně od základu postaven v roce 1964, ale bohužel v poněkud odlišném úhlu..

Interiér byl nevhodně modernizován při generální opravě kolem roku 1950.⁵⁹

60

Zemědělská usedlost **č.p 27** („Chalupouc živnost“) je asi nejvýznamnější lidovou stavbou v **Bušanovicích**. Stojí v západní části návsi a Jakub Bursa ji dokončil roku **1847**. Usedlost je situována do návsi průčelím obytné části stavení, brankou sloužící pro pěší a branou s vjezdem do dvora. Hospodářské budovy jsou umístěny na delší boční straně k cestě, která spojuje náves se silnicí. Stavba má sedlovou střechu krytou taškami.

⁵⁸ Mohl být nástavec vytvořen později?

⁵⁹ Z anonymního spisu zapůjčeného k nahlédnutí v Městském muzeu ve Volyni

⁶⁰ MENCL, VÁCLAV: *Lidová architektura v Československu*. První vydání, Praha, Academia, 1980

61

Průčelí domu, branka a brána s vjezdem a nástavcem působí velmi celistvě. Od štítů dělí přízemní části nápadná společná římsa, krytá taškami. To podle Škabradý vede k výraznému „převýšení štítové stěny domu mezi okny světnice a římsou.“⁶² Tímto vznikly velké plochy, které Jakub Bursa vyřešil vložením pilastry s římsovými hlavicemi. Fasáda společné přízemní části je tedy členěna pěti pilastry, z toho na obytné části jsou tři a kolem vjezdu dva. Nad vchodem do dvora je v rámečku umístěna číslice 27. Původně tam údajně bylo uvedeno: „No 27“ a v protilehlých rozích byli umístěni dva ptáčkové.⁶³

Oba štíty nad obytnou částí stavení i nad vjezdem do dvora jsou zdobeny po stranách volutami a završeny polokruhovými tympanony, které jsou děleny menší římsou. Uprostřed vjezdového nástavce je nika ohraničená dvěma pilířky.

Štít nad obytnou částí má výzdobu ve svém středu také orámovanou dvěma pilířky. Uvnitř jsou dvě okénka se žaluziemi. Nad okny umístěna ornamentální výzdoba je ukončena pásem s obloučky, nad nímž je umístěn pro Bursovo dílo klasický nápis:

STALOSE NOWEWISTAWE
NI ROKU LETA PANE 1844

Štít vrcholí pro Bursu tak charakteristickým motivem božího oka. Celkově vykazuje méně tvořivé hravosti než některá ostatní jeho díla.

Stavení bylo v roce 1963 již ve velmi špatném stavu, ale v roce 1977 bylo opraveno. Z roku 1983 je známo i několik informací o interiéru obytné části. „V síni a v kuchyni jsou

⁶¹ autorská fotografie

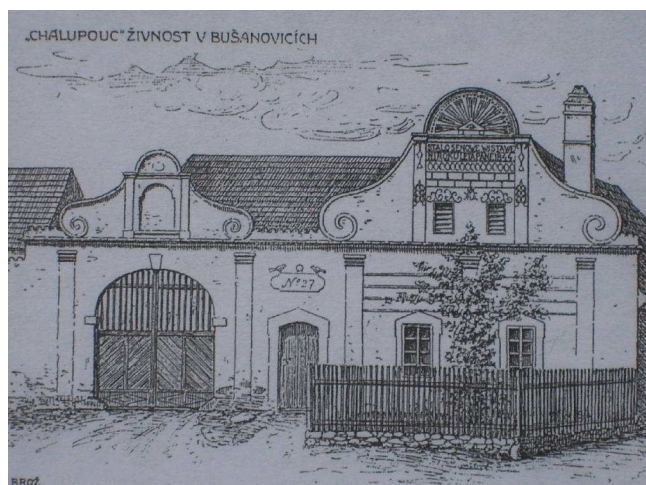
⁶² VODĚRA, SVATOPLUK a ŠKABRADA, JIŘÍ: *Jihočeská lidová architektura*. První vydání, České Budějovice, Jihočeské nakladatelství, 1986, str. 181

⁶³ Z anonymního spisu zapůjčeného k nahlédnutí v Městském muzeu ve Volyni

ploché valené klenby, dvě světnice mají plochý strop. Obě obytné místnosti jdou (směrem ke štítovému průčelí) za sebou a mají tudíž na své společné stěně druhý komín (první je v kuchyni). Pec byla umístěna v menší ze světnic. Ze zadní části síně je přístupné přízemí sýpky (sklepa) s trémovým stropem, odkud se pak vystupuje vnitřními schody na vlastní sýpku“⁶⁴

V osmdesátých létech byly údajně „hospodářské budovy přestavěny na dílny. Z obytného stavení jsou provozní místnosti JZD a chlévy ve dvoře se využívají jako skladiště. Vnitřní dispozice byla citelně narušena.“⁶⁵

Dnes je průčelí upraveno do původního stavu a natřeno bílou barvou v kombinaci se žlutou na výzdobě.

Jakub Bursa pracoval nějaký čas také v **Libotyni**⁶⁷, kde vznikla roku **1844** návesní kapička se zvonící.

I tuto kapličku zachytil prof. Brož ve svých kresbách lidové architektury. Kaplička má čtvercový půdorys, volutový štít a je zakončena šestibokou věžičkou s cibulovou stříškou, která je dílem domácího tesaře, sedláka Jandy⁶⁸. Na vrcholu byl umístěn kohoutek.

⁶⁴ VODĚRA, SVATOPLUK a ŠKABRADA, JIŘÍ: *Jihočeská lidová architektura*. První vydání, České Budějovice, Jihočeské nakladatelství, 1986, str. 181

⁶⁵ Z anonymního spisu zapůjčeného k nahlédnutí v Městském muzeu ve Volyni

⁶⁶ Kresba použita z: BROŽ, JOSEF a HORÁK, JAN KŘTITEL: *Zedník G. Bursa*. Fotografie Tomáš Zdražil, J.K. Horák, T. Turek, Obecní úřad ve Vlachově Březí, 2004

⁶⁷ PEŠTA, JAN: *Encyklopedie českých vesnic II*. První vydání, Praha, Libri, 2004: Libotyně – první písemné zmínky jsou z roku 1354, kdy Albert z Libotyně odkázal své dědictví v Budkově, Lštění, Dvorce a Mojkově svým šesti synům. Ves, dnes místní část obce Radhostic, leží při pramenech horského potůčku, poblíž historicky zajímavého Pržma s vrcholem Věncem, nyní archeologickou rezervací.

Na kresbě je přízemní část průčelí od štítu oddělena profilovanou římsou, kterou lemují pilórez. Vchod je tvořen rovným překladem a dveřmi, jejichž horní třetina je vyrobena z vlnitých latěk. Zdivo je v dolní části bosováno a rohy jsou zaobleny a zdobeny kanelurami. Nad vchodem je vytvořen kříž, vyrůstající z písmene H, z levé strany je I a z pravé S. Po stranách jsou dobře znatelné Bursovy smrčky, na každé jeden. Volutový štít má ve své střední části dva sloupky s entazí, patkou i hlavicí nesoucí polokruhový nástavec vyplněný božím okem s paprsky, které jsou doplněny hlavičkami andělů. Nástavec je zakončený čučkem.

Mezi sloupky je vpadlá plocha, nad kterou je umístěn nápis doplněný opět hlavičkami andělů:

LETA PANE 1844

GEZUSNAZARETKCI

69

70

⁶⁸ BROŽ, JOSEF: Zedník umělec, tvůrce svérázu jihočeské vesnice. Národopisný Věstník Československý, ročník XXIV., číslo 1. – 2., rok 1931

⁶⁹ Kresba použita z: BROŽ, JOSEF a HORÁK, JAN KŘTITEL: *Zedník G. Bursa*. Fotografie Tomáš Zdražil, J.K. Horák, T. Turek, Obecní úřad ve Vlachově Březí, 2004

⁷⁰ Kresba použita z: BROŽ, JOSEF a HORÁK, JAN KŘTITEL: *Zedník G. Bursa*. Fotografie Tomáš Zdražil, J.K. Horák, T. Turek, Obecní úřad ve Vlachově Březí, 2004

Velmi zajímavou se stala usedlost **č.p. 6** (u Dudáků) v **Libotyni**

Roku 1830 koupil grunt oddělený od vedlejšího č.p. 7 tzv. u Šenderů Jakub Dudák a dal jej v roce **1845** nákladně od základů nově přestavět. Toto stavení s honosným průčelím domu, vraty s ozdobným nástavcem a vysokou nástavbou obydlí, nad nímž jsou sýpky a překrásně zdobený štít se znaky Umučení patří k těm nejnáročnějším z rukou Bursových. Kromě patrového uspořádání přední části domu je náročné i stavebně technické provedení a členění dispozice. Téměř celá obytná část je zaklenuta českými plackami. Budova svým zvednutým patrem se sýpkou a komorami, dle prof. Brože, který ji zachytil ve své kresbě, připomíná selské domy, jaké bývalo možné vidět v německém pošumavském pásmu na Vimpersku.

Jednopatrová dlouhá budova obdélného půdorysu je omítnutá a v průčelí třípodlažní. V přízemí jsou obytné prostory a chlévy sklenuté plackovými klenbami. Pasy ve světnici zdobí ornamentální štuková dekorace. Jednotlivá okna od sebe oddělují lizény. Nad každým oknem byla umístěna ozdoba složená z esovitých linií, tzv. esíčkovité šambrány. Štít je oddělen od přízemní části profilovanou římsou. V patře je menší část obytná, ostatní plochu zabírají komory a sýpka. Ve dvoře se v pravém úhlu připojuje stodola. Vjezd do dvora zdobí nad římsou volutový štít, nahoře barokně rozeklaný. Ve střední části má umístěn mělký výklenek kasulovitěho tvaru, který je ohraničen polosloupky s patkami a hlavicemi, vrchol odděluje menší římsa.

Štít nad obytným stavením je volutový, typicky „bursovský,“ vrcholící nad menší římsou polokruhovým nástavcem vyplněným motivem božího oka v trojúhelníkovém rámci se zářícími paprsky. Mezi božím okem a menší římsou je umístěný nápis:

WISTAWITEL GAKUB DUDAK

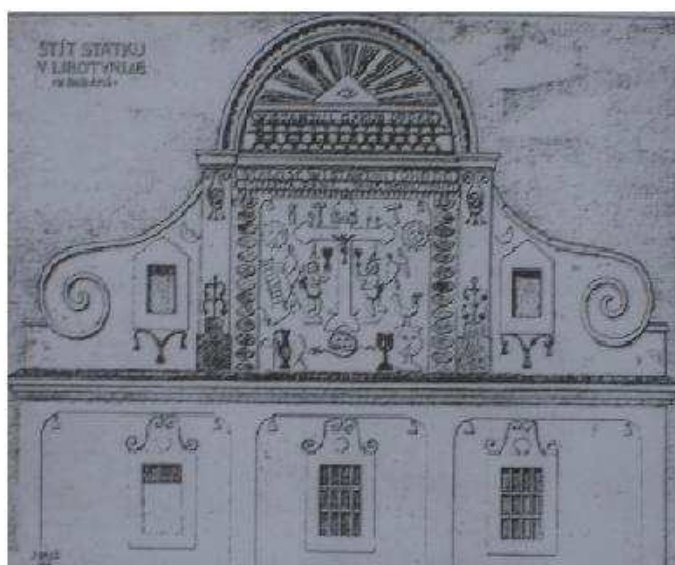
A pod ním ornament podobný pásu s obloučky v několika řadách, či perlovci (z kresby špatně zřetelné).

Zmiňovaná menší římsa je nesena dvěma pilířky, oddělující střední a krajní části. V každé krajní části na obou stranách je voluta a menší pravoúhlá okénka, pod nimiž je ozdoba se třemi střapci a nad nimi z boku srpeček měsíce. Pilířky jsou zdobeny Bursou

oblíbenými smřčky a další esíčkovitou dekorací se šťrapci. Střední část ještě lemují ze stran čokkovité tvary (penízky) a seshora nápis:

STALO SE WISTAWENI TOHO DO
MU LETA PANE 1845 ROKU TOHO

Na zbývající, ale ústřední ploše, je znázorněn akt umučení Krista.

71

Ve středu pole je umístěn kříž s ukřížovaným. Z obou stran ho obklopují dvě slunce s měsícem. Kolem jsou pak rozsety nástroje arma christi, kterými byl Kristus mučen. Např. kladivo, kleště, hřebeny, dűtky, kopí zkřížená s bodlem, i žebřík, který sloužil k sundání Kristova těla z kříže. Dále jsou na kresbě viditelní dva andělé, kteří z obou stran kříže chtějí do nádob zachytit kapající Kristovu krev. Můžeme si všimnout i dalších zajímavých detailů, jako jsou např. lebka symbolizující smrt, had nesoucí symbol prvotního hříchů, ale i zámek od řetězu, jímž měl být spoután, nádoby na různé masti či kalich utrpení. Celá kompozice byla dle prof. Brože provedena v barvách a odlišována polychromií, což se pozdějšími nátěry postupně měnilo.

⁷¹ Kresba použita z: BROŽ, JOSEF a HORÁK, JAN KŘTITEL: *Zedník G. Bursa*. Fotografie Tomáš Zdražil, J.K. Horák, T. Turek, Obecní úřad ve Vlachově Březí, 2004

Václav Mencl⁷² hodnotí libotyňský štít jako tvarově nejrušnější dílo Bursovo. Jak po výtvarné stránce, tak zejména po tématické stránce se řadí mezi nejzajímavější a nejpůsobivější štíty lidové architektury vůbec.

Bohužel byl tento dům částečně upraven za druhé světové války, při čemž byly voluty značně zkresleny, celé patro rozšířeno na sýpku a provedeny i změny na oknech. Také vrata do dvora byla vyměněna a nástavec nad vraty dosti pozměněn. Dalších změn se dočkal také ve druhé polovině 20.století, což se negativně projevilo na původním vzhledu⁷³.

74

V Libotyni ještě v krátkosti zmíním **Bývalý panský dvůr**, který je však v dnešní době úplně změněn (jak dvůr, tak i jeho okolí).

Dle historických záznamů pronajal smlouvou Jan, kníže ze Schwarzenberka, dne 1. 1. 1784 tento libotyňský panský dvůr se 65 strychy⁷⁵ a 1 věrtelem půdy šesti podílníkům. Ti se v rozděleném dvoře usadili.

Prof. Brož se o tomto stavení zmiňoval jako o práci J. Bursy. Stavba měla před rokem 1921 zdobený štít, jenž svým celkovým rozvrhem a nástavcem s nápisem STALO SE

⁷² MENCL, VÁCLAV: *Lidová architektura v Československu*. První vydání, Praha, Academia, 1980

⁷³ Z anonymního spisu zapůjčeného k nahlédnutí v Městském muzeu ve Volyni

⁷⁴ Kresba použita z: BROŽ, JOSEF a HORÁK, JAN KŘTITEL: *Zedník G. Bursa*. Fotografie Tomáš Zdražil, J.K. Horák, T. Turek, Obecní úřad ve Vlachově Březí, 2004

⁷⁵ strych - plošná míra

WISTAVENI dokládá Bursovo autorství. Toto patrové stavení zaniklo dle Pešty⁷⁶ během druhé poloviny dvacátého století.

⁷⁶PEŠTA, JAN: Encyklopedie českých vesnic II. První vydání, Praha, Libri, 2004

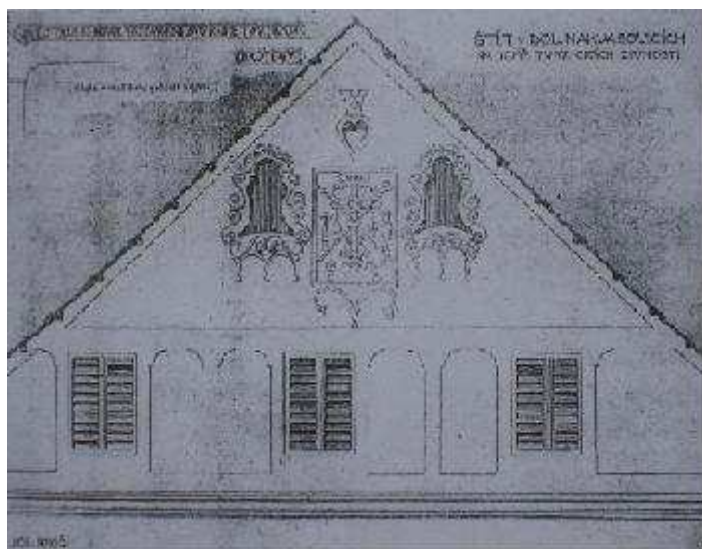
V Dolních Nakvasovicích ⁷⁷ je památkou usedlost č.p. 9, tzv. statek Tvrzických.

78

Jednoduchý trojúhelníkový štít této usedlosti je zdoben motivem aktu utrpení Ježíše Krista (obdobným jako na č.p. 6 v Libotyni).

Nejvýš ve štítu byl umístěný srdcovitý průduch na půdu, pod ním byla z obou stran situována dvě „barokově vykrojená okénka, obroubená ladnými ornamentálními spirálami. Patro obytné budovy mělo tři okenní osy se žaluziemi, mezi nimiž se nacházela štuková výzdoba. Zde byl v obdélníku umístěn kříž s nápisem „INRI“ a nástroji Kristova umučení. Napříč přes kříž byla položena dvě kopí potínající srdce, kolem kříže byly rozsypány atributy Kristova mučení: kladivo, kleště, otevřené dlaně pod křížem, lebka a kohout.

79

⁷⁷ Dolní Nakvasovice - první písemné zmínky o osadě jsou z roku 1318. Dnes jsou součástí obce Bušanovice v okrese Prachatice.

⁷⁸ Kresba použita z: BROŽ, JOSEF a HORÁK, JAN KŘTITEL: *Zedník G. Bursa*. Fotografie Tomáš Zdražil, J.K. Horák, T. Turek, Obecní úřad ve Vlachově Březí, 2004

Sýpka krytá taškami má rovněž trojúhelníkový štít opatřený průduchem srdcovitého tvaru. Níže mezi dvěma horizontálně položenými průduchy je ve štuku vyznačeno slepé okénko. Ve spodní části je umístěn nápis: STALO SE NOWE WISTAVENI ZAWRANCE TWRZIKIHO ROKU 1847

V Jiřeticích se nachází ještě další objekt postavený Bursou. Je jím Č.p. 12, tzv. u Plachtů.

Statek stojí podél silnice z Kojedína do Čepřovic. K této silnici je otočen svou boční zdí se sedlovou střechou a jedním oknem.

Na náves je nasměrováno zajímavé průčelí domu (při bráně vlevo). Dnes jsou v něm umístěna novodobá okna obytné části. Původně tu bylo přízemí celkem třípodlažní sýpky. Sýpka byla situována směrem do návsi před světnicí obytné části domu⁸⁰

Škabrada říká: „*Jakub Bursa štít zvýšil a upravil do symetrické podoby i za cenu, že spodní větrací okénka staré sýpky se neorganicky ocitla ve vodorovném dělicím pásu a k hornímu otvoru bylo nutné přikomponovat ještě druhý slepý.*“⁸¹

Sýpka byla v roce 1920 zrušena.

⁷⁹ použito z: BROŽ, JOSEF a HORÁK, JAN KŘTITEL: *Zedník G. Bursa*. Fotografie Tomáš Zdražil, J.K. Horák, T. Turek, Obecní úřad ve Vlachově Březí, 2004

⁸⁰ Tento způsob bývá někdy považován za specifický pro stavitelství domažlických Chodů (: VODĚRA, SVATOPLUK a ŠKABRADA, JIŘÍ: *Jihočeská lidová architektura*. První vydání, České Budějovice, Jihočeské nakladatelství, 1986)

⁸¹ VODĚRA, SVATOPLUK a ŠKABRADA, JIŘÍ: *Jihočeská lidová architektura*. První vydání, České Budějovice, Jihočeské nakladatelství, 1986, str. 182

Podle kresby prof. Brože byla dole v přízemí, které rozdělovala jedna vertikální lizéna, (lemující ještě krajní rohové části) dvě velmi malá zamřížovaná okénka (později nevhodně rozšířena na třídlílná okna do obytných prostor). Ve výši římsy, která obvykle rozděluje přízemí od štítu (zde je patrně naznačena jen lizénou) jsou umístěny dva oválné větrací otvory, poněkud nakoso postavené.

Štít je vertikálně rozdělen dvěma lizénami, v krajích lze vidět voluty a ve středním poli dva průduchy ve tvaru křížku, z nichž je jeden slepý. Nad průduchy je štít dekorován jakýmsi prověšeným řetězem tvořeným ze smyček. Lizény jsou spojeny profilovanou římsou nad níž je polokruhovitý vrchol ukončený čučkem. Plocha půlkruhovitého nástavce je bohatě vyzdobena rostlinným lineární ornamentem.

Na dům navazuje ohradní zeď, v níž je branka pro pěší a vjezd z návsi do dvora. Tato zeď spojuje obytnou část budovy s částí hospodářskou, kterou taktéž zdobí štít.

Zaklenutý vjezd odděluje profilovaná římsa od krásně tvarovaného štítového nástavce. Nástavec je členěn po obou stranách vždy dvěma sloupky, z nichž vnitřní je s entazí a vnější má charakter pilířku s patkou a hlavicí. Všechny sloupky jsou spojeny římsou, pod kterou (a vlastně mezi nimi) je umístěn obraz sv. Floriána. Po stranách je nástavec dekorován volutovou výzdobou. Nad římsou je zakončen půlkruhovým vrcholem s čučkem.

Hospodářská část má dva vlastní zdobené štíty. Štít do dvora je oddělen od přízemí římsou, krytou taškami. Vertikálně z ní vybíhají dva sloupky s entazí a patkou a složitě ukončenou hlavicí, která přesahuje z části přes střechu. Mezi nimi jsou dva bosované pilíře, jejich patka je zdobena členěným kruhem. Mezi pilíři je slepé zrcadlo kasulovitého obrysu a nad ním nápis „LEP .1852.“ Nad ním nese římsa půlkruhový nástavec zdobený božím okem a paprsky. Nástavec je zakončen na vrcholu čučkem.

Druhý štít je směrem k Bohunicím.

82

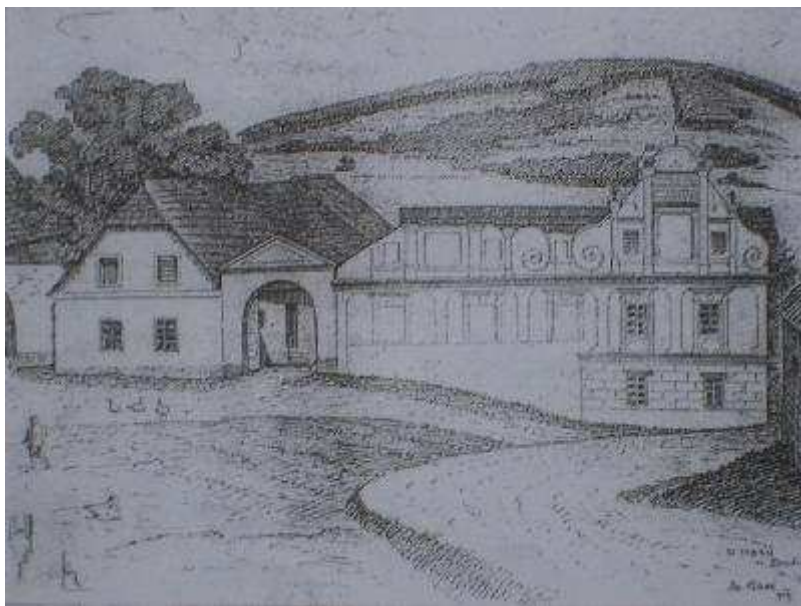
Selská živnost u Plachtů bývala velmi honosná, podle prof. Brože „asi devadesátistrychová a rozdělena mezi dva dědice“⁸³. Ale později byla poněkud zanedbávána. Např. už od roku 1961 se uvažovalo o opravě, ale ta začala až na podzim v roce 1971, když se na štítě obytného stavení objevila prasklina. Dnes je v celkem uspokojivém stavu.⁸⁴

Z roku **1855** pochází stavení **č.p.1** (nebo 11) tzv. u Hesů **ve Dvorech**, které opět zdokumentoval prof. Brož.

⁸² MENCL, VÁCLAV: *Lidová architektura v Československu*. První vydání, Praha, Academia, 1980

⁸³ BROŽ, JOSEF: Zedník umělec, tvůrce svérázu jihočeské vesnice. *Národopisný Věstník Československý*, ročník XXIV., číslo 1. – 2., rok 1931

⁸⁴ Z anonymního spisu zapůjčeného k nahlédnutí v Městském muzeu ve Volyni

85

Přízemní usedlost je situována na rohu návsi, kudy prochází silnice přes Horouty na Husinec. Svažité terén si vynutil, že od jednoduchého vjezdu s druhotně osazeným gotickým půlkruhovým portálem a prostým trojúhelným nástavcem byla postavena dlouhá zeď, která je členěna několika slepými zrcadly. Ze dvora jsou k ohradní zdi připojeny chlévy a kůlny. Obytná část stavení navazuje na zeď a je posunuta boční stěnou dále k silnici a dle Brožovy kresby se jeví jako trojpodlažní. Přízemí průčelí s dvěma okny je odděleno římsou. Další římsa odděluje první podlaží - také se dvěma osmitabulkovými okny - od štítu a probíhá přes ohradní zeď až ke vjezdu. V nejvyšší části má štít dvě okna krytá žaluziemi, uprostřed je slepé zrcadlo, vertikálně je dělen čtyřmi pilířky, jež ukončují keramické čučky. Po stranách samozřejmě nechybí voluty. Vrchol je půlkruhový s božím okem lemovaným paprsky a je ukončen čučkem. Pod ním je nápis dokumentující Bursovo dílo: „STALO SE ZA JANA FIDLERA TEHOZCASU PREDNOSTI OBCE OD GAKUBA BURSI.“⁸⁶

Rozčlánkování štítové zdi, která kryje přidružené hospodářské budovy, jakož i vysoký štít obytné části stavení, prozrazují „novou fázi v Bursově tvorbě“.⁸⁷

Zajímavostí je také kamenný portál, polokruhový a goticky profilovaný, který je dle výroku hospodáře přenesen z blízké zříceniny bezejmenného hradu.

⁸⁵ BROŽ, JOSEF a HORÁK, JAN KŘTITEL: *Zedník G. Bursa*. Fotografie Tomáš Zdražil, J.K. Horák, T. Turek, Obecní úřad ve Vlachově Březi, 2004

⁸⁶ J. Fiedler, který z tohoto statku pocházel, byl universitní profesor a bývalý ministr za posledních let Rakouska.

⁸⁷ BROŽ, JOSEF: *Zedník umělec, tvůrce svérázu jihočeské vesnice*. Národopisný Věstník Československý, ročník XXIV., číslo 1. – 2., rok 1931

Anonymní autor uvádí, že „... při pozdějších opravách byla okna vyměněna za dvoudílná. Přestavba byla provedena v roce 1855. V roce 1984 byla provedena celková oprava zchátralé fasády průčelí, obnovena krytina a vyměněna okna...“⁸⁸

89

V roce **1857** proběhla přestavba v **Lipovici** statku **č.p. 4** „u Hažmourů“ K původní postavené obytné části statku přistavěl Jakub Bursa v roce 1857 štít s vjezdem a chlév, který zaklenul plackou. Průčelí této usedlosti je řešeno velmi podobně jako stavení č.p. 27 v Bušanovicích. Spodní přízemní část průčelí, která je propojená společnou římsou s vjezdem, je dosti vysoká a dává tak vznik velké prázdné ploše. Jakub Bursa vzniklou plochu narušil čtyřmi pilastry (stejně Bušanovice), které probíhají na fasádě domu a jeden u levé strany vjezdu.

Volutový štít, na domě nejcennější, je od přízemí oddělen již zmíněnou římsou, která pokračuje nad vjezd bez nástavce. Nad římsou probíhá vodorovný pás s řadou esovitých spirál. Štít je členěn čtyřmi pilastry, z nichž dva vnitřní (vyšší) ohraničují uprostřed niku a nesou polokruhový vrchol, v němž je umístěno tradičně boží oko s paprsky. V ploše mezi krajními menšími pilastry a již zmíněnými vyššími jsou dle kresby prof. Brože umístěna pravouhlá okna se žaluziemi, na každé straně jedno. Okna, původně osmitabulková byla již rozšířena. Štít téměř bez příkras působí klidnějším dojmem.

⁸⁸ Z anonymního spisu zapůjčeného k nahlédnutí v Městském muzeu ve Volyni

⁸⁹ ZDRAŽIL, TOMÁŠ, *Vlachobřezské selské baroko Jakuba Bursy* Mapová část z podkladů Klubu českých turistů, Trasa, spol. s.r.o., v prosinci 2006,

90

Uvnitř, kromě světnice s plochým stropem, ve které je pec, jsou všechny místnosti zaklenuté valenou nebo plackovou klenbou (sklep, obytné místnosti, předsíň). Po požáru v roce 1963 nebyla obnovena stáj a zcela nová stodola byla posunuta do středu dvora⁹¹.

V Bušanovicích Jakub Bursa pracoval ještě kolem roku **1860**, kdy vznikla např. usedlost **č.p. 12**. Toto stavení si bohužel vůbec neuchovalo původní vzhled.

Ještě v 80. letech byl pravděpodobně dle citace zachován alespoň štítový nástavec nad vjezdem: *“...obytné stavení je zděné se dvěma třídílnými okny, štít je prostý, trojúhelný. Stavba je uvnitř přestavěna, konkrétně světnice s původním stropem byla zmenšena a z její části a černé kuchyně byla utvořena jediná místnost. Z původní stavby z roku 1860 je zachován nástavec nad branou členěný dvěma pilastry, které rámuji mělký pravoúhlý výklenek završený malým tympanonem. Nad celým, k cestě obráceným průčelím statku je korunní římsa zdobená perlovcem a krytá taškami. Perlovec je také výzdobou nástavce nad vraty a jeho jednotlivých částí...”*⁹²

Dnes dvůr uzavírají pouze vrata z dřevěných latěk.

⁹⁰BROŽ, JOSEF a HORÁK, JAN KŘTITEL: *Zedník G. Bursa*. Fotografie Tomáš Zdražil, J.K. Horák, T. Turek, Obecní úřad ve Vlachově Březí, 2004

⁹¹ Z anonymního spisu zapůjčeného k nahlédnutí v Městském muzeu ve Volyni

⁹² Z anonymního spisu zapůjčeného k nahlédnutí v Městském muzeu ve Volyni, str. 28

93

Vedle předcházející usedlosti stojí lépe zachovaná tzv. Kahovcova živnost, **č.p. 13**.

„Statek Kahovců“ dle slov a kresby prof. Brože tvořil se sousedním statkem velmi imponující architektonický celek. Statek je obrácen k cestě obytnou částí stavení, před kterou je předzahrádka s vjezdem.

94

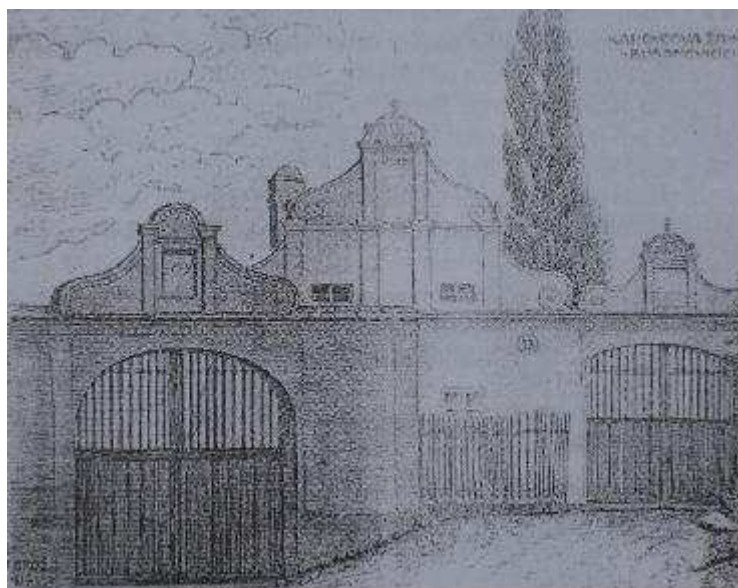
V přízemí omítnuté obytné části stavení jsou dvě okna původně s šesti tabulkami. Mezi jedním z oken a vraty do dvora se v kruhovém poli (motiv věnečku) nachází označení stavení: 13. Po celé délce obytné části stavení i vjezdu probíhá římsa, která odděluje přízemní část od štítu a vjezd od nástavce. Římsu údajně lemoval pás perlovce, dnes ji lemuje pás jiného dekoru. Volutový štít obytné části stavení je členěn vertikálně čtyřmi pilastry na jedno střední a dvě boční pole, která má v dolní části pravouhlá, horizontálně položená okénka a

⁹³ autorská fotografie

⁹⁴ autorská fotografie

ještě 2 krajní pole. Asi v poloviční výši štítu je umístěná druhá římsa, která spojuje hlavice pilastrů. Na jejích na koncích stávaly keramické vázy. Štít vrcholí půlkruhovým tympanonem, ve kterém je umístěno boží oko. Vrchol je oddělený římsou, pod níž je umístěn letopočet LP 1860. Nad každou římsou (kromě té, na níž je tympanon) jsou v krajích stočeny voluty vycházející z lemování obrysu štítu.

Vjezdový nástavec je také v krajích zdoben volutami a takřka kopíruje členění horní části štítu obytné části.

95

V Čepřovicích⁹⁶ je od Jakuba Bursa postavena zemědělská usedlost **č.p. 17**. Z roku **1860**. Prof. Brož uvádí, že majitel Kostělec, bratranec Bosky z Jiřetic z domu č.p. 4 znal Bursovu stavbu v Jiřeticích, a protože se mu líbila, dohodl se s ním, že mu podobnou postaví v Čepřovicích. Traduje se, že když byla usedlost pod střechou, rád se chlubil: „*Kdo jde domů – pán toho domu*“⁹⁷

⁹⁵ BROŽ, JOSEF a HORÁK, JAN KŘTITEL: *Zedník G. Bursa*. Fotografie Tomáš Zdražil, J.K. Horák, T. Turek, Obecní úřad ve Vlachově Březí, 2004

⁹⁶ Čepřovice patřily v roce 1315 ke skupině králováckých obcí. V 15. Století patřily k rychtě milejovické a v roce 1685 byly přičleněny k panství Gundakara z Herbertsteinu ve Vlachově Březí.

⁹⁷ BROŽ, JOSEF: *Zedník umělec, tvůrce svérázu jihočeské vesnice*. Národopisný Věstník Československý, ročník XXIV., číslo 1. – 2., rok 1931

V anonymním zdroji je k tomuto stavení uvedeno: „ ... poslední z majitelů koupil objekt pro rekreaci, odstranil všechnu výzdobu ze štítu i fasády a provedl i uvnitř četné změny...“⁹⁸.

Dnes má objekt podobu, kterou zachycuje přiložená fotografie.

99

⁹⁸ Z anonymního spisu zapůjčeného k nahlédnutí v Městském muzeu ve Volyni

⁹⁹ ZDRAŽIL, TOMÁŠ, *Vlachobřezské selské baroko Jakuba Bursy* Mapová část z podkladů Klubu českých turistů, Trasa, spol. s.r.o., v prosinci 2006,

6. ZECHOVICE

6.1. POLOHA, VÝVOJ A CHARAKTER OBCE¹⁰⁰

Obec Zechovice se nachází asi 2 km jihozápadně od města Volyně v širokém údolí Starovského potoka, ve zvlněné krajině šumavského podhůří. Nadmořská výška obce je 520 m. Obec leží ve svahu vrchu „Na Opukách“ (592 m.n.m), kde můžeme nalézt dvě etáže bývalého vápencového lomu, který je dnes téměř celý zarostlý. Z druhé strany, jihozápadním směrem, stoupá terén ke „Spálenému vrchu“ (658 m.n.m.). Zemědělská půda zde není příliš bohatá, patří do slabě podzolovaných hnědých půd vrchovin. Obec se nachází v oblasti mírně teplé, ale oproti údolí řeky Volyňky bez výrazných okrsků inverse. S Volyní ji spojuje komunikace, která pokračuje dále do Nahořan¹⁰¹.

První písemné zprávy o Zechovicích, pocházejí z roku 1400, kdy příslušely k Volyňskému panství¹⁰², jak tomu bylo celou jejich známou historií a jak je tomu vlastně doposud. Zechovice jsou tedy vrcholně středověkého původu. V roce 1654 bylo ve vsi zaznamenáno 14 usedlostí, z nichž 8 bylo selských.

Zástavba ve vsi se soustředí kolem jedné zakřivené komunikace, která na západním okraji vesnice pokračuje přes potok. Jedná se tedy o obec protáhlého návesního typu. Na západní a východní straně této cesty se vytvořila malá trojúhelníková prostranství. Prostranství na západní straně je zřetelnější. Ve vsi vznikala druhotná chalupnická zástavba především na jihozápadní straně vsi, dále za potokem a na jihovýchodní straně u brodu přes potok. Ještě několik málo domů vzniklo při silnici do Volyně. V těchto místech, respektive za těmito domky na východ stojí nyní rozsáhlý zemědělský areál ZD Nišovice. Poloha ani rozložení budov v areálu nebyly šťastným počinem. Leží přímo při hlavním vstupu do obce, narušuje malebný vzhled krajiny a svými hmotami i měřítkem neodpovídají charakteru zástavby obce.

¹⁰⁰ Fotografie použité v této kapitole mi byly poskytnuty pracovníky MÚ ve Volyni

¹⁰¹ Část kopie textu: *Průvodní zpráva urbanistické studie obce Zechovice, okres Strakonice* (poskytnuté Stavebním úřadem města Volyně)

¹⁰² PEŠTA, JAN: *Encyklopedie českých vesnic II*. První vydání, Praha, Libri, 2004: Volyně byla v držbě svatovítské kapituly až do husitských válek. V letech 1436-63 byla v zástavním držení, poté ji získala johanitská komenda ve Strakonicích, avšak roku 1621 se i s vesnicemi, které k ní náležely se opět stala majetku svatovítské kapituly.

V mapě stabilního katastru (tzv. císařský otisk) z roku 1837 lze zjistit tehdejší vzhled celé obce a také si udělat obrázek o tom, jaké množství jednotlivých částí stavení již bylo z nespalných materiálů a jaké nikoliv. Červenou barvou jsou v mapě označeny objekty zděné, tzn. nespalné a žlutou barvou jsou označeny objekty, které byly postaveny ze spalného materiálu, tedy dřevěné nebo roubené.

Na mapě jsou tedy čitelné spalné objekty už jen u staveních s číslem parcely 3, u objektu vedle potoka, kde číslo parcely není zřetelné, ale objekt má č.p. 33. Dále stodola na parcele číslo 7 s číslem popisným 6, stodola na parcele č.p. 9, č.p. 8 a parcela č. 10. Na druhé straně vsi u parcel s čísly 15., 16., 17., 18., které mají čísla popisná vždy o jedno menší než číslo parcely, (14.-17). Také parcela č. 20, na níž stojí objekt s č.p. 23 a 25, s číslem popisným 29. Je tedy evidentní, že většina objektů často s výjimkou stodol byla v roce 1837 zděná.

Na dnešní mapě jsou už objekty označovány pomocí čísel popisných, tak jak budou i dále v textu používány. Tato mapa zobrazuje objekty chráněné památkovou péčí, které se dost často shodují s objekty, které měly na předchozí mapě ještě části ze spalných materiálů, tedy vesměs s objekty nejstaršími. Také lze porovnat, jak se změnil či nezměnil původní celkový vzhled obce.

Tmavě jsou vyplněny objekty památkově chráněné, puntíkem jsou označeny objekty, u kterých se uvažuje o památkové ochraně: Jen orámované jsou objekty památkového zájmu. Červená plná linka označuje zachované fasády udržující charakter památkových zón. Červená přerušovaná linka označuje poškozené fasády udržující charakter památkových zón

Jak je viditelné, v obci Zechovice se nachází poměrně velké množství památkově chráněných objektů. Nachází se tu totiž opravdu jedinečný soubor zděné lidové architektury z doby kolem pol. 19. století - jak do významu, tak do kvality. Celkový počet památkově chráněných staveb je 15, z nichž jeden objekt je návesní kaplička, která je ve vlastnictví města Volyně. Zbývajících objekty jsou zemědělské usedlosti ve vlastnictví fyzických osob. Jednotlivé části zemědělských usedlostí v obci jsou uspořádány do tvaru písmene U¹⁰³. Směrem do návsi uzavřených ohradní zdí s vjezdy do dvora a s brankami pro pěší. Někdy jsou uzavřeny i v zadní části dvora, stodolou. Převážná část objektů je jednopodlažních. Nyní mají některé budovy upraveny podkroví na obytné prostory. Do návsi jsou obráceny většinou

průčelí domů a hospodářské části budov. Z hospodářských částí to bývají sýpky a špýchary, které jsou převážně dvoupodlažní, což lze vyčíst z uspořádání větracích okének a říms. Mají obvykle stejnou výšku jako obytné budovy.

Hlavní význam památek Zechovic spočívá v zachování mimořádně náročných štítových průčelí jednotlivých objektů. Jedná se o členěné křídlové štíty domů, sýpek a bran. Jejich jedinečnost tkví také v tom, že se dochovaly v celém souboru. Právě proto se obec roku 1995 stala vesnickou památkovou zónou. Památkové zóny jsou „*území sídelního útvaru nebo jeho části s menším podílem kulturních památek, historické prostředí nebo část krajinného celku, které vykazují kulturní hodnoty... Krajský národní výbor může po předchozím projednání s ministerstvem kultury prohlásit území za památkovou zónu a určit podmínky její ochrany.*“¹⁰⁴

Ve výzdobných prvcích štítů se v Zechovicích často opakuje motiv niky rámované polosloupky.¹⁰⁵ Na mladších štítech, vzniklých po polovině devatenáctého století se často vyskytuje členění pomocí pilastrů a říms. Nežídka se zde také objevuje motiv božího oka ve vrcholu štítu.

Slohové provedení staveb a zejména štítů odpovídá jihočeskému selskému baroku. Na průčelích a štítech objektů jsou rozeznatelné vlivy klasicismu, renesance a později dosti výrazně i neorenesance. Tyto vlivy pocházející ze slohové architektury jsou zkombinovány s tradičními lidovými ornamenty, provedenými ve štuku. Typickým příkladem lidového ornamentu je již zmíněné boží oko.

Zechovice, ač se zdají na první pohled téměř zapomenuté, vyvolávaly častý zájem odborníků v oblasti architektury a velkou pozornost jim věnoval také Státní ústav památkové péče a ochrany přírody. Například v dopise z 11. září 1961 adresovaném Fakultě architektury pozemního stavitelství, katedře teorie a dějin architektury (do rukou Ing. Dostála, C.Sc.) od Vladimíra Brauna,¹⁰⁶ se lze dočíst o plánování zaměření obce Zechovice i o předcházejícím, již proběhlém zaměření: „*V r. 1962 plánujeme zaměřit obec Zechovice. Je to jedna z nejlépe zachovalých obcí, kde je celá řada památkově chráněných lidových architektur. Při jednání se*

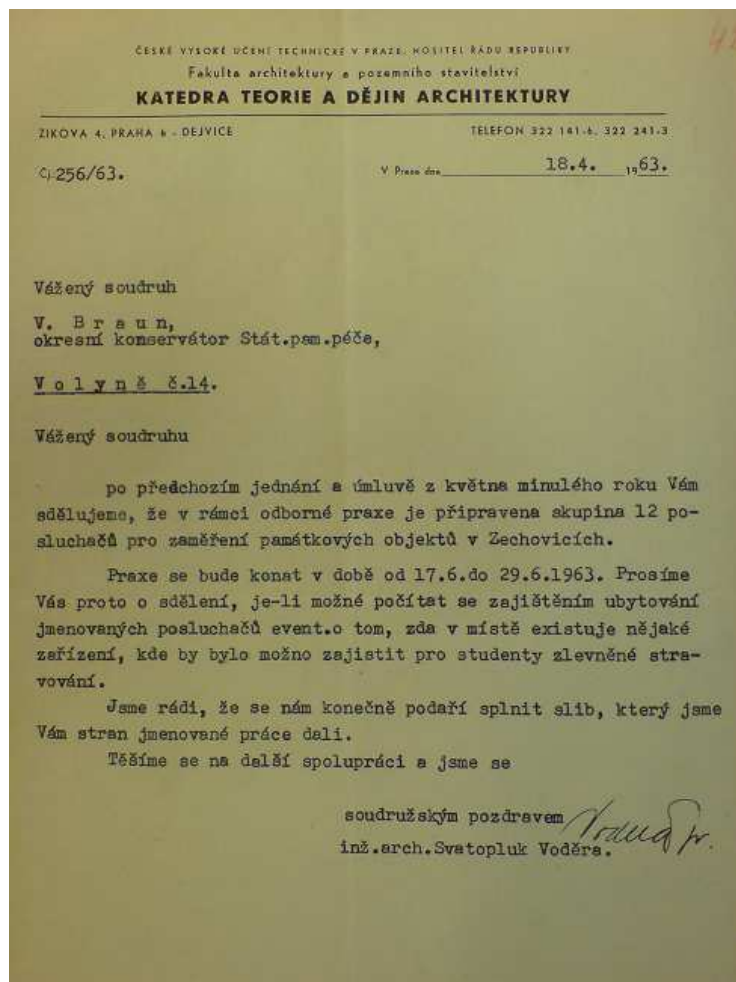
¹⁰³ BRŮHA, JIŘÍ (A+U DESIGN, zodpovědný projektant FUČÍK, VLADIMÍR): *Urbanistická studie sídelního útvaru Zechovice (podklad pro program obnovy vesnice*, Pořizovatel OÚ Strakonice, urbanistická spolupráce Monika Leštinová, č.zak. 58/93, České Budějovice, srpen 1993

¹⁰⁴ *Vyhláška o prohlášení území historických jader vybraných obcí a jejich částí za památkové zóny*, Sbírka zákonů č. 249/ 1995, Ministerstvo kultury, 22.září 1995, str.3562

¹⁰⁵ Podobně také na stavbách v okolí, např. V Nišovicích, Němčicích, Černěticích.

¹⁰⁶ Braun, Vladimír, tehdejší okresní konservátor Stát. památkové. péče

Státním ústavem památkové péče a ochrany přírody /Dr. Nováková/, upozornili mně, že Vaše katedra již před časem¹⁰⁷ zaměřila průčelí některých statků a vyhotovila i některé nákresy. Prosím Vás proto, zda byste lask. nemohli souhlasně vzít do plánu na rok 1962 zaměření celé obce a ...“¹⁰⁸

Plánované zaměření obce nakonec proběhlo nikoliv v roce 1962, kdy muselo být odloženo, ale o rok později v roce 1963. Vedl jej Svatopluk Voděra. Z dopisu ze dne 18.4. 1963 adresovaném Vl. Braunovi vyplývají bližší podrobnosti, mimo jiné o datu konání.

¹⁰⁷ byla zaměřena již v roce 1950. Uloženo bylo pouze přesné zaměření a rozkreslení fasád a bran jednotlivých objektů Dopis z 5. 7. 1961 adresovaný Vl.Braunovi, od vedoucího oddělení památkové péče Dr. Fr. Peřase (Okresní archiv Strakonice, karton památky Strakonice, Vl.Braun - písemnosti).

¹⁰⁸ Dopis z 11 .září 1961 adresovaný Fakultě architektury pozemního stavitelství, katedře teorie a dějin architektury (do rukou Ing. Dostála, C.Sc.) od Vladimíra Brauna (Okresní archiv Strakonice, karton památky Strakonice, Vl.Braun - písemnosti)

Studii, vzniklou ze zaměření konaného ve dnech 17. 6. až 29. 6. 1963, se mi bohužel nepodařilo dohledat. Informace o tom, kde se studie nyní nachází mi neposkytl ani Městský úřad Volyně, městské muzeum ve Volyni, Státní okresní archiv Strakonice, ani NPÚ v Českých Budějovicích. Je to nešťastné, protože kresby, které obsahuje, zachycují tehdejší stav lidové architektury Zechovic. Takto starý obrazový materiál by posloužil ke kvalitnějšímu srovnání stavu budov. Zároveň jsou tyto kresby pravděpodobně nejstarší dostupnou obrazovou dokumentací. Vznik této studie byl ve své době dosti ojedinělý počín.

Dále byla v průběhu osmdesátých let vypracována urbanistická studie obce Zechovice. Dle průvodní zprávy k této studii byla důvodem pro zpracování skutečnost, že obec dosud neměla určen výhled svého rozvoje a využití.¹⁰⁹

Další studie byla pořízena v roce 1993. Byla to urbanistická studie sídelního útvaru Zechovice, kterou nechal pořídit OÚ Strakonice v rámci „Programu obnovy vesnice.“¹¹⁰ Součástí studie je obrazová příloha, kde jsou v kresbě navrženy konkrétní řešení. Avšak návrhy řešení nebyly uskutečněny.

¹⁰⁹ Část kopie textu: Průvodní zpráva urbanistické studie obce Zechovice, okres Strakonice (poskytnuté Stavebním úřadem města Volyně)

¹¹⁰ BRŮHA, JIŘÍ (A+U DESIGN, zodpovědný projektant FUČÍK, VLADIMÍR): *Urbanistická studie sídelního útvaru Zechovice (podklad pro program obnovy vesnice, Pořizovatel OÚ Strakonice, urbanistická spolupráce Monika Leštinová, č.zak. 58/93, České Budějovice, srpen 1993*

6.2. JAKUB BURSA V ZECHOVICÍCH – OTÁZKA AUTORSTVÍ

Zedničtí mistři, kteří odpovídali za vznik staveb v Zechovicích, jsou bohužel dosud skryti v anonymitě. Doba vzniku, poloha Zechovic a způsob provedení výzdoby štítů však svádí k domněnce, že autorem mohl být v kraji proslulý Jakub Bursa. Ve většině literatury zabývající se lidovou architekturou v tomto regionu, je tato možnost často naznačena, nikoliv však potvrzena. Lze se však setkat i s publikacemi, ve kterých jsou některé stavby ze Zechovic uvedeny jako Bursovo dílo. Například brožura *Zedník G. Bursa*¹¹¹, vydaná obecním úřadem ve Vlachově Březí, připisuje Bursovi zechovické stavení č.p. 9 a cykloturistická mapa *Vlachobřezské selské baroko Jakuba Bursy*¹¹² uvádí i fotografii zechovického objektu č.p. 17.

V další kapitole, která bude věnována jednotlivým památkově cenným zechovickým stavbám, lze konkrétněji uvažovat nad možností Bursova autorství.

113

114

¹¹¹ BROŽ, JOSEF a HORÁK, JAN KŘTITEL: *Zedník G. Bursa*. Fotografie Tomáš Zdražil, J.K. Horák, T. Turek, Obecní úřad ve Vlachově Březí, 2004

¹¹² ZDRAŽIL, TOMÁŠ, *Vlachobřezské selské baroko Jakuba Bursy* Mapová část z podkladů Klubu českých turistů, Trasa, spol. s.r.o., v prosinci 2006,

¹¹³ autorská fotografie

¹¹⁴ autorská fotografie

6.3. JEDNOTLIVÉ PAMÁTKOVĚ CENNÉ STAVBY ZECHOVIC¹¹⁵

Obec lze rozdělit do několika částí, ve kterých se stavby nacházejí blíže u sebe. Architektonicky a hlavně památkově jsou pro nás významné zejména dva návesní prostory, kde jsou objekty soustředěny. První, hlavní návesní prostor, se nachází v západní části obce a je tvořen památkově chráněnými usedlostmi č.p. 6, 7, 8, 9, také kapličkou a na druhé straně Starovského potoka za mostkem usedlostí č.p. 33.

Druhý významný návesní prostor se nachází v řadě usedlostí č.p. 15, 16, 17 a statkem č.p. 24. Ve třetím a čtvrtém návesním prostoru už nejsou objekty památkově tak cenné. Nacházejí se v jihozápadní části obce ve svahu druhé strany Starovského potoka. V těchto místech jde o domy s číslem popisným 1, 2, 3. a další jsou rozmístěny kolem potoka v jihovýchodní části obce.

¹¹⁵ Černobílé fotografie uvedené v této kapitole mi byly poskytnuty pracovníky Národního památkového ústavu v Českých Budějovicích. Ostatní - barevné fotografie jsou autorské (kromě fotografie č.p. 33 v Nišovicích, str.118 - ZDRAŽIL, TOMÁŠ, *Vlachobřezské selské baroko Jakuba Bursy* Mapová část z podkladů Klubu českých turistů, Trasa, spol. s.r.o., v prosinci 2006)

Zemědělská usedlost č.p. 6

U potoka, na okraji vsi a zároveň počátku hlavního návesního prostoru stojí zemědělská usedlost č.p. 6

Při pohledu ze vsi lze dnes vidět průčelí dvou budov. Po pravé straně, za předzahrádkou, průčelí se štítem obytné části stavení, po levé straně stojí budova sýpky. Jsou spojeny kovovými vraty. Za obytnou částí pokračují stáje a za sýpkou vede ohradní zeď ke kolně. Obdélníkový dvůr je uzavřený stodolou.

V přízemní části průčelí domu jsou umístěna dvě dvoudílná okna a nešetrně zapuštěna tyč uchycující kabely elektrického vedení. Od štítu je přízemí odděleno římsou. Křídlový klasicistní štít je menší římsou členěn na horní trojúhelníkovou část se třemi větracími otvory a část spodní s dovnitř prohnutými křídly, ve kterých jsou voluty naznačeny pouhými soustřednými kruhy. Uprostřed spodní části je v obdélné nise charakteristický motiv dvou polosloupků (obdobný, avšak náročněji provedený, má sýpka u č.p. 8, další podobný lze najít na usedlosti č.p. 33).

Velmi zajímavá je u tohoto stavení sýpka, která dnes slouží jako sklad. Ve štítovém průčelí jsou v patře umístěna dvě menší okna, která jsou ale iluzivní, provedená i včetně okenic ve štku. V trojúhelníkovém vrcholu štítu jsou tři profilovaná větrací okénka. Na stavení bohužel, na rozdíl od ostatních stavení, není uveden letopočet vzniku stavby. Sýpka pochází pravděpodobně z 30.- 40. let 19. století, ale asi na přelomu 19. a 20. století byla patrně přestavěna. Dle kasulových větracích okének a netypického přesahu střechy se přepokládá, že i tady byl zřejmě původní štít s členitým obrysem.

Na štítu domu je viditelné, že vjezd měl původně zděnou bránu. Tato brána je zdokumentována fotografií, díky které lze srovnat tehdejší a dnešní vzhled také obytné části domu.

Fotografie zachycuje nad vjezdem s dřevěnými vraty klenutou zděnou bránu s trojúhelníkovým štítovým nástavcem. Poměrně vysoko nad vchodem pro pěší, nad římsou, která byla v úrovni pomyslné římsy brány nad vjezdem, byl umístěn polokruhový štítový nástavec. Zajímavé je také levé křídlo štítu domu, které vypadá, jako by bylo uražené od navazující, ale daleko vyšší brány, než je ta na fotografii. (podobně i na dnešní fotografii).

Dále jsou to viditelná původní šestitabulková okna a zděný plot kolem zahrádky předsunutý před domem.

V porovnání s dnešním stavem působila průčelí usedlosti s branou o mnoho malebnějším dojmem. Bohužel není doložené, z jakého roku fotografie pochází, ale v dokumentaci Národního památkového ústavu v Českých Budějovicích je zmíněno, že ještě v roce 1961 byla brána součástí usedlosti. Avšak fotografie zachycující usedlost z pohledu ze vsi v 80. letech svědčí již o takřka dnešním vzhledu. Zděná brána byla v té době zničena.

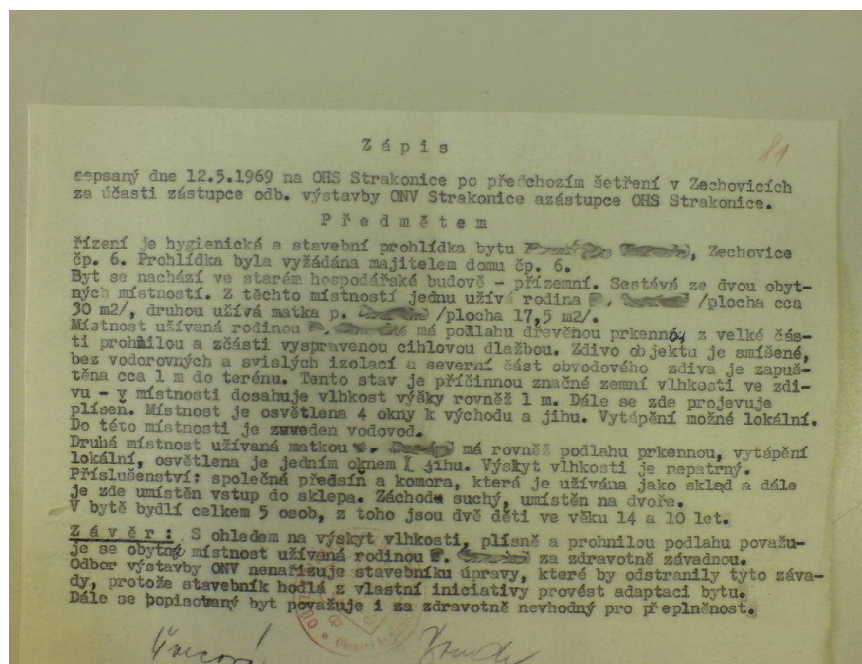
Podle slov majitele byla brána pravděpodobně stržena, aby se do dvora dostaly velké zemědělské stroje patřící bývalému JZD, které několik let užívalo stáj usedlosti.

Usedlost je postavena z kamenného zdiva. Obytné stavení si zachovalo původní dispozici. Uvnitř bývala světnice a dvě komory. Zvláštností tohoto stavení byla spojka, která spojovala obytnou část se stájí. Byla jí valeně zaklenutá chodba, která vedla konkrétně z předsíně do stáje. Z dokumentace Národního památkového ústavu vyplývá, že v roce 1988 byla tato chodba zazděná. Hospodářská část byla totiž tehdy v užívání JZD. Původně však byla součástí hospodářské části, respektive stáje, dřevěná pavlač vedoucí na sýpku.

V průběhu času však nároky obyvatel na velikost obytných prostor postupně rostly a také se vyskytovaly problémy s vlhkostí obytných prostor. Důsledkem bylo několik změn, které na stavení ve spolupráci s pracovníky NPÚ vznikly. Těmto změnám předcházelo mnoho jednání. Nejprve si dle záznamu jednání z 28. března 1969 nechal majitel vypracovat projekt úpravy, ovšem památkově nepřijatelný, protože by poničil „celou přízemní dispozici chráněné usedlosti č. 6, která je původní, zachovaná a velmi zajímavá. Řešení by se našlo ve vytvoření bytové jednotky nad stájí, kde je moderní obestavěná prostora, dnes volně přístupná; stáj užívá opět JZD a má ji uzamčenou. Toto řešení by bylo asi stejně nákladné jako demolice vnitřních prostor zdí v přízemí a přestavba. Získala by se opět nová bytová jednotka. ...Ze síně by vedlo schodiště do 1. patra, které by bylo provedeno asi v chodbičce, která kdysi spojovala obytnou část budovy se stájemi¹¹⁶

¹¹⁶ Zápis jednání ze dne 28.března 1969 (Okresní archív Strakonice, karton památky Strakonice, VI.Braun, písemnosti)

Dne 12.5. 1969 následovala zpráva ze stavební a hygienické prohlídky, která shledala dosavadní obytné prostory za nevyhovující. Ze zprávy se lze dozvědět i podrobnosti o tehdejší podobě obytných místností.

..
Nakonec se jednalo o změny, o kterých se zmiňuje Zápis jednání ze dne 25. června 1970

„Majitel objektu požaduje úpravu dvou komor na koupelnu, WC a spíž, a adaptaci kuchyně. Souhlasí s tím, že tuto projekci provede Krajské středisko státní památkové péče v Českých Budějovicích. Dvě obytné místnosti, které dále požaduje, budou provedeny na půdě nad stájemi, dle projektu KSPPOP České Budějovice. K tomu s. Churaň podotýká, že je nutné projednat s JZD Družba ve Volyni, aby pro eventuelní stavbu dvou obytných místností v tomto prostoru nadále neuskładňovalo seno a ani žádný materiál a aby perspektivně byly stáje uvolněny. Dále je bezpodmínečně nutná oprava střechy nad stájemi, které JZD užívá v bezplatném nájmu již déle než 14 let, aniž by ji opravovalo.“¹¹⁷

To, že majitel usedlosti dokonce žádal o upuštění od památkové ochrany jeho nemovitosti, se lze dozvědět v další písemnosti. Tímto dopisem žádá ministerstvo kultury JZD Volyně o uvolnění hospodářské budovy usedlosti.¹¹⁸

¹¹⁷ Zápis jednání ze dne 25.června 1970 (Okresní archív Strakonice, karton památky Strakonice, VI.Braun, písemnosti)

¹¹⁸ Dopis z Ministerstva kultury ČSR ze dne 14. Srpna 1970 adresovaný JZD Volyně ve věci Zechovice č.p.6., okr. Strakonice – přestavba památky lid. Architektury (Okresní archív Strakonice, karton památky Strakonice, VI.Braun, písemnosti).

MINISTERSTVO KULTURY

172/90

Cv. 909/70 - sekr. V Praze dne 14. srpna 1970.

Ref.: Lengrová, 531651, kl. 572
 Věc: Zechovice šp. 6, okr. Strakonice - přestavba
 památky lid. architektury.

Jednotné zemědělské družstvo
 D r u ž s t v o

V O L Y N Ě
 okres Strakonice

Delší dobu jednaly památkové orgány o přestavbě domu šp. 6 v Zechovicích, okres Strakonice, jehož vlastník se bránil vyhovět požadavkům památkové péče na vnitřní úpravy objektu. Ministerstvo kultury ČSR nevyhovělo žádosti vlastníka o upuštění od památkové ochrany domu, neboť šp. 6 v Zechovicích je provedl památka lidové architektury. Sama obec Zechovice, jak jistě víte, je příkladem jihočeské vesnice a pro zachovalé hodnoty lidové architektury je uvažováno vyhlásit ji jako jednu z prvních vesnic u nás vesnickou památkovou rezervací.

Hodnoty tohoto celku musí vážit a respektovat nejen vlastníci jednotlivých objektů, ale i organizace v tomto místě působící. Proto i Vaše jednotné zemědělské družstvo jistě podopí mimořádnost kulturního významu nejen komplexu kulturních památek v Zechovicích, ale i stěžejní jejich památky - objektu šp. 6, jehož vlastníkem jsou manželé ~~Černí~~.

Po dlouhých jednáních souhlasí manželé ~~Černí~~ s přestavbou svého domu dle návrhu památkových orgánů tak, aby památka lidové architektury zůstala nedotčena a vlastníkem - členem Vašeho JZD - se zlepšily bytové podmínky, které jsou pro jejich rodinu domá neúnosné. Nyní, kdy Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Českých Budějovicích mělo vypracovat projekt na vybudování dvou místností na půdě nad stájemi, neresili vlastníci na nepochopení a překážky z Vaší strany zamítnutím jejich požadavku část uvedeného půdního prostoru uvolnit.

- 2 -

Ministerstvo kultury ČSR se obrací na Vás se žádostí, abyste nečinili nadále potíže manželům ~~Černým~~ a uvolnili část půdního prostoru pro jejich potřebu. Ministerstvo kultury Vás upozorňuje na znění zákona č. 28/1968 Sb. o kulturních památkách, který v § 8 ukládá vlastníkům, jak mají o památky pečovat a udržovat je a stanovuje, že je třeba je udržovat "podle pokynů výkonného orgánu okresního národního výboru". V tomto případě okresní národní výbor stejně jako ostatní orgány státní památkové péče trvají na úpravách domu, které nyní rodina ~~Černých~~ po dlouhých zdráháních přijala. Ministerstvo kultury proto žádá, aby Vaše JZD, jako socialistická organizace, zkorigovalo svůj dosavadní postoj, který není v souladu s kulturními zájmy našeho státu a brání Vašemu pracovníku - členu družstva, splnit zákonné povinnosti.

Ministerstvo kultury ČSR očekává Vaši odpověď v nejbližší možné době.

v z. František Teper v. r.,
 ředitel odboru kulturně výchovné práce a péče o kulturní památky.

Ze správnosti
Vom Černé

Soudruh
 Vladimír Braun
 okresní konservátor st. památkové péče
 V o l y n ě

Žesílá se ne vědomí.

Dnešní stav:

V současnosti se majitel snaží o další přizpůsobení si stavení svým potřebám, tzn. potřebám novodobého člověka pro každodenní život ve stavení. Ohledně stavebních změn spolupracuje s úřadem památkové péče. Posteskl si, že mu ochrana památky způsobuje velké problémy, např. v užívání nemovitosti. Projevují se většinou nesouladem mezi svými představami a nároky odborníků z Národního památkového ústavu. Tyto požadavky také bývají finančně náročnější. Uvedl mi příklad výměny již nevyhovující střešní krytiny za novou. Majitelovou představou bylo pořízení snadněji finančně dostupné krytiny Bramac,

ale pro zachování původního stavu usedlosti bylo nutné použít dražší pálenou tašku (v rozhovorech s majiteli i ostatních usedlostí se tento problém často opakoval).

Sýpka je zachována v původním stavu, slouží jako sklad, dle slov majitele by mu lépe vyhovovala jako garáž. Dům a obytné prostory jsou také zachovány. Díky vstřícnosti majitele jsem mohla nahlédnout do interiéru. V místnostech jsou zachovány původní klenby. Ve světničce byl však klenutý strop narušen a bylo nutné klenbu stabilně zabezpečit. O tomto narušení existuje zmínka v dokumentaci Národního památkového ústavu v ČB. Majitel vysvětloval vzniklou vadu posouváním zdí, které nemají základy. Pás klenby se tímto uprostřed místnosti začal propadat. „V souladu ochrany památky bylo povoleno postavení podpěrné zdi“¹¹⁹,

Na klenutém stropě se zachovala výzdoba terčovitých motivů provedených ve štuk.

Ve světnici bývala pec, dnes je snížena a bez kamen a plotny.

Bývalá černá kuchyně je zachována. Komory byly nakonec opravdu upraveny na koupelnu, WC a spíž. V místech, kde bývala chodba do stáje, je dnes schodiště, které vede do patra nad stájí. V prostoru bývalé sýpky jsou nyní další obytné místnosti, dle slov majitele čtyři.

¹¹⁹ Z průzkumu a rozhovoru s nynějším majitelem, synem tehdejšího majitele.

Zemědělská usedlost č.p. 7

S usedlostí č.p. 6 sousedí číslo popisné č.p. 7, též pozoruhodný objekt.

Usedlost č.p. 7 má náves otočený jen jeden štít, a to štít obytné části stavení, před kterým je předsunuta zahrádka. Navazující brána je půlkruhově klenutá s dřevěnými vraty a branka pro pěší chybí. Nad vjezdem není žádný štítový nástavec. Průčelí hospodářských objektů, které bývá zpravidla v jedné linii s obytnou částí, je zde uskočeno, protože do parcely této usedlosti zabíhá obytná část usedlosti č.p. 6.

Na fotografii z roku 1988 lze spatřit téměř totožné průčelí se štítem jako na fotografii dnešní.

Přízemní část se dvěma čtyřtabulkovými okny je od štítu oddělena římsou ve výšce vjezdové brány. Štít je dělen menší profilovanou římsou. Jeho horní část má obrys tří obloučků a nese datování 1836. Datování je dělené a mezi ním je umístěn zjednodušený trojúhelníkový motiv božího oka. Ve spodní části štítu se mezi dvěma širokými členěnými pilastry, které nesou zmíněnou menší římsu, nachází malá nika. Po jejích stranách jsou umístěny dva větrací kasulové otvory vedoucí do půdního prostoru. Zajímavé je jejich šikmé postavení. Dle dokumentace Národního památkového ústavu z roku 1988, štít utrpěl opravami. Bohužel se mi nepodařilo pro srovnání získat starší fotografii či jinou obrazovou dokumentaci. V evidenčním listě nemovité kulturní památky je také zaznamenáno: „*Po roku 1850 stavení vyhořelo, od té doby je zachována jeho dispozice... Potřebuje opravu.*“¹²⁰ Při levé straně štítu přesahující střecha naznačuje zachování štítu i přes novodobou úpravu krovu.

¹²⁰ Evidenční list nemovité kulturní památky, Zechovice, č.p.7., 1988 (Národní památkový ústav České Budějovice)

Díky vstřícnosti majitele jsem mohla nahlédnout do dvora a dovnitř obytné části stavení. V bývalé světnici je zachováno zajímavé zaklenutí čtyřmi cihelnými plackami na křížový pas. Prostor mezi světnicí a komorou býval také zaklenut, avšak nynější majitel klenbu strhnul kvůli nedostatku světla a v patře vytvořil další obytné prostory, do kterých se jde po jednoduchém dřevěném schodišti. Na předsíň navazuje bývalá černá kuchyně.

Vchod do domu je opatřen malou verandou. Její datace není známa, ale na fotografii z roku 1988, která zachycuje pohled do dvora, již veranda stojí. Také je na ní viditelná stodola stojící naproti vjezdu. Hospodářské budovy, které bývaly dle majitele i po levé straně dvora, již tehdy neexistovaly. Další fotografie pohledu do dvora ze stejného roku zvětšila hospodářskou část navazující na obytnou, která je již zničena úpravou na obytné prostory. Tehdejší vzhled hospodářské části s dnešním lze porovnat na třetí fotografii, pořízené roku 2008.

K této přízemní zemědělské usedlosti z kamenného zdiva prý patřilo zhruba 10 ha a majitel býval kovozemědělec.

Zemědělská usedlost č.p. 9

Vedle usedlosti č.p. 7 stojí téměř uprostřed hlavního návěsního prostoru usedlost č.p. 8

U této zemědělské usedlosti z kamenného zdiva je na první pohled dominantní průčelí hospodářské části.

Obytná část je ustoupena za předzahrádku, která je ještě oddělená od domu zdí. V přízemní části jsou umístěna tři okna. Křídlový štít je hmotově velmi podobný domu č.p. 7, liší se pouze v detailech. Například na rozdíl od č.p. 8 má v trojobloukovém vrcholu do malého pilastru zasazený motiv srdce (č.p. 7 boží oko) a má jinak členěné pilastry. Obytná část je datována rokem 1842, u datování byl ve štítu vepsán monogram WS. Ve srovnání s fotografií z roku 1988 nedošlo k žádné úpravě. V současnosti by však bylo třeba štít opravit.

Do úzkého pravděpodobně stále dlážděného dvora, který jsem bohužel neměla příležitost vidět, ale uvádím jeho fotografii opět z roku 1988, se vjíždí klenutou branou. Brána má ozdobný štítový nástavec, který je po stranách a na vrcholu ukončen čučky. (tři drobná poprsí). Brána je zasazena do ohradní zdi, v které je po levé straně od vjezdu umístěna branka pro pěší.

Na bránu navazuje vysoké štítové průčelí patrové sýpky, „*v jejíž části byla umístěna obecní šatlava.*“¹²¹

Štít je netypicky oproti spodní části průčelí asymetricky umístěn, protože kryje poměrně velký přesah střechy s podsebitím, pod kterým je dosud zachovaná dvorní pavlač. Pavlačí táhnoucí se podél dvora je umožněn přístup do sýpkové komory v patře. Horní část štítu je trojúhelníková s dvojicí větracích okének, která jsou však falešná, jak je vidět i na fotografii. Trojúhelníkový nástavec totiž převyšuje střechu. Ve střední části štítu jsou dvě dvojice reliéfních sloupků, z nichž vnější jsou spojeny oblým výzdobným profilem, z kterého se tak vytvořila nika, a vnitřní menší sloupky vymezují vnitřní plochu, ve které je umístěné datování 1845. Nad datem je ještě boží oko. Spodní část dělí od štítu římsa. Podobnou vodorovnou římsou je výrazně členěna i spodní část průčelí naznačující patrování objektu. V patře i v přízemí jsou dvojice obdélníkových nik, jakoby naznačující okenní otvory. Tato slepá okna umístěná v patře jsou ve svých horních třetinách proražena a mají úlohu skutečných větracích otvorů.

V evidenčním listu nemovitosti je poznamenáno, že se „...*od r. 1952 dispozice v obytné části zcela pozměnila stavebními úpravami, které byly provedeny v r. 1955. Zachována je jen klenba obytné sednice.*“¹²²

¹²¹ BRŮHA, JIŘÍ (A+U DESIGN, zodpovědný projektant FUČÍK, VLADIMÍR): *Urbanistická studie sídelního útvaru Zechovice (podklad pro program obnovy vesnice*, Pořizovatel OÚ Strakonice, urbanistická spolupráce Monika Leštinová, č.zak. 58/93, České Budějovice, srpen 1993

¹²² *Evidenční list nemovité kulturní památky, Zechovice, č.p.8., 1988* (Národní památkový ústav České Budějovice)

Další podrobnosti, např. o obytné části se mi z krátkého rozhovoru s majitelkou nepodařilo zjistit, údajně „je vše jak bylo.“¹²³ Majitelka se ovšem domnívá, že autorem této nemovitosti je Jakub Bursa.

Zajímavé srovnání řešení fasád č.p. 7 a č.p. 8 poskytuje náčrtek obsažený v urbanistické studii sídelního útvaru Zechovice. Studie se zabývala návrhem barevnosti fasád obou objektů. Průčelí č.p. 8 je tónované žlutou v kombinaci s cihlovou červení. Tutéž barevnost omítky uvádí i dokumentace z roku 1988 obytných částí zmíněných usedlostí.

Na nákrese jsou dobře pozorovatelné drobné detaily, kterými se od sebe štíty odlišují.

124

¹²³ z rozhovoru s majitelkou

Podrobnosti k barevnému řešení v průvodní zprávě uvádějí pro sokl tmavě okrovou barvu, pro hlavní výplňové plochy průčelí světle okrový odstín, pro vodorovné a některé svislé římsy tmavě okrový odstín. Pilastry, lemování štítů a brány vjezdu jsou navrhovány v bílém odstínu a výplně nik ve štítech v sytě žluté.

V současnosti by bylo třeba fasády průčelí jak obytné části, tak sýpky opravit.

Zemědělská usedlost č.p. 9

Vpravo od vysoké úzké sýpky č.p. 8 stojí ve značném kontrastu velmi široké novorenesanční¹²⁵ průčelí obytné části č.p. 9.

Usedlost stojí v nejširším místě návěsní prostory a spolu se zmíněnou sýpkou a kapličkou svým vzhledem a seskupením velmi poutají pozornost.

Dům patří do mladší generace zechovických staveb, datování na fasádě uvádí rok vzniku 1866. Rozložitý křídlový štít obytné části je poněkud náročněji členěn pomocí říms a pilastrů. Horizontálně je členěn na čtyři díly, z nichž jeden je půlkruhový vrchol s motivem božího oka. Vertikálně je členěn šesti pilastry, z nich dva nejbližší k prostředku jsou

¹²⁴ Kolorovaná kresba mi byla poskytnuta pracovníky MÚ ve Volyni (z *Urbanistické studie sídelního útvaru Zechovice, bohužel neznám jméno autora*).

¹²⁵ VODĚRA, SVATOPLUK a ŠKABRADA, JIŘÍ: *Jihočeská lidová architektura*. První vydání, České Budějovice, Jihočeské nakladatelství, 1986

protáhnuty až k soklu průčelí. Ve středním poli štítu, pod božím okem, je umístěna velká mělká nika s půlkruhovým zakončením, v níž je plastický reliéf klečícího sv. Antonína Paduánského, pod nímž je umístěn nápis:

SVAT. ANTONIN PAD.

Po stranách niky jsou umístěny větrací otvory ve tvaru čtverce. Ve spodní části nad římsou, oddělující štít od přízemní části, je ve středu obdélníková nika s datováním: „LETA PANE 1866.“ Na každé straně od ní jsou 2 podobné obdélníkové niky. (Pešta¹²⁶ uvádí, že nikoliv tak kvalitní, ale analogicky členěné jsou také štíty č.p. 4 Černětice, č.p. 11 Přechovice, č.p. 33 - mlýn v Nišovicích). V přízemní části průčelí jsou umístěna tři šestidílná okna.

Na obytnou část navazuje po pravé straně vysoká ohradní zeď s brankou pro pěší a zaklenutým vjezdem se štítovým nástavcem. Nástavec je členěn obdobně jako štít obytné části, ale v menším měřítku. Čtyři pilastry, které jej svisle člení, jsou zakončeny čučky.

Průčelí hospodářské budovy je uskočeno dozadu, protože je mu představena návesní kaplička.

Budova si prošla několika úpravami, z nichž některé byly opravdu podivuhodné.

Obytnou část budovy měla k dispozici Jednota Volyně, která vybourala okna a vytvořila z nich dvě výlohy prodejny se smíšeným zbožím, dále přistavěla k průčelí rampu se zábradlím. A interiéry obytné části byly též upraveny pro prostory samoobsluhy Jednota. Tento nešetrný zásah značně znehodnotil památkovou hodnotu usedlosti a také poničil celou kompozici památkové fronty v návesním prostoru. Přiložená fotografie pocházející ze dne 31. 8. 1962 zachycuje tento otřesný stav a zároveň je na ní znatelné značné chátrání a opadávání omítky jak u štítu domu, tak u štítového nástavce.

Z průběhu opravy štítu se zachovala fotografie dokumentující navrácení průčelí do původního stavu.

Při úpravách byla odstraněna rampa a dva velké otvory pro výlohy, které nahradily tři okenní otvory dle původního stavu. Do otvorů byla vsazena šestitabulková okna schválená odborníky z oblasti památkové ochrany. Rehabilitace znehodnoceného průčelí se zdařila tak, že předchozí nevhodná úprava není vůbec znatelná. Staronový stav průčelí dokládá obrazová dokumentace z roku 1988.

Fotografie dokumentující stav budovy po opravě v roce 1972

O následujících úpravách provedených na usedlosti mi poskytl informace velmi ochotný majitel osobně. (Je mimo jiné vlastníkem i č.p. 24., které stojí na protější straně cesty.)

Opravený štít prý začal brzy opadávat a muselo tedy dojít k další opravě. Pracovníci památkové péče doporučili omítku natřít vápnem. Pravděpodobně z důvodů, že vápenný nátěr se musí často obnovovat, vyjádřil majitel k doporučení nesouhlas. Jím navrhovaná nátěrová

barva byla zamítnuta a nakonec došlo ke kompromisu a štít byl natřen vyhovující barvou chemického složení. Tato oprava prý proběhla před pěti lety a dnes se nátěr bohužel loupe a opět opadává. Patrně z důvodu vápenného podkladu pod novým nátěrem. Majitel si zároveň posteskl nad komplikovaným postupem, který opravě předcházela a který je důsledkem památkové ochrany jeho nemovitosti. „*Sice je dobrý, že na to člověk může dostat grant, jenže to dostanete štos papírů, musíte dělat výběrový řízení. Já myslel, že vezmu chlapy ze vsi jako melouch a uděláme to. No, to je spoustu starostí.*“¹²⁷

Dále se vyjadřoval k oknům, která byla nově vsazena při zmíněné rehabilitaci objektu. S okny nastaly problémy, protože jednotlivé tabulky začaly z neznámých důvodů z ničeho nic praskat. „*najednou lup a praskla tabulka...*“¹²⁸ Majitel byl tedy nucen okna vyměnit. Podle jeho sdělení hovořil o zamýšlené výměně s pracovníky památkové péče. Dotazoval se jich na použití eurooken, což bylo rezolutně zamítnuto, prý z důvodu větší šířky eurooken, než byla původní, která byla zapuštěná přesně v úrovni zdiva. Majitel tedy navrhoval použití eurooken, s tím, že je více zapustí do zdiva. Tato možnost prý v rozhovoru byla potvrzena jako reálná. Majitel tedy předem počítal se schválením zhotovení. „*Pak se blížil termín na psaní žádosti o dotaci, tak jsem to poslal a zatím jsem si je nechal ve Vimperku udělat a přišla mi odpověď, že eurookna v žádném případě nelze použít. Na okna se přijela podívat celá komise z Národního památkového ústavu z Českých Budějovic a řekli mi, ať to vybourám.*“¹²⁹

Z rozhovoru jsem dále vyrozuměla, že nakonec došlo k dohodě obou stran, a to takové, že eurookna mohou zůstat, ale majitel je musí natřít krémovou barvou. Dle slov majitele jsou moc tmavá a nehodí se do průčelí.

Paní Thimová, z Národního památkového ústavu v Českých Budějovicích, který se zabýval ochranou zechovického souboru, se v rozhovoru k úpravám objektu vyjádřila „*Tak tady byly rovnou tři změny: prodejna, okna šestitabulková, a teď to pán úplně zničil*“¹³⁰

Objekt č.p. 9 nejvíce vykazuje podobnost rozložením hmot ve štítu a ozdobnými prvky v něm užitými se štíty vytvořenými Jakubem Bursou. V evidenčním listě nemovité kulturní památky, který mi poskytl Národní památkový ústav v Českých Budějovicích jsou zajímavé poznámky týkající se autorství:

¹²⁸, ¹²⁸, ¹²⁸ z rozhovoru s majitelem památkově chráněného objektu č.p. 9

¹³⁰ z rozhovoru s paní Thimovou, z Národního památkového ústavu v Českých Budějovicích, která se zabývala ochranou zechovického souboru

Architektura (z. roč. 1866) spadá do okruhu působnosti známého mistra Jakuba Bursy z Vlachova Březí (arch. v čes. nár. děd. 829)¹³¹

Další zmínka je také zajímavá v souvislosti s informací, kterou mi poskytl majitel objektu: „*Bohatě členěné průčelí jeví na první pohled jiný slohový ráz a připomíná již typ staveb blatských.*“¹³²

Majitel mi v rozhovoru o autorství stavby sdělil, že historik umění, na jehož jméno si bohužel nevzpomíná, mluvil v souvislosti se štítem o jménu Paták. Zednický rod Patáků působil v právě zmíněné blatské oblasti.

Bývalá kovárna č.p. 40

V severní frontě mezi prvním a dalším zmíněným návesním prostorem se nachází ještě několik památkově chráněných částí dalších usedlostí. Po pravé straně od kapličky je první v řadě těchto objektů stavení č.p. 40.

¹³¹ Evidenční list nemovité kulturní památky, Zechovice, č.p. 9., 1988 (Národní památkový ústav České Budějovice)

¹³² Evidenční list nemovité kulturní památky, Zechovice, č.p. 9., 1988 (Národní památkový ústav České Budějovice)

Fotografie bývalé kovárny, bohužel není známo z jakého roku.

Objekt č.p. 40 je dnes zcela novodobě upraven a na první pohled není památková ochrana zjevná. Patrně také proto, že se oproti většině usedlostí v Zechovicích netýká štítu. Toto jednopatrové stavení bývala kovárna, která měla dílnu umístěnou přímo v přízemí a v patře se nacházely obytné místnosti. Nyní je i přízemní část obytná. Kovárna není v provozu již od počátku druhé světové války. Ale dodnes je zde zachována část starého zařízení s původním měchem a ohništěm. Dílna byla umístěna vedle průjezdu.

Takto objekt vypadal v roce 1988.

Zemědělská usedlost č.p. 11

Další zemědělskou usedlostí, která je památkově chráněna, je stavba z kamenného zdiva č.p. 11, která se nachází také v severní frontě, vedle bývalé kovárny směrem na východ.

Obytná část usedlosti je obrácena k cestě bokem, je tedy do vsi orientována okapovou částí. V přízemní části průčelí, které je tedy otočené směrem na západ, je jedno okno. Ve štítu je v současnosti už jen střední část, což je zbytek náročnější kompozice, která byla později ochuzena přestavbou střechy. (Podobně zbyla jen střední část u již uvedené sýpky č.p. 6 a také u č.p. 33.)

Štít člení dva pilastry zakončené palmetovými hlavicemi. Mezi nimi jsou pak ve čtvercové nice umístěny dva reliéfní sloupky. Nad nikou je datování rokem 1844. Štít v současnosti není moc v dobrém stavu, ale majitelka mi sdělila, že jej v létě 2008 plánuje opravit.

Nad klenutou branou do dvora býval kdysi štítový nástavec, jež byl již v roce 1988 zbořen.¹³³ V hospodářských částech jsou nové obytné prostory.

¹³³ Evidenční list nemovité kulturní památky, Zechovice, č.p.11., 1988 (Národní památkový ústav České Budějovice)

Dle údajů zapsaných v evidenčním listě nemovité kulturní památky je zachováno v krovu obytné části „věšadlo“ a nad hospodářskou částí má být původní “beran.“

Ve srovnání se stavem z roku 1988 se zdá být jak štít, tak i pohled do dvora beze změn.

Zemědělské usedlosti č.p. 12 a 13

Usedlosti č.p. 12. a č.p. 13, spojené ohradní zdí se nacházejí v ohybu ulice, již v druhé části návesního prostoru, a stojí proti další východní frontě památkově chráněných usedlostí.

Velmi drobná zemědělská usedlost č.p. 13 je orientovaná do vsi prostým průčelím obytné části a klenutou branou bez štítového nástavce. Před obytnou částí je předsazena charakteristická zahrádka. V čistém průčelí domu je v přízemní části jedno čtyřdílné menší okno.

V současnosti je nad vjezdem do dvora zděná klenutá brána. Porovná-li se však s fotografií zachycující pohled na bránu v osmdesátých letech, je viditelné, že tehdy uzavírala vjezd pouze dřevěná vrata.

V evidenčním listu nemovitosti kulturní památky popis bohužel neodpovídá listu z přiložené obrazové dokumentace. Díky vstřícnosti majitele jsem měla možnost nahlédnout do interiéru obytných prostor, ve kterých je světnice, komora a v původním stavu zachovaná velmi drobná černá kuchyně. Dle slov majitele „*tu jsem jenom nabítil. Tady to bylo všude černý.*“¹³⁴ Ve stropě komory je umístěn původní trám, přenesený ze světnice. Majitel upozornil na letopočet vrytý do trámu. Bohužel mi není znám rok vzniku této usedlosti, ale na trámu je zapsán rok 1787.

Malý dvorek usedlosti a hospodářská část je lépe viditelná ze dvora vedlejšího stavení, neboť zde chybí ohradní zeď, která by je dělila.

¹³⁴ Z rozhovoru s majitelem

Zděné stavení č.p. 12 je podélně orientované k cestě od Volyně, respektive okapovou stranou směrem do návesního prostoru. Usedlost je trojprostorového typu, zděná se sedlovou střechou a bíle natřenou omítkou.

Vnitřní dispozice hmot je zachována. Dvůr je uzavřený. Vpředu jej uzavírá nad vjezdem půlkruhově sklenutá brána s jednoduchým trojúhelným štítovým nástavcem, v jehož středu je terčovitý motiv. Brána je podle slov majitele novodobě upravená. Štít obytné části je velmi prostý, trojúhelný, s dvěma okénky profilovaného tvaru. V ose domu se připojuje zděná stáj, na níž v úhlu navazuje chlév.

Vzadu uzavírá dvůr krásný patrový špýchárek s představenými dřevěnými schody do patra, kde ústí na pavláčku. Celý špýchárek je v původním stavu. Dřevěné schody a zábradlí pavlače majitel opravoval v souladu s požadavkem zachování původního vzhledu. V prvním patře špýcháčku jsou umístěna dvě malá podélná okénka, z každé strany vchodu jedno. V přízemí, které slouží jako sklep jsou klenuté stropy a po stranách vchodu jsou také dvě okénka, ale sklenutá. Průčelí špýcháčku orientované do sadu je velmi střídmé a bez ozdob, jen ve vrcholu štítu je motiv kříže a pod ním ve štuku provedený letopočet 1886.

Na špýchárek navazuje novodobá stodola.

Majitel stavení byl velmi ochotný, poskytl mi i velmi staré písemnosti týkající se usedlosti, ale bohužel některé byly pro práci bezvýznamné a některé jsme nedokázali přečíst.

Srovnáním stavu kulturní památky z roku 1988, zachyceném v obrazové příloze doplňkového listu, s dnešním stavem k žádné úpravě nedošlo.

V druhém významném návesním prostoru na východní straně (přes cestu od č.p. 12) se nachází fronta usedlostí č.p. 14, 15, 16, 17. Svatopluk Voděra¹³⁵ shledává soubor průčelí čísel popisných 15 až 17 za nejpůsobivější část Zechovic.

Zemědělská usedlost č.p. 14

Č.p. 14 vzniklé v polovině 19.století již bohužel nelze do souboru zcela zařadit, protože průčelí domu bylo zničeno modernizací. Za brizolitovou omítku získal majitel od Národního památkového ústavu pokutu, a proto na památkovou ochranu poněkud zanevřel a o své nemovitosti není ochoten příliš komunikovat.

Původní stav průčelí neznám, nepodařilo se mi nikde získat popis ani obrazovou dokumentaci. Na fotografiích z roku 1988 přiložených v evidenčním listě nemovité kulturní památky je objekt zachycen již ve znehodnoceném stavu. V popisu objektu v této listině je

¹³⁵ VODĚRA, SVATOPLUK a ŠKABRADA, JIŘÍ: *Jihočeská lidová architektura*. První vydání, České Budějovice, Jihočeské nakladatelství, 1986

poznámenána ještě cenná, tehdy stále dochovaná, pavlač u hospodářské části. Stáje měly zaklenutý strop plackami do pasů. Současný stav zmíněné hospodářské části bohužel neznám.

Dochoval se však krásný křídlový štítový nástavec nad půlkruhově klenutou bránou. Jeho trojobloukový vrchol je oddělen menší římsou a spodní část je výrazně vykrojena. Dekorován je velmi jemným krajkovým lemováním. Oproti stavu, který dokumentuje fotografie z osmdesátých let, je v současnosti uspokojivě udržen.

Skladba tří následujících objektů je poněkud netypická, a proto jsou takřka unikátními kusy. Díky nedostatku prostoru, na kterém byly postaveny, získaly velmi zajímavý charakter.

Zemědělská usedlost č.p. 15

U usedlosti č.p. 15 se atypické rozložení hmot jednotlivých částí objektu projevuje v upozadění velmi širokého zdobeného štítu průčelí obytné části stavení, které je sice obráceno do ulice, ale zasahuje do něj hmota patrové zděné sýpky. Na sýpku navazuje vjezd, jehož štítový nástavec je datován r. 1872.

Před průčelí obytné části je předsazena zahrádka vyplňující volný prostor mezi cestou domem a sýpkou. V přízemní části jsou umístěna tři čtyřtabulková okna. Rozložitý křídlový štít domu s bohatším obrysem je datovaný rokem 1853. V evidenčním listě nemovité kulturní památky je zmíněn letopočet opravy 1872. Fasáda štítu je v současnosti bíle natřena a uplatňuje se na ní nový motiv mřížoviny v rámování, který je v zechovickém souboru památek použit pouze zde. Tento dekor je zároveň skloubený s obvyklým motivem pilastrů. Střední část a vrchol trojobloukového obrysu jsou lemovány pásem s obloučky. Celkově působí velmi jemným a klidným dojmem.

Obytná část je rozšířena i do podkrovních prostor, jež jsou osvětleny střešními okny. Okenní otvory v přízemí byly zvětšeny dle slov matky majitelky „*již roku v 1945,*“ dále také proběhla úprava kuchyně.

Sýpka, orientovaná podélně k silnici, bývala zpřístupněná dřevěnými schody a pavlačí, dnes je však novodobě upravená. Pavlač a schodiště majitel změnil, nyní má např.místo původních rovných latěk v zábradlí ozdobně vykrajovaná prkénka.

Štítový nástavec nad klenutou dosti vysokou bránou nese obdobné motivy jako štít u č.p. 16. Je datovaný rokem 1872 a ve vrcholu má umístěn emblém božího oka.

K usedlosti patřilo údajně zhruba 15 ha zemědělské půdy.¹³⁶

Dle poznámky uvedené v evidenčním listě nemovitosti kulturní památky tuto zemědělskou usedlost z kamenného zdiva postavil František Křišťan z Volyně.

Zemědělská usedlost č.p. 16

Hned vedle brány usedlosti č.p. 15 navazuje hospodářská část usedlosti č.p. 16.

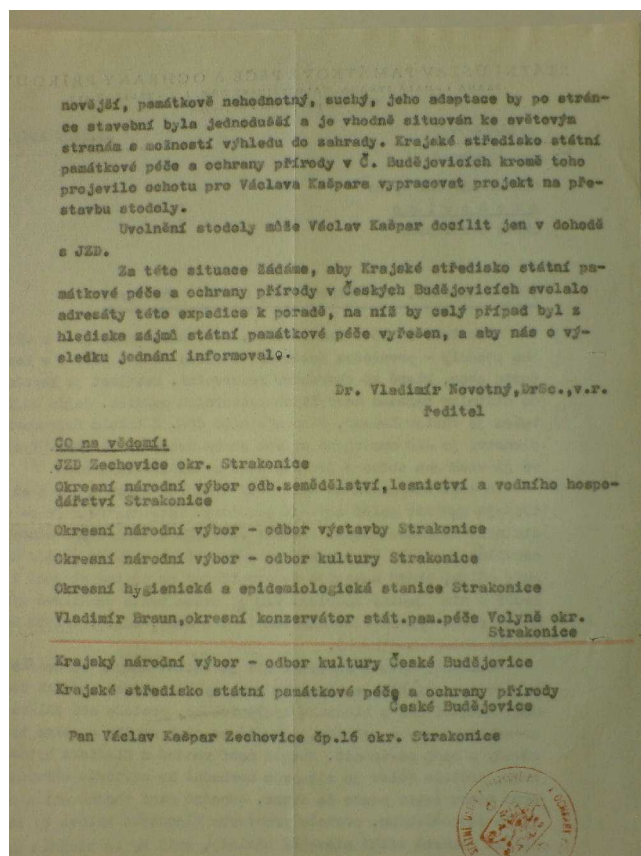
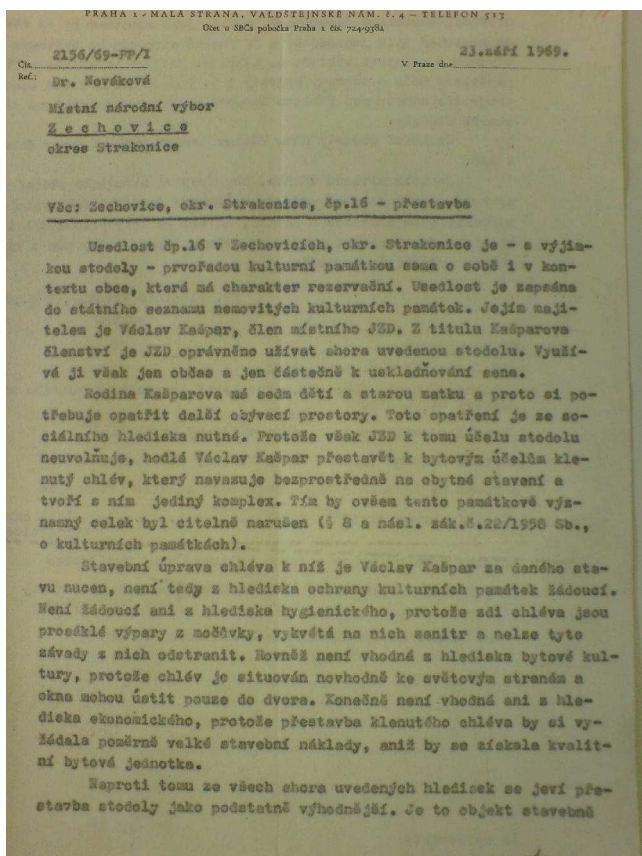
Tato sýpka má prosté průčelí s holým trojúhelným štítem datovaným rokem 1853, ve kterém jsou umístěna dvě malá obdélníková okénka. Usedlost stojí na klínovitě se rozšiřující parcele. Právě z nedostatku místa je obytná část stavení ustoupena až za úzké průčelí sýpky. Nad úzkou, segmentově klenutou branou je štítový nástavec zvlněného obrysu (obdobný jako u č.p. 15) Dnes je brána se štítovým nástavcem téměř úplně zbavena omítky. Oprava je více než nutná.

V minulosti hrozila přestavba památkově chráněné hospodářské části, kterou měl majitel v úmyslu změnit na obytnou, z důvodu početné rodiny a nedostatku místa. Jak dokládá dopis adresovaný místnímu národnímu výboru Zechovice, došlo k zamezení těchto plánů z důvodu znehodnocení kulturní památky, ale mimo jiné i z důvodů hygienických. Bylo navrženo schůdnější řešení v upravení novodobé stodoly, která uzavírala dvůr pro obytné prostory. Počítalo se i s finančním příspěvkem (dotace), o které se zmiňuje v dopise adresovaném majiteli dne 3. 3. 1970 pracovník střediska a odboru kultury. *„Sdělujeme, že doporučujeme ve smyslu předchozích jednání střediska a odboru kultury ONV ve Strakoncích školské a kulturní komisi JčKNV povolení příspěvku v částce 25 000,- na adaptaci Vaší stodoly pro bytové účely. ...“*¹³⁷

¹³⁶ Z rozhovoru s matkou majitelky

¹³⁷ Dopis adresovaný majiteli dne 3.3.1970 od Střediska a odboru kultury.

Ze současného stavu je patrné, že obytné místnosti v budově stodoly nikdy nevznikly. Dne 21.2. 2008 však byly zkolaudovány nové obytné místnosti v podkrovní části domu. Ve střeše byly vybudovány tři vikýře. (Pan Luhan, pracovník Národního památkového ústavu v Českých Budějovicích, jenž v té době čerstvě převzal na starost region, do kterého spadají právě i Zechovice, v souvislosti s kolaudací vyjádřil názor o zbytečně velké mohutnosti těchto vikýřů.)

Hospodářská část, sýpka a brána v současné době nejsou omítnuty. Avšak na fotografii z osmdesátých let jsou jak hospodářská budova, tak brána omítnuty a bíle natřeny.

V evidenčním listě nemovitě .kulturní památky. je také poznámka o mohutném kaštanu stojícím před vjezdem, který tak byl malebně zasazen do celého okolí. Dnes tam již kaštan nestojí. V písemnostech Vladimíra Brauna jsem našla poznámku o tom, že tehdejší majitel měl v úmyslu strom porazit. Vladimír Braun se však domníval, že by taková věc měla být posouzena Národním ústavem památkové péče, neboť má chránit nejen kulturní, ale i přírodní dědictví.

6.4. BURSŮV RUKOPIS V ZECHOVICÍCH

Možné autorství Jakuba Bursy u některých usedlostí v Zechovicích, které jsem již v předešlém textu přededslala, je uvažováno spíše v náznacích a domněnkách. V literatuře, rozhovorech a archivních materiálech jsem vyhledala k Bursově autorství následující informace.

Průvodce od P.Kubašty a J. Kožkové: („Vlachobřezsko, Selské baroko Jakuba Bursy“), který lze zakoupit v informačním centru vlachobřezského městského úřadu, mi poskytl místní starosta. Autoři zde sem zařazují celou obci Zechovice - konkrétně píší o staveních č.p. 11, č.p. 33, č.p. 9, č.p. 14, č.p. 16, č.p. 17, č.p. 24, č.p. 26 a kapličky. Dále ještě pod jménem Bursy uvádějí Nahořany, Černětice, kapličku na mostě v Malenicích a usedlost v Račí. Zdá se, že autoři měli na mysli spíše památky místní lidové architektury obecně, než jen památky postavené J. Bursou. Pokud je to jak předpokládám, tak takto postavený text je velmi zavádějící a pro čtenáře matoucí.

Další literatura vydaná Obecním úřadem ve Vlachově Březí r. 2004 („Zedník G.Bursa“) věnovaná osobnosti a dílu Jakuba Bursy obsahuje také fotografii ze zechovického souboru, a to konkrétně z čísla popisného 9.

Oproti tomu se, např. Jiří Škabrada vyjadřuje k Bursově domnělé práci v Zechovicích (a v jiných obcích na Volyňsku), velmi opatrně. V knize Jihočeská lidová architektura píše: *" ... K nejzajímavějším dílům vesnického klasicismu na Volyňsku patří skupina klidnějších, výrazně renesančně laděných štítů, které by časově mohly spadat ještě do pozdního tvůrčího období Jakuba Bursy, ale spíše asi budou dílem jiného zedníka (nebo jiných zedníků). Patří sem především štít obytné části budovy mlýna č.p.33 v Nišovicích (okr.Strakonice) Jednodušší a poněkud odlišný, blízký již zmiňovaným štítům v Nišovicích č.p.1, č.p. 17 a Černeticích č.p. 24, které jsou bezpochyby dílem téže ruky, je v nišovickém mlýně štít na stodole, kde ... Skladbou i tvaroslovím těsně blízkým je štít domu č.p. 9 v Zechovicích (okr.Strakonice) u Volyně, kde je podobně komponovaný i štítový nástavec nad vjezdem. ..."*¹³⁸

¹³⁸ VODĚRA, SVATOPLUK a ŠKABRADA, JIŘÍ: *Jihočeská lidová architektura*. První vydání, České Budějovice, Jihočeské nakladatelství, 1986, str. 185-186

Také je zajímavé vyjádření Václava Mencla v knize Lidová architektura v Československu. Mencl na souboru v Zechovicích nalézá stopy jednoho zednického mistra, které jsou rozesety také do blízkých vsí na Volyňsku. Z rukou jednoho mistra vidí následující stavby:

"...špýchar č.p.8 v Zechovicích z r. 1848 se stavením z r.1862¹³⁹, dům č.p.6 také ze Zechovic. S č.p.24 v Černěticích a s č.p.29 v Němětích z r. 1876, soudě podle týchž kanelovaných pilastrů a sloupků vložených dovnitř vpadlin a slepých arkád. Nebo č.p.2 v Litochovicích s č.p.44 v Neuslužicích podle horaždovického tvaru štítového vrcholu.

Protože na špýcharu č.p. 8 ze Zechovic jsou stejné voluty proměněné v soustředné kruhy jako na známé hospodě č.p.4 v Miloňovicích z r. 1843, patřily patrně i Miloňovice do tohoto autorského kruhu. ...

Je tedy patrné, že zedník Jakub Bursa, který se v těch dobách r. 1842 ujímal práce v kraji sousedním, na panství Vlachova Březí, měl na Volyňsku a Strakonicku již předchůdce, na jehož tvary a výřečnost mohl navázat; není vyloučeno, že tímto předchůdcem mohl být sám jeho otec. ¹⁴⁰

Z rozhovorů provedených s majiteli usedlostí v Zechovicích většinou nikdo netušil, kdo je autorem jejich nemovitosti. Jedinými výjimkami byla majitelka domu č.p. 8 a majitel č.p. 9.

Majitelka č.p. 8 na mou otázku, zda neví, kdo je autorem, reagovala slovy: "No přece Bursa, to nevíte?" Ale proč se tak domnívá, jsem se již nedozvěděla.

Ochotný majitel domu č.p.9 hovořil o tom, že díky nepatrným odlišnostem na výzdobě fasády se pochybuje o autorství J.Bursy. A také uváděl jméno zedníka Patáka, o kterém se mu prý zmiňoval neznámý historik umění, coby (o) možném autorovi.

Avšak v evidenčním listě nemovité kulturní památky této usedlosti je v kolonce autor uvedeno: " Architektura (z r. 1866) spadá do okruhu působnosti známého mistra Jakuba Bursy z Vlachova Březí (arch.v čes. Nár. děd. 829)"¹⁴¹ Nevím, zda větu "spadá do okruhu působnosti" lze považovat za důkaz autorství J. Bursy u této usedlosti. Spíše považuji toto sdělení za další z náznaků možnosti, že by stavba mohla být jeho dílem.

Stavbu č.p 9. zmiňují v souvislosti s Bursou všechny zmíněné zdroje.

¹³⁹ patrně je tím myšleno vedlejší stavení č.p.9 pocházející z tohoto roku.

¹⁴⁰ MENCL, VÁCLAV: *Lidová architektura v Československu*. První vydání, Praha, Academia, 1980, str.543-544

¹⁴¹ Evidenční list nemovité kulturní památky, Zechovice, č.p.9., 1988 (Národní památkový ústav České Budějovice)

142

Jistá podobnost ve štítu s Bursovými stavbami je očividná (členění pilastry, na nichž jsou čabraky, půlkruhový tympanon ve vrcholu, dekor z písma, atd.), avšak v detailech se značně liší. Například Bursovy v křídlových štítech oblíbené voluty, často dosti nepravidelné, zde chybí nebo jsou snad jen nahrazeny plnými kolečky v postranních obloucích střední části štítu. Nám poslední známá Bursova stavba je datována rokem 1862. Usedlost č.p. 9 pochází z roku 1862. Bohužel nelze odhadovat jakou cestou se mohl Bursův styl tvorby dále ubírat, připustilo-li by se, že byl v letech, kdy o něm nic nevíme, stále činný. I když prof. Brož jistý směr naznačoval: *"V této osobitosti teprve stáří ho umírňuje, v jeho výtvorech z let 50. a 60. objevuje se již klid, umírněnost a také i zkušenost. Píseň jeho, ornament a plošná výzdoba v maltě prováděná, již ho předchází, a on obrací všechnu pozornost více na celkovou formu. Chce docílití dojmu krásy více jen rozvrhem celku a úměrností jednotlivých částí k němu."*¹⁴³

K tomuto stavení jsou přirovnávány další usedlosti z blízkých vesnic v okolí. A jak Mencl, tak Škabrada se domnívali, že jsou z rukou jednoho zednického mistra. Pro lepší orientaci přikládám fotografii mlýna č.p.33 v Nišovicích.

144

¹⁴² autorská fotografie

¹⁴³ BROŽ, JOSEF: Zedník umělec, tvůrce svérázu jihočeské vesnice. Národopisný Věstník Československý, ročník XXIV., číslo 1. – 2., rok 1931

¹⁴⁴ ZDRAŽIL, TOMÁŠ, *Vlachobřezské selské baroko Jakuba Bursy* Mapová část z podkladů Klubu českých turistů, Trasa, spol. s.r.o., v prosinci 2006)

Ať už jsou posuzovány detaily (např. boží oko v tympanonu, členění a obrys štítu, ...), či celkový výraz a dispozice štítu, je viditelné, že stejný autor jako u č.p. 9 v Zechovicích, se na této stavbě opravdu nezapře. Tato obytná část mlýna má dataci rokem 1856 a stodola rokem 1852. Tedy v době kdy ještě Bursa veřejně tvořil. Časově nejbližší vzniku štítu obytné části je vznik č.p. 4 v Lipovicích, v roce 1855, a i když výzdoba jeho průčelí je již velmi prostá a stojící na podobných prvcích, přesto se zdá být výrazově velmi odlišná. Z nám známých staveb vytvořených Jakubem Bursou není žádná podobného rázu. Proto se domnívám, že usedlost č.p. 9 v Zechovicích je velmi nepravděpodobně z Bursových rukou.

Jestliže tyto obě stavby zahrnují jak Mencl, tak Škabrada do řady dalších, které vykazují společného autora, pravděpodobně jím opravdu nemohl být Bursa.

Mencl zařazuje do těchto stavení i hospodu v Miloňovicích a vyslovuje tak domněnku, že by autorem mohl být pravděpodobně jakýsi předchůdce, kterého pak Bursa následoval. Dokonce uvažuje o otci, Janu Bursovi. Tomuto tvrzení si dovoluji oponovat, neboť jak již jsem se v kapitole 6 zmínila, Bursův otec zemřel v roce 1833 a Miloňovická hospoda je datována o deset let později. Jakub Bursa se stal tovaryšem v roce 1831 a první jeho známé stavby začínají rokem 1842 (a rokem 1862 končí). Proč by tedy měl stavby, např. z let 1848, 1876, uvedené v citaci, vytvářet Bursův předchůdce?

Přikláním se k domněnce, že řada zmíněných staveb patří patrně do díla současníka (či současníků) Jakuba Bursy. Nepřímým podkladem jsou proto i prostudované dokumenty ze Státního okresního archívu ve Strakonici¹⁴⁵, ve kterých jsem nenalezla žádnou zmínku o Jakobovi Bursovi v Zechovicích. Ale naopak jsem našla množství domovských listů, na kterých se jen v Zechovicích mnohokrát opakovala živnost "zedník" (Např. zedník Pavlík, Pacák, Taryně, ...). Dalším zdrojem jsou také dokumenty z Národního památkového úřadu v Českých Budějovicích¹⁴⁶, ve kterých byli uvedeni i autoři některých usedlostí, např. Josef Majer, rodák ze Zechovic, nebo František Křišťan ze Zechovic nebo jinde uvedený¹⁴⁷, a oproti ostatním vypsáním známější, Matyáš Turek z Bušanovic.

¹⁴⁵ Karton: Dokumentace a úřední záznamy obce Zechovice (domovské listy, účetní uzávěrky, evidence majetku, evidence obyvatel, ...) (Okresní archív Strakonice)

Karton: Dokumentace a úřední záznamy obce Volyně (Okresní archív Strakonice)

Karton: Řemesla na Volyňsku. (Okresní archív Strakonice)

¹⁴⁶ Evidenční listy nemovitých kulturních památek, Zechovice., 1988 (Národní památkový ústav České Budějovice)

¹⁴⁷ SHINKO, JAN: *Zechovické štíty*, Listy Strakonicka, 12.8. 1995

Opomenout nelze ani fakt, že na jedné stavbě např. pod vedením mistra Bursy, často pracovalo i 30 zedníků, mezi nimiž byli i tovaryši, kteří se později stali také mistry.

Z těchto informací vyplývá, že o zednické řemeslníky na vsích (nejen) na Volyňsku v době kolem poloviny 19. století opravdu nebyla nouze a že autorem uvedených staveb mohl být Bursův spolupracovník, který jeho práce dobře znal.

Na základě výše uvedeného se domnívám, že autorem zmíněných staveb byl Bursův současník, který z jeho práce vycházel nebo se jí inspiroval.

6.5 SHRNU TÍ

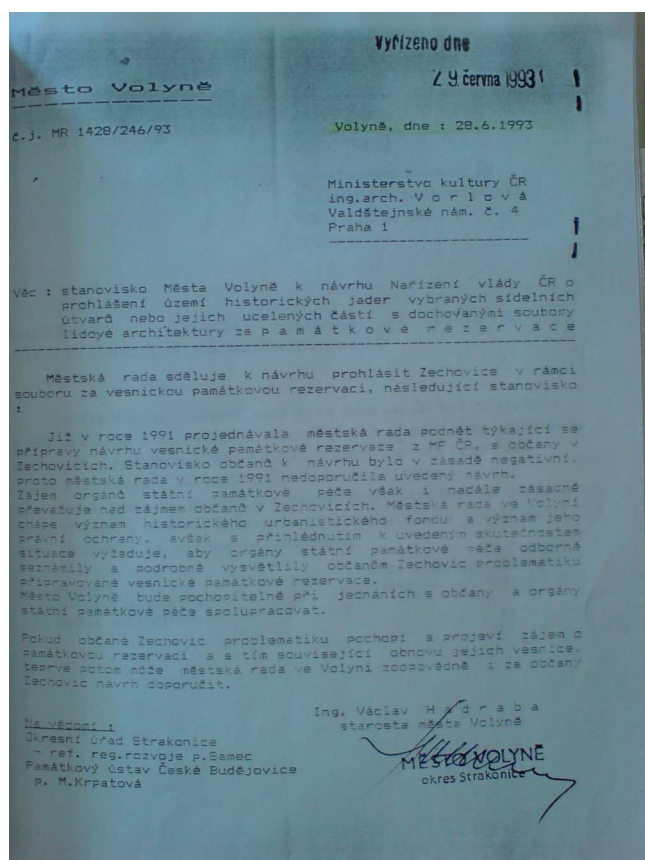
Závěrem této části, věnované památkovému souboru obce Zechovice, se dotkneme některých jevů, které mají vliv na památkovou ochranu objektů v této obci.

Z rozhovorů s majiteli jednotlivých památek Zechovic, byla citelná jistá nedůvěra k institutu památkové péče. Ta se také projevila již v nedávné minulosti, kdy byly Zechovice navrženy na vesnickou památkovou rezervaci (jako jsou např. blízké Nahořany).

Památková rezervace je:

„1/ Území, jehož charakter a prostředí určuje soubor nemovitých kulturních památek, popřípadě archeologických nálezů, může vláda České republiky nařízením prohlásit jako celek za památkovou rezervaci a stanovit podmínky pro zabezpečení její ochrany. Tyto podmínky se mohou v potřebném rozsahu vztahovat i na nemovitosti na území památkové rezervace, které nejsou kulturními památkami.

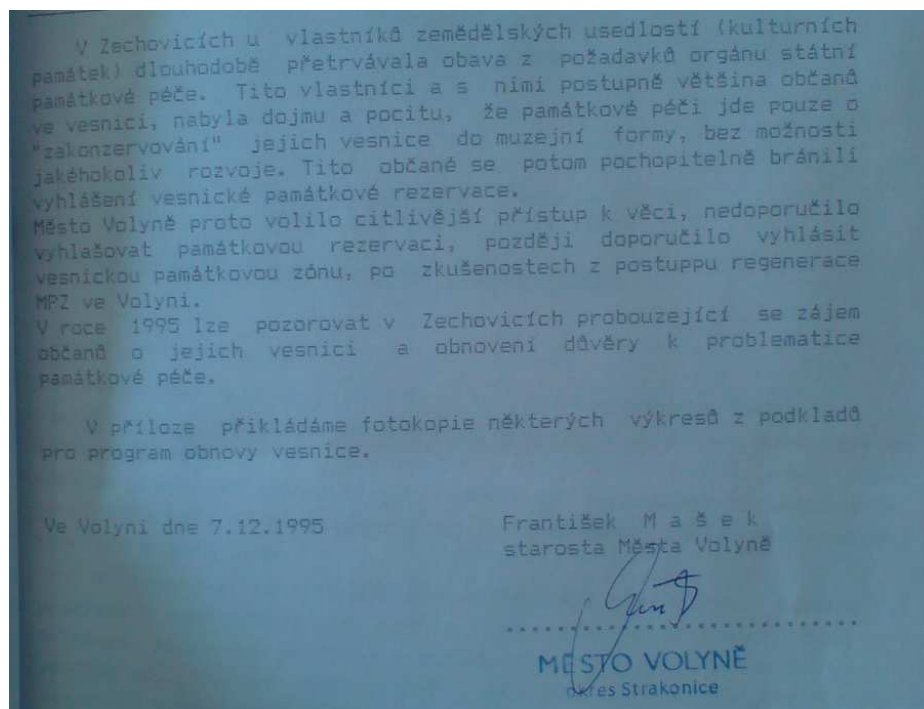
*2/ Vláda České socialistické republiky nařízením stanoví obecné podmínky zabezpečování státní památkové péče v památkových rezervacích.*¹⁴⁸ „

Dle slov paní Kostkové z odboru výstavby Městského úřadu ve Volyni a doložených dokumentů probíhalo v rámci návrhu vyhlášení obce Zechovice památkovou rezervací množství jednání, a to již od roku 1991. Avšak zejména jednání s obyvateli Zechovic nebyla příliš úspěšná. Z dopisu ze dne 29.června 1993 adresovaném Ministerstvu kultury ČR od tehdejšího starosty Volyně v této věci vyplývá, jaký postoj k návrhu měli právě Zechovičtí.

¹⁴⁸ Vyhláška o prohlášení území historických jader vybraných obcí a jejich částí za památkové zóny, Sbírka zákonů č. 249/ 1995, Ministerstvo kultury, 22.zář 1995, str.3562

Z dalšího dokumentu (ze dne 7.12.1995 tehdejšího starosty města Volyně) je patrné, že ač proběhla další jednání s místními obyvateli, za dva roky se téměř nic nezměnilo. Proběhla také anketa, která zjišťovala zájem obyvatel vesnice o památkovou ochranu formou rezervace. Výsledek byl však velmi negativní.

Závěrem byla zvolena varianta, již majitelé domů vnímali jako méně přísnou, a Zechovice se staly památkovou zónou. Dopis sdělující kladné vyjádření k návrhu památkové zóny města Volyně byl odeslán odboru památkové péče ministerstva kultury dne 26.6.1995.

Jak je patrné ze současných rozhovorů s majiteli chráněných objektů, převažovala nechuť k památkové ochraně jejich nemovitosti stále. Většina z nich dnes argumentuje nemožností přizpůsobit si bydlení svým vlastním představám, vyššími finančními nároky určenými stálým udržováním původního stavu, starostmi, které jim přináší administrativa spojená s žádostmi o dotace...

Nevalný vztah k památkové ochraně objektů, je patrně pozůstatkem ještě z doby socialismu. Jak bylo v předchozí kapitole uvedeno, nalézt kompromis (např. v případě majitelů domů č.p. 6 a č.p. 16) mezi vzrůstajícími potřebami moderního člověka pohodlně bydlet a zachováním původního charakteru usedlostí, které byly především funkční a jejichž významnou součástí byla právě hospodářská část, bylo opravdu komplikované. Jednání byla

často dosti vleklá a s nevelkými ústupky pro obyvatelé usedlostí, což vedlo k jejich jistému zahořknutí. Z mého pohledu je zřejmé, že se často situace pro obě strany zkomplikovala také nešetrným užíváním některých částí usedlostí bývalým JZD. Příkladem jsou opět č.p. 6, č.p. 16 a č.p.9. Ve všech třech případech se řešení situace vleklo díky jednotnému zemědělskému družstvu.

Přes výše uvedené skutečnosti se v současnosti jeví tento vztah utěšenější, nežli býval, jak potvrdili odborníci na památkovou ochranu v Českých Budějovicích, pracovníci stavebního úřadu ve Volyni i někteří obyvatelé Zechovic.

I přes veškerou péči a finanční dotace, které jsou na údržbu památek vynakládány, musím konstatovat, že někteří (zvláště mladší generace) by dali přednost bydlení v novostavbě než v kulturní lidové památce. Tento fakt však není nijak překvapivý. Zemědělské usedlosti s převažující a čím dál méně využívanou hospodářskou částí, vskutku nejsou ideální na každodenní bydlení dnešního člověka. Pro obyvatele, kteří již nemají uspokojující podmínky pro pokračování v zemědělské činnosti, pro niž byla jejich nemovitost uzpůsobena, je i velmi nákladné usedlost udržovat.

„ ... je to spousta starostí.. člověk kolem toho lítá a není to vidět. Pořád to vypadá jak zbořenina. Kdybych si postavil svoje nový, tak bych měl pokoj. Tahle ves vymře, protože v tom, co oni¹⁴⁹ chtějí, aby to bylo jako původní, se nedá bydlet každý den. Neříkám, mít to jako chalupu¹⁵⁰...¹⁵¹“

V Zechovicích je již velký podíl staveb sloužících jako rekreační chalupy. Vývoj počtu obyvatel má od začátku 20. století opravdu trvale klesající tendenci: např. v roce 1900 žilo v obci 421 obyvatel, v roce 1950 291 obyvatel v roce 1990 již jen 93 obyvatel.

Celkový dnešní stav Zechovic není právě ideální. V rozhovoru s paní Kostkovou, pracovnící stavebního oddělení městského úřadu ve Volyni mi bylo sděleno několik informací, které se týkají budoucnosti obce. Neboť Zechovice patří stále pod město Volyně, nemohly být zařazeny do Územního plánu pro vesnice. Nyní se však pracuje na územním plánu města Volyně, tudíž i Zechovic, jehož zpracování je však údajně minimálně dvouletá záležitost. Zadan je u Atelieru AD v Českých Budějovicích. Finanční státní dotace činí 50%. Bohužel město disponuje pouze s ní, poněvadž finance poskytované strukturálními fondy EU

¹⁴⁹ Instrukce památkové péče.

¹⁵⁰ Ve smyslu chalupy na víkendy

¹⁵¹ Z rozhovoru s majitelem usedlosti č.p.9

dosud nevyužívá. Paní Kostková vyjádřila politování nad nedocněním památkové zóny Zechovice. Nevěnování Zechovicím valné pozornosti ze strany MÚ Volyně odůvodňovala nedostatkem financí, kterými by se mohl např. zaplatit pracovník, jenž by měl na starost pouze lidové památky Volyňska.

Štíty lidových staveb Zechovic (a Volyňska vůbec) tak žijí v zapomnění a neupozorňuje na ně jediná informační tabule, přestože se jedná o skvosty jihočeské lidové architektury v uceleném souboru, jež není poškozen moderní zástavbou.

ZÁVĚR

Dochovaná lidová architektura tvoří podstatnou část hmatatelného dokladu lidové kultury, která se po staletí pozvolna vyvíjela. Odkrývá tak zčásti způsob uvažování nejširší vrstvy našich předků. Ač život na venkově byl převážně podřízen hospodářské činnosti, tedy velmi účelově, což je na skladbě jeho architektury očividné, nalézáme na stavbách značný estetický přesah. Umělecký výraz např. jihočeské architektury je nepopíratelný a jedinečný.

Tato práce se lidové architektury (jižních) Čech jen dotkla, neboť ta je velmi obširným tématem a její rámec a historický kontext daleko přesahuje možnosti práce. Současný stav vzorku selského baroka byl ilustrován zejména na obci Zechovice. Přesto, že převažuje obecná snaha tyto důkazy našeho kulturně-historického vývoje chránit, není (a především nebyla) vždy podporována všemi dotčenými stranami. Historie jednotlivých památek v Zechovicích tento fakt jasně ukazuje. Zároveň však poskytuje i objektivní pohled na jejich ochranu.

POUŽITÁ LITERATURA

- LANGER, JIŘÍ a VAŘEKA, JOSEF: *Naše lidové stavby*. První vydání, Praha, Albatros, 1983
- MENCL, VÁCLAV: *Lidová architektura v Československu*. První vydání, Praha, Academia, 1980
- VODĚRA, SVATOPLUK a ŠKABRADA, JIŘÍ: *Jihočeská lidová architektura*. První vydání, České Budějovice, Jihočeské nakladatelství, 1986
- PEŠTA, JAN: *Encyklopedie českých vesnic II*. První vydání, Praha, Libri, 2004
- BROŽ, JOSEF: *Zedník umělec, tvůrce svérázu jihočeské vesnice*. Národopisný Věstník Československý, ročník XXIV., číslo 1. – 2., rok 1931
- BROŽ, JOSEF: *Selský barok*, Praha, 1938
- BROŽ, JOSEF a HORÁK, JAN KŘTITEL: *Zedník G. Bursa*. Fotografie Tomáš Zdražil, J.K. Horák, T. Turek, Obecní úřad ve Vlachově Březí, 2004
- ZDRAŽIL, TOMÁŠ, *Vlachobřezské selské baroko Jakuba Bursy* Mapová část z podkladů Klubu českých turistů, Trasa, spol. s.r.o., v prosinci 2006,
- BRŮHA, JIŘÍ (A+U DESIGN, zodpovědný projektant FUČÍK, VLADIMÍR): *Urbanistická studie sídelního útvaru Zechovice (podklad pro program obnovy vesnice*, Pořizovatel OÚ Strakonice, urbanistická spolupráce Monika Leštinová, č.zak. 58/93, České Budějovice, srpen 1993
- DURIŠ, JAROSLAV SPIRHZANZL: *Staré jihočeské chalupy*. Druhé vydání, Praha, Vesmír, 1945
- KOL. AUTORŮ: *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. První vydání, Praha, Academia, 2004
- Vyhláška o prohlášení území historických jader vybraných obcí a jejich částí za památkové zóny*, Sbírka zákonů č. 249/ 1995, Ministerstvo kultury, 22. září 1995, str. 3562
- [URL:http://www. revuekamen.cz/mistrovska%20zkouska.html](http://www.revuekamen.cz/mistrovska%20zkouska.html).
- WWW. selskebaroko.cz
- Anonymní spis zapůjčený k nahlédnutí v Městském muzeu ve Volyni
- Část kopie textu: *Průvodní zpráva urbanistické studie obce Zechovice, okres Strakonice* (poskytnuté Stavebním úřadem města Volyně)

Písemnosti z Okresního archívu Strakonice:

Karton: Dokumentace a úřední záznamy obce Zechovice (domovské listy, účetní uzávěrky, evidence majetku, evidence obyvatel, ...) (Okresní archív Strakonice)

Karton: Dokumentace a úřední záznamy obce Volyně (Okresní archív Strakonice)

Karton: Řemesla na Volyňsku. (Okresní archív Strakonice)

Dopis z 5. 7. 1961 adresovaný Vl. Braunovi, od vedoucího oddělení památkové péče Dr. Fr. Peřase (Okresní archív Strakonice, karton památky Strakonice, Vl. Braun - písemnosti)

Dopis z 11. září 1961 adresovaný Fakultě architektury pozemního stavitelství, katedře teorie a dějin architektury (do rukou Ing. Dostála, C.Sc.) od Vladimíra Brauna (Okresní archív Strakonice, karton památky Strakonice, Vl. Braun - písemnosti)

Zápis jednání ze dne 28. března 1969 (Okresní archív Strakonice, karton památky Strakonice, Vl. Braun, písemnosti)

Zápis jednání ze dne 25. června 1970 (Okresní archív Strakonice, karton památky Strakonice, Vl. Braun, písemnosti)

Dopis z Ministerstva kultury ČSR ze dne 14. srpna 1970 adresovaný JZD Volyně ve věci Zechovice č.p.6., okr. Strakonice – přestavba památky lid. Architektury (Okresní archív Strakonice, karton památky Strakonice, Vl. Braun, písemnosti)

Dopis adresovaný majiteli č.p. 16 ze dne 3.3. 1970 od Střediska a odboru kultury. (Okresní archív Strakonice, karton památky Strakonice, Vl. Braun, písemnosti)

Evidenční listy nemovitých kulturních památek, Zechovice, 1988 (Národní památkový ústav České Budějovice)

Rozhovory s:

pracovníky Národního památkového ústavu v Českých Budějovicích, Městského úřadu ve Volyni (s paní Kostkovou) a Městského muzea ve Volyni.

majiteli jednotlivých památek Zechovic .